

Adrian JICU

Înapoi la Alecsandri!

pagina 3

Carmen MIHALACHE

„Rinocerii”, în epoca post-umanului

pagina 4

Interviu cu domnul Ioan-Aurel Pop,
președintele Academiei Române:

„De zece ori e crezut un străin mai mult decât un român când vorbește despre români”

paginile 12-13

• Ilustrația ediției: lucrări ale pictorului
Ion MIHALACHE
(15 martie 1964 - 14 mai 2023)

• sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar •

• Ștefan RADU – *Necesarele întoarceri identitare* (p. 2) • Gheorghe BĂLȚĂTESCU – *Marius Manta a primit Premiul și Medalia Eminescu „Teiul de aur”* (p. 3) • *Artiști și scriitori băcăuani prezenți peste hotare* (p. 4) • Marius MANTA – *Festivalul Național de Caricatură 2023, Bacău* (p. 4) • Ioan DĂNILĂ – *Terminologia religioasă* (p. 5) • Violeta SAVU – *Magia vechiului cinematograful* (p. 6) – Marius MANTA – *Poezia ca plenitudine a lumii* (p. 7) • Ștefan RADU – *Arta, o afacere profitabilă* (p. 8) • Poezii de Gheorghe VIDICAN (p. 8) și Ana PARASCHIVESCU (p. 9) • Elena CIOBANU – *Povești de raționare* (p. 9) • Călin Pop („Celelalte cuvinte”), interviu de Marius MANTA : „Esența este aceea a altor «cuvinte» decât cele obișnuite sau previzibile” (p. 10) • Proză de Dana BANU – *Rue Saint-Antoine. Claudine* (p. 11) • Gheorghe IORGA – *Cum citim „Iluminări”?* (p. 14) • Mircea MOȚ – *Între înăuntru și afară* (p. 14) • Daniel-Ștefan POCOVNICU – *Școala vie* (p. 15) • Dimitrie-Ovidiu BOLDUR – *Africa, Africa! – ah, ce trecut și realități crude* (p. 15) • Liviu FRANGA – *Miracolul egiptean* (p. 16) • Ottilia ARDELEANU – *Istorie și poezie, la malul Mării Negre* (p. 16) • Carmen MIHALACHE – *Sub semnul unui cuvânt magic, pace* (p. 17) • Ozana KALMUSKI-ZAREA – *Aici și Dincolo* (p. 18) • Dan PERȘA – *Înveșnicirea lumii* (p. 18) • Adrian LESENCIUC – *În mahalaua Europei Mediane* (p. 19) • Vasile SPIRIDON – *Unitate abisală germinativă* (p. 20) • Ionel SAVITESCU – *Jumătate de secol cu Borges* (p. 21) • Ion FERCU – *Prejudecățile: infern și provocare eternă* (p. 22) • Leo BUTNARU – *Maieutică multiplă* (p. 22) • Cornel Simion GALBEN – *Personalități băcăuane: Mihai Mercicaru* (p. 23) •

Fragmentarium

O ZI INTERNAȚIONALĂ. De 1 Iunie, eveniment la Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”: „Japonia departe – aproape de Bacău”, amplu demers cultural-educativ, la a șasea ediție.

ALECSANDRI, AZI. Scriitorul e omagiat de ieșeni (Colegiul Național „Vasile Alecsandri”) sub genericul „Înșiră-te, mărgărite”. Printre invitați, de patru ediții, profesori și elevi băcăuani.

PREDA ȘI BACOVIA, LA B.J. Editura „Eikon” ne-a prilejuit întâlnirea cu Mariana Sipoș („la uitați-vă ce am aici: un număr special Marin Preda din anii '90 al revistei *Ateneu*”) și cu cartea lui Paul Cernat care „inaugurează o nouă vârstă în receptarea poeziei bacoviene” (Adrian Jicu).

SERATE MUZICALE. La Centrul de Cultură „George Apostu”, al patrulea concert pianistic, mijlocit de Asociația de Concerte „Syrinx”.

ARTĂ FĂRĂ FRONTIERE. E ilustrată de expoziția de pictură naivă (Elena Ștefănescu) și xilografură (Beto Nascimento) „Interferențe româno-braziliene”, prezentată de Iulian Bucur și Aurel Stanciu și curatoriata de Ioan Măric.

205. Atâția ani au trecut de la nașterea (la 14 iunie 1818) și botezul (22 iunie) lui Vasile Alecsandri, celebrate la universitatea care-i poartă numele și respectiv la Biserica „Precista” din Bacău.

ȘCOALA, ÎN MIȘCARE. Gabriela Balan a inițiat Centrul de excelență „Pași spre succes”, Teodora Plăeșu a coordonat simpozionul județean dedicat pastorației persoanelor vârstnice, iar Liliana Măță a lansat prima ediție a conferinței naționale INOMENT (Modele inovative de mentorat). Promoția 1973 a Matematicii băcăuane a reactivat o tradiție fertilă pentru cei de azi.

DE VĂZUT. Cristian Bandi a deschis în aceeași zi o expoziție de pictură (*Euharistia*) și alta de fotografie (*Uimir*).

ANUL CIPRIAN PORUMBESCU, ÎNTR-O PRIMĂ ZI. În preajma lui 6 iunie, la 140 de ani de la înveșnicirea lui Ciprian Porumbescu (1853–1883), Corul „Stephanos” al Bisericii „Sfântul Nicolae” Bacău (dirijor, Dumitru Chiuc) a prezentat un emoționant program artistic.

UN CREZ. „Teatrul are o energie fără de care nu am mai fi atât de oameni” (Doru Mareș, Teatrul Municipal „Bacovia”, la primirea Premiului UNITER pentru întreaga activitate critică de teatru – iunie 2023).

NUMIRE. Vasile Spiridon, colaboratorul *Ateneu*-lui, este redactor asociat la revista „România literară”.

SPERANȚE. „După cele obținute prin această grevă, așteptăm un plus de calitate în școlile noastre” (un oficial din Educație, la RRA).

CARE PE CARE. Noua emisiune este cea mai bună producție a TVR din ultimele două decenii (opinie colectivă).

DISTINCȚIE. Dumitru Brăneanu și Cristina Ștefan au primit titlul de *Cetățean de onoare al Cetății „Clepsydra”* din Roman.

RĂSPLATĂ. Volumul „Spicul din cunună” al Liliane Răcățău a primit *Medalia de aur* la EUROINVENT, ediția 2023.

AD MULTOS ANNOS! Pentru Iordan Datcu (90), etnolog; Vasile Vasile (80), dirijor și muzicolog, universitar; Liviu Chiscop (80), profesor, istoric literar; Livius Rus (80), actor; Ozana Kalmuski-Zarea (60), critic muzical, publicistă; Silvia Tiperciuc (60), restauratoare, artist plastic

IN MEMORIAM. Ioan-Traian Curcă, medic, animator cultural; Mircea Muntean, finanțist, universitar

AI. IOANID

d'ale lui Ciosu

Necesarele întoarceri identitare

Marti, 13 iunie 2023... Ce zi! Unii cu greu s-ar fi dat ieșiți din casă... Cu toate acestea, sala Bibliotecii Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău a devenit neîncăpătoare: nu doar se lansa o carte, ci era sărbătorit Profesorul unei minunate generații de intelectuali băcăuani! *Întoarceri la Alecsandri. Fragmentarium* este cel mai recent volum semnat de criticul și istoricul literar Constantin Călin. Ionel Rusei (directorul Editurii „Babel” din Bacău) a organizat evenimentul folosind această carte ca pretext pentru a-i aduce împreună pe cei ce apreciază opera celui ce a dedicat lui Bacovia ani mulți de cercetare acerbă și care, acum, ne ajută să-l redescoperim pe Vasile Alecsandri. Profesori, scriitori, jurnaliști, întreaga redacție a Revistei „Ateneu”, scriitori, conducerea locală a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, bibliotecari, oameni cu dragoste de carte au trăit bucuria reîntâlnirii întru cultură.

Adrian Jicu, directorul Bibliotecii Județene „Costache Sturdza”, și-a asumat rolul de moderator. El i-a lăsat pe alții să vorbească despre *Întoarceri la Alecsandri*, alegând să rememoreze anii studenției sale, atunci când a avut șansa de a învăța de la magistrul său, Constantin Călin, ce înseamnă să fii om și să te dedici profesiei tale. Criticul Marius Manta (pe care cineva l-a numit „studentul preferat” al profesorului Călin) a prezentat volumul încadrându-l în tabloul mai

amplu al întregii opere a autorului. El a vorbit despre valoarea literară a lucrării, dar mai ales despre cea documentară. În paginile cărții descoperim un Alecsandri viu, „contemporan” (după cum a accentuat Adrian Jicu), portretizat magistral. De altfel, Ioan Dănilă a reamintit celor prezenți că profesorul Constantin Călin „este unul dintre cei mai plini de har portrețiști de la noi”. Dovezile sunt „la vedere” pentru oricine citește paginile de jurnal sau volumele de publicistică apărute de-a lungul anilor sub semnătura acestuia.

Constantin Călin este un reper pentru mediul cultural băcăuan, un element identitar pe care unii, din motive doar de ei știute, par a-l ignora. Ar trebui „să repetăm cine este și ce înseamnă, ce a făcut profesorul Călin pentru Bacău, pentru literatura și cultura băcăuană”, a spus Adrian Jicu. Vasile-George Puiu a vorbit

despre prietenia care îi leagă, apreciind „urmele” lăsate de profesorul Călin în evoluția și consolidarea universității băcăuane. A rememorat însă și „anumite decizii și omisiuni” birocratice din mediul academic local, care i-au marcat acestuia parcursul profesional. S-a întrebat retoric și trist: „De ce oare Constantin Călin nu este *Doctor honoris causa al Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău*? I s-a alăturat în acest demers Cornel Cepariu, președintele filialei Bacău a UZPR, care a reamintit celor prezenți că profesorul Călin este laureat al Academiei Române pentru activitatea sa extraordinară și că a devenit *Cetățean de onoare al municipiului Bacău*. „Poate a venit vremea ca și Universitatea să recunoască toate aceste merite...” Uneori sunt greu de înțeles criteriile academice obiective care definesc spațiul universitar băcăuan...

Evenimentul a fost întregit de prezența Corului „Stephanos” (dirijor, prof. Dumitru Chiuc) al Bisericii „Sfântul Nicolae” din Bacău, care în deschidere a cântat piesa „Bardul de la Mircești” (pe versuri de Carol Scrob), iar la final a interpretat „Crai nou”. Întâlnirea s-a încheiat cu un moment emoționant: toți cei prezenți au urat „La mulți ani!” profesorului Călin, care pe 22 iunie își serbează ziua de naștere.

Șt. RADU

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Marius MANTA, Dan PERȘA, Violeta SAVU, Ștefan RADU (secretar general de redacție)

Redactori asociați: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU

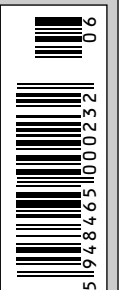
• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Citiții se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO42 TREZ 0612 1G33 5000 XXXX

Înapoi la Alecsandri!

Deloc întâmplătoare, revenirea profesorului Constantin Călin la Vasile Alecsandri e un gest cu multiple semnificații simbolice. După o viață dedicată cercetării vieții și operei lui Bacovia, concretizată în mai multe cărți consistente, exegetul ne propune un volum intitulat *Întoarceri la Alecsandri. Fragmentarium* (Bacău, Editura „Babel”, 2023). Sub acest titlu, voit modest, se ascunde o consecvență fără cusur, fiindcă autorul și-a fixat, de câteva decenii, o anume conduită în scris, de la care nu se abate nici acum, când se întoarce la un scriitor canonic peste care s-a așternut, în ultima vreme, praful uitării.

Opțiunea pentru Alecsandri este justificată, încă din prefață, prin nevoia revenirii la unul dintre autorii noștri providențiali, a cărui figură a dominat secolul XIX. Plasată sub semnul „bunului-simț critic”, re-vizitarea lui Alecsandri pornește de la premisa că, astăzi, clasicii nu au nevoie de tam-tam sau de interpretări din vârful condeiului, ci, înainte de toate, „să fie recitiți”. Cum? Ne explică tot Constantin Călin, care ține să-și precizeze, liminar, scopul și mijloacele: „Ceea ce ofer nu-i o «chestie sistematică», ci o înșiruire de microcomentarii ce s-au agregat fără plan, în ordinea redactării lor. Sînt – le zic – «incizii», «sondaje», «atingeri», «lecturi întâmplătoare», plecând de la amintiri, evenimente, contrarietăți. Rezultatul sperat e conturarea unui Alecsandri maniabil, «contemporanul nostru», viu și actual, inspirator de idei și atitudini, citabil în împrejurări cotidiene, punct de sprijin în convorbiri literare, culturale, sociale etc. Un Alecsandri văzut mai de aproape, cu lupe proprii, confecționate într-o viață de lector, suficient de tari, cred, pentru a sesiza anumite detalii”.

Care sunt aceste detalii până acum neglijate? Teama de bătrânețe și de boală a poetului, nevoia de lumină, mefiența față de funcțiile politice, socialabilitatea, vocația corespondenței, umorul, (auto)ironia etc. Constantin Călin le comentează pe fiecare, convins că ele și nu nepăsarea sau aprecierile retorice contează. Există și altele, pe care din cauza timpului nemi-

los, criticul mărturisește a nu fi apucat să le dezvolte, dar ele sunt amintite pentru a întregi tabloul personalității lui Alecsandri: loialitatea, decența, bibliofilia, ecologismul etc. Fac ele, puse laolaltă, un alt Alecsandri? Da și nu prea. E, mai degrabă, o privire dintr-un alt unghi, unul favorabil scriitorului, pus într-o lumină nouă, necesară.

Volumul este construit, aidoma celor precedente, din texte scurte, percutante, care atacă diverse probleme legate de viața și de opera lui Alecsandri, dar și de lumea în care el a trăit. Este o rețetă jurnalistică, impusă de respirația scurtă a cititorului de astăzi, lipsit de răbdare. O rețetă care presupune trimeri la domenii numeroase, fără paradă de erudiție, dar cu o

cuprindere largă a contextului, fără de care înțelegerea lui Alecsandri ar fi trunchiată. Criticul recurge frecvent la corespondența scriitorului, din care extrage informații pe care le integrează încercării de a fixa notele definitorii ale omului. Ele ar fi – subliniază Constantin Călin – „caritatea, prietenia (prieteniile vesele, nu ursuze) și politețea”. Portretul pe care i-l face este unul din bucăți, justificând ideea de fragmentarium, fiindcă din cele trei secțiuni ale cărții (*În marginea corespondenței*, *Fragmentarium și Supliment*) se desprinde o imagine de tip puzzle. Fără pretenția de a reface chipul adevărat al „bardului de la Mircești”, imaginea echivalează cu o recuperare și cu o reparație, criticul insistând asupra generozității și asupra capacității scriitorului de a se dedica semenilor. E un soi de tezism de care mă despart, fiindcă numeroasele gesturi caritabile (conferințe în folosul răniților sau al celor nevoiași, balurile sau lecturile publice), remarcabila activitate diplomatică, intervențiile în sprijinul unor cunoscuți sau chiar necunoscuți nu exclud orgoliul și un anume egoism, care l-au determinat să profite din plin de situația pe care și-o crease. În fond, autenticitatea unui personaj ca Alecsandri vine tocmai din întâlnirea luminilor cu umbrele, a calităților cu defectele, iar rezultanta lor nu scade cu nimic însemnătatea operei sale literare sau politice.

Inevitabil, volumul atinge și problema nașterii lui Vasile Alecsandri, care a dat naștere, în ultimii ani, unei adevărate furtuni într-un pahar cu apă minerală. Constantin Călin tranșează chestiunea cu umor, ironizând energiile consumate într-o luptă a orgoliilor inutile, dar și festivismul cu praznice și colivă: „A pole-

miza astăzi în legătură cu data nașterii lui Alecsandri seamănă cu a sufla în cărbuni stinși. Și totuși aceasta se întâmplă. Unde? Taman în Bacău, orașul poetului, cum era numit odinioară, combatanții fiind doi profesori, fiecare remarcabil pentru activitatea sa (unul, Liviu Chiscop, mi-a fost student, altul, Ioan Dănilă, coleg de catedră). Confruntarea lor e aprigă, desfășurată cu zel provincial, urmată de antipatii ireductibile. Ce miză mai are dezbaterea, când tustrele datele luate în discuție până acum (1821, 1819, 1818) sînt cunoscute? [...] Deocamdată, din convingere sau din inerție, nașterea lui Alecsandri se sărbătorește încă la data pe care el a impus-o. Dovadă, au fost numeroși cei care au făcut-o și în 2021, la bicentinar. [...] Praznicele anuale din Biserica «Precista», desfășurate cu o mină de devoți, prieteni ai organizatorului, la fiecare 14 iunie, pentru a impune această dată în calendarul aniversărilor, nu pot ține loc de simpozioane și colocvii”.

Format în spiritul vechii școli umaniste, care presupune cercetare metodică, răbdare benedictină și pasiune pentru descoperirea savorii textului, Constantin Călin respinge categoric abordările demitizant-superficiale, pleddând pentru echilibru: „Istoria-magazin, cu priviri prin gaura cheii, are gust, desigur, dar și în aceasta e necesară măsura. Riscul e ca o atenție exagerată asupra detaliilor de genul menționat să obnubilize importanța elementelor de bază și ca – demitizați prea mult – eroii să devină personaje de serie, sensurile majore ale lucrurilor întreprinse de ei să nu mai fie percepute”. Conștient că publicul de astăzi este „un public de sms-uri, care întoarce spatele omului fin și se dă în vânt după cel grosier: spartul nucilor cu fundul”, criticul militează pentru redescoperirea savorii limbajului: „Eu continui să-l citesc pe Alecsandri în modul în care am fost obișnuit, căutând plăcerea în cuvinte. Nu intenționez nicidecum să realizez un studiu lingvistic, dar examinez toate straturile”. Deși nu vine din partea unui lingvist, e una dintre cele mai frumoase pledoarii pentru importanța expresivității limbajului pe care le-am citit în ultima vreme.

Constantin Călin ilustrează, și prin acest volum, că aparține școlii clasice de istoriografie literară, fiind un cercetător de modă veche, deprins cu studiarea atentă a documentelor. De aici, privirea comprehensivă și dimensiunea polemică a cărții, în care putem vedea nu doar o afinitate pentru autorul *Chirililor*, ci și o încercare de a-l reabilita, după o serie de atacuri din ultimele decenii și, mai grav, după nepăsarea cu care este privit, opera sa fiind considerată, de mulți, perimată. Or – ne arată Constantin Călin – opera lui Vasile Alecsandri își păstrează actualitatea, existând numeroase similitudini între epoca (post)pașoptistă și cea de astăzi.

Marius Manta a primit Premiul și Medalia Eminescu „Teiul de aur”

argint”, la Botoșani, în cadrul Zilelor „Eminescu”, organizate de Biblioteca „Mihai Eminescu”, sub egida Consiliului Județean Botoșani. Doina Cernica, gazetar și scriitor, aprecia cu acel prilej: „Calitatea lecturii sale decurge din cultură, gust artistic, dintr-un larg orizont de interes și dintr-o adâncă, reală nevoie personală de a înțelege misterul creației”.

Iată că numai peste doi, la 14 iunie 2023, datorită în bună parte eseisticii sale, Marius Manta primește, de data aceasta, Premiul și Medalia *Eminescu* „Teiul de aur”, pentru „valoarea lite-

rară și spirituală a scrisului său”, în cadrul unuia dintre cele mai însemnate evenimente culturale (găzduit de Biblioteca Județeană „Mihai Eminescu”), aflat la a XXII-a ediție. Președintele de onoare al juriului, acad. Mihai Cimpoi, a ținut să sublinieze: „Această specificare de pe diplomă este foarte exactă. În ultimul timp, teoreticienii literari discută mult în jurul scriiturii. [...] Marius Manta acordă scrisului un sens aparte, sensul clasic, de scris profund, caligrafic – în sensul bun –, un scris în care e substanță spirituală”. Mai menționăm că juriul format din Nicolae Georgescu

(președinte), Lucia Pușcașu (artist plastic – filiala U.A.P.R. Suceava), Ersilia Iacob (manager al Bibliotecii Județene „Mihai Eminescu” Botoșani), Mihai Cornaci (consilier al Societății Numismatice Române), Elena Condrei (președinte-fondator al Premiilor Eminescu „Teiul de aur” și „Teiul de argint”) a oferit „Premiile *Eminescu* pentru literatură, arte vizuale, colecții și colecționari” pentru șase secțiuni diferite: literatură, arte vizuale, restituiri culturale, restituiri istorice, colecții și colecționari, teatru.

Gheorghe BĂLĂTESCU

Artiști și scriitori băcăuani prezenți peste hotare

La sfârșitul lunii iunie, artistul plastic Dragoș Burlacu a avut o importantă expoziție personală de pictură intitulată *Under the same sky/ Unter dem selben himmel*, la Berlin, la Galeria „Fantom”. Nouă artiști din România, dintre care doi sunt băcăuani – Ioan Burlacu și Constantin Ținteanu –, sunt incluși în programul expozițional internațional, care se va desfășura în locații din Europa și din Asia, *Without borders – World artists in Lodi*, curatariat de Mario Quadraroli și Luo Qi, beneficiind deja de un substanțial catalog. Carmen Poenaru a fost prezentă cu lucrări în expoziția colectivă *Flowers*, desfășurată între 15 aprilie și 7 mai, la Roma, la Castelnuovo di Porto. Picturi semnate de Marius Crăiță-Mândră au fost selectate în programul de artă contemporană *Empathy along the Danube*. Elegantul album cu titlul omonim prezintă 10 artiști din țări prin care trece Dunărea: Austria, Serbia, Germania, România, Slovacia, Bulgaria, Ungaria, Ucraina, Slovenia. Piesa Tincuței Horonceanu-Bernevic *Natașa nu mai visează* a beneficiat în aprilie de o montare pe scena teatrului german „Emma Theater Osnabrück”. Caricaturistul Victor-Eugen Mihai VEM are numeroase participări internaționale.

Poate mai sunt și alți creatori băcăuani cu apariții internaționale recente, dar cum din păcate noutăți de acest gen sunt distribuite acum aproape exclusiv pe rețelele de socializare, în special Facebook, sunt dificil nu doar de centralizat, ci chiar de luat cunoștință; astfel presa culturală omite, cu grație, consemnarea unor notabile succese. Spre exemplu, doar în urmă cu câteva zile am aflat despre colega noastră, Violeta Savu, că face parte dintr-o antologie de poezie contemporană românească, destinată cititorilor din Danemarca: *Rumansk poesi: en antologi* (Aarhus, selecție de Flavia Teoc; traducere în daneză de Robin Wildt Hansen, Synopsis Forlaget, 2022); antologia prezintă 23 de poeți români. (Red.)

Cum ar putea să arate noi „rinoceri”, cei ai timpurilor noastre? Dar rinocerita, un cuvânt elastic, desemnând diferite pericole care pândesc ființa umană? Se știe că Eugène Ionesco a scris, în 1958, „Rinocerii” ca o reacție împotriva ideologiilor și regimurilor totalitare, a nazismului, comunismului, a isteriilor colective care transformă omul în ceva străin esenței sale, monstruos, cel mai adesea. Tot ce scăpa rațiunii îi provoca vertij și îi adâncea spaima, singurătatea, sentimentul absurdului. În referindu-se la Béranger, dramaturgul spune că este vorba despre un om care devine victima violenței lipsite de o cauză reală și căruia „lumea îi apare în insolitul ei, un insolit brutal, pe care nu izbuteste să-l înțeleagă”. Regăsim această formă de insolit în spectacolul cu „Rinocerii”, noua producție a teatrului pietrean, gândită și adaptată vremurilor noastre de regizorul Radu Iacoban. Un pariu câștigat din prima mișcare este scenografia foarte inventivă și funcțională totodată, a talentatului Tudor Prodan. Pe fundalul scenei este un geam imens, dincolo de care se văd strada și o mașină parcată. În partea din față este un interior de birou, cu un design modern, futurist, un bar și vor apărea și camera lui Jean, cât și alte elemente de decor, toate locurile acțiunii fiind ingenios concentrate de scenograf. Ingenios și adecvat. Spectaculoase, în culori vii sunt imaginile de dincolo de geam, filmate, cu vegetație luxuriantă, cu mediul acvatic, în fine, cu viață organică, în contrast cu figurile ciudate care se vor perinda, tot dincolo de geam, având niște măști luminis-

Teatrul Tineretului Piatra-Neamț

„Rinocerii”, în epoca post-umanului

cente. Este o colaborare extrem de strânsă între regizor și scenograf, care alcătuiesc o admirabilă, solidă echipă, întâlnindu-se fericit în idei, având același tip de imaginație, totul în beneficiul spectacolelor realizate împreună. În cel de acum, de la Teatrul Tineretului, este unul izbutit, Radu Iacoban oferind o versiune foarte actuală, la zi, a celebrei piese ionesciene. Pentru că trimerile sunt la impactul noilor tehnologii, la era digitală, inteligența artificială, AI, probleme care preocupă acum, în cel mai ridicat grad, omenirea. Mai cu seamă fiindcă, recent, chiar nașii mișcării mondiale de inteligență artificială au semnat o declarație avertizând asupra multiplelor pericole ale dezvoltării acesteia fără control. Sunt multe elemente necunoscute încă, de unde și temerile îndreptățite cu privire la viitorul umanității, de când se constată ce performanțe uluitoare au atins ChatGPT și ChatGPT4. Nu știm însă dacă acest uimitor

salt civilizațional va fi în folosul omului sau se va întoarce împotriva lui. Să ne amintim că oamenii s-au temut de aceste extraordinare mașinării încă de la începutul epocii computerelor, a roboților, ceea ce se reflectă în multe creații dramaturgice și cinematografice SF, la Piatra-Neamț jucându-se (în 1985), în premieră pe țară, o piesă a lui Karel Capek, „R.U.R.” Întrebarea capitală este cea pe care am schițat-o deja: va fi această superintelență binevoitoare cu noi sau distructivă. Ei bine, regizorul Radu Iacoban sigur că nu dă un răspuns categoric la această chestiune, pentru că nu e treaba artei să soluționeze probleme; el doar sugerează că e nevoie de mai multă inteligență umană, de discernământ, măsură, luciditate și chiar de umor pentru a te adapta la noile realități. Important este ca oamenii să nu cedeze instinctului de turmă, să respingă spiritul gregar, isteria colectivă, extremismele și fanatismul,

păstrându-și demnitatea. Să audă strigătul lui Béranger din finalul spectacolului și să nu se dea bătuți.

Eroul „Rinoceriilor”, pe care personajul Dudard îl aseamănă cu Don Quijote, este interpretat credibil, atașant și total implicat de Mircea Postelnicu. În întregul ei, distribuția este foarte bună, actorii jucând și câte două personaje, demonstrându-și mobilitatea, plasticitatea, puterea de a caracteriza veridic și nuanțat un personaj. Nora Covali o desenează cu precizie și finețe pe Daisy, Florin Hrițcu (Jean, Dudard) și Dragoș Ionescu (Logicianul, Domnul Jean) au atitudini și tușe comice bine găsite, iar Elena Popa (Gospodina și Doamna Boeuf) e savuroasă cu hazul ei distilat și știința accentelor exact plasate, cunoscuta actriță făcând parte acum din trupa pietreană. Își conturează în linii sigure personajele, cu inspirate note de culoare Daniel Besleagă (Bătrânul domn, Doamna Jean), Corina Grigoraș (Chelnerița, Pompier), Cătălina Leșanu (Soția băcanului, Pompier), Andrei Merchea-Zapotoțki (Băcanul, Domnul Papillon), Emanuel Becheru (Patronul cafelei, Bottard). Reușita spectacolului (am remarcat și ochiosul afiș-program, cu texte pertinente, ca de fiecare dată, semnate de Raluca Naclad) este asigurată și de muzica Aidei Sosic și lighting designul lui Lucian Moga.

„Rinocerii”, excelentă alegere repertorială, readucând în atenția publicului o piesă de mare actualitate a unui genial dramaturg, este un spectacol inteligent, cu imaginație, vigoare, prospețime de viziune.

Carmen MIHALACHE

Festivalul Național de Caricatură 2023, Bacău

În intervalul 9-10 iunie 2023 s-a desfășurat în centrul Bacăului, mai precis în Piața Tricolorului, Festivalul Național de Caricatură, o idee a caricaturistului, graficianului, artistului vizual Victor Eugen Mihai-VEM, care nu se află la prima reușită de acest gen, inițiativa fiind sprijinită de Asociația „Gil Ioniță” și de Teatrul Fain. În lungul și latul celorlalte treizeci de panouri pregătite, au expus nume de referință ale „umorului desenat”, dintre care amintim, aproape într-o

ordine aleatorie: Victor Eugen Mihai-VEM, Constantin Ciosu (Bacău), Marian Avramescu (Sângeru, Prahova), Doru Axinte (Tulcea), Florin Balaban (Luxemburg), Mihai Boboc (București), Ovidiu Ambrozio-Bortă-BOA (Suceava), Valentin Chibrit (București), Radu Cletiu (Timișoara), Viorel Corodescu-COV (Suceava), Vasile Crăiță-Mândră (Bacău), Horia Crișan (Deva), Sergiu Fărcășanu-FARS (București), Mihai Ignat (Ploiești), George Licurici (Suceava), Gelu Pascal (Tătărani, Prahova), Constantin Pavel (Focșani), Costel Pătrășcan (Brăila), Mihai Pânzaru-PIM (Suceava), Gabriel Rusu (Tg. Mureș), Liviu Stănilă (Deva), Cristian Topan (București), Cristinel Vecerdea-CRIV (Lugoj).

Lucrările ne îndeamnă la râsul sănătos, fie acesta dulce ori amar. Mai mult, suma lor ar putea echivala cu o lecție ce nu trebuie ratată, în contextul în care tarele comportamentale nasc fizionomii din ce în ce mai deformate, mai ales din punct de vedere moral.

Funcțiile esențiale ale caricaturii rămân și în cadrul expoziției de față – a se nota, în aer liber! – de a atrage atenția (de a semnală), de a destinde, de a amuza, dar și de a echilibra prin procedee specifice estetica vizuală a cotidianului; nu în ultimă instanță, de a ilumina

prin relevanță. E musai să ne aducem aminte că o caricatură reușită poate avea o țintă directă și poate fi mai elocventă decât multe alte mijloace vizuale sau auditive, fie acestea complexe și/sau sofisticate. Cu multă inteligență – hai să-i zicem de fapt „spirit” –, caricatura de calitate comprimă într-o singură formă vizuală ceea ce nu poate fi rostit de cuvânt. Să nu uităm nici cuvintele lui T. Vianu: „Redus la tipul său cel mai general, comicul este totdeauna o impostură demască”. La Bacău, lumea a fost pentru încă o dată privită strâmb, din dorința de a fi înțeleasă corect.

Marius MANTA

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (LIV)

Terminologia religioasă

Un nume frecvent în lista mentală a profesorului Mihai Lupușoru este cel al Fulviei Horobeț-Chiorescu (Căciulă). I-a fost elevă la Pedagogicul băcăuan, remarcată prin seriozitate și imaginație. A absolvit Teologie – Litere și a predat/ predă religia la Școala „Elena Cuza” din Iași. De curând a scos o culegere de aforisme: „Cu iubire, în dar, cârticica mea de buzunar”, coordonată de Mihai Lupușoru și adresată elevilor și dascălilor lor. Am găsit că lucrarea „are soarta unei comori pe care micul cititor e chemat să o găsească singur sau cu ajutor”. Ca unic autor, a semnat în 2003 un „Dicționar de religie ortodoxă pentru școlari” (Iași, Ed. Vasiliana '98), bine primit de peda-

gogi, care îi apreciază „selecția pertinentă”, „limbajul adaptat nivelului de înțelegere al școlărilor mici sau mijlocii” și caracterul de „supliment curricular” (prof. univ. dr. Constantin Cucos, *Cuvânt-înainte*).

Fulvia Horobeț-Chiorescu: *Gramatica este esențială în curriculumul oricărei variante de absolvire a nivelului secundar superior de învățământ, cu atât mai mult în liceele pedagogice. Cum se poate ca un intelectual,*

indiferent de domeniul în care va activa, să se exprime sau să scrie incorect gramatical, adică să fie agramat? Profesorul care aspiră la o carieră cât mai consolidată își începe studiile cu liceul pedagogic și va deveni un îndrumător de carieră. Învățătorul îi învață pe copii să scrie și să citească. Este total lipsit de logică să fie privat de însușirea cunoștințelor lingvistice și de construire a textelor tocmai el. În orice domeniu este nevoie de antrenament continuu aplicat resursei umane care se formează în calitate de specialiști. Pentru un profesor de orice disciplină școlară, dar îndeosebi pentru educatori/ învățători, gramatica este indispensabilă. La gramatică se însușesc normele de exprimare corectă, de alcătuire a frazelor, de îmbogățire a vocabularului, de stilistică literară, de ortografie și de punctuație. Este nedrept să acuzăm pe profesori de lipsă de pregătire profesională atunci când gramatica nu se regăsește în curriculumul liceelor pedagogice.

Sunt absolventă de liceu pedagogic și am studiat limba română cu unul dintre cei mai îndrăgiți și recunoscuți profesori ai vremii: Mihail Andrei. Acest minunat specialist avea cultul limbii române și un simț al onoarei față de corectitudinea exprimării orale și scrise. A reușit să ne imprime și nouă, elevilor săi, bucuria de a aranja elegant cuvintele, astfel încât să atragă și să convingă despre bogăția interioară a fiecăruia dintre noi. Tocmai de aceea am înțeles că exprimându-te corect și rafinat te poți menține în parametrii frumuseții existențiale și te motivează să te dezvolti personal și profesional încât să-ți fie întărită stima de sine. În alte condiții, adică fără antrenament continuu, această componentă psihologică importantă se alterează și poate cauza neajunsuri cu rezultate generalizate păguboase. Motorul liceului pedagogic funcționează cu limba română și practica pedagogică autentică. Doar în jurul acestui nucleu se poate organiza curriculumul specific construirii viitorilor profesioniști din Educație.

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/ claselor cu profil pedagogic, inclusiv la baccalaureat

Arte și meserii

Vorbele medicului grec Hippocrates (sec. V î.H.) au trecut în retorica lui Seneca, dar cu mesaj apropiat: e puțin o viață pentru a deprinde total o meserie. De aici până la inegalitatea artă-viață nu e decât un pas. L-a făcut Florin Zăncescu, managerul Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău, adresându-se deopotrivă tinerilor și dascălilor de la școli din Buhuși și din județ, participanți la a treia ediție a Programului „De ziua ta, copile drag!”, pregătit de Școala Populară de Arte și Meserii „Ion Ghelu-Destelnica” Bacău (manager, Olgața Pățu/ Carmen Voisei), împreună cu Primăria orașului Buhuși, de 1 Iunie. În foaierul Casei de Cultură „Elisabeta Bostan” și în preajmă am admirat expoziții de pictură, grafică, sculptură, design vestimentar, cusut-țesut, iconografie, ceramică, sub genericul „Maeștri și discipoli”. Elevii claselor conduse de Marinela Ciuchi, Viorica Florian, Dorin Macovei, Ioan Măric, Mihai Popa, Maria Șalaru, Ramona Vartolomei s-au întâlnit pe aceleași coordonate cu cei din județ, apreciați unanim de Vasile Zaharia, primarul urbei.

Centenarele lunii

- 3 iun. 1923 – S-a născut în com. Brusturoasa, jud. Bacău, Sile Leibu, animator cultural și rebusist.
- 9 iun. 1923 – Mihail Sadoveanu este ales membru al Academiei Române (discursul de recepție: „Poezia populară”).
- 17 iun. 1923 – Se înființează Oficiul Național de Educație Fizică (O.N.E.F.).
- 26 iun. 1923 – A murit Horia Boambă, sculptor, elev al lui D. Paciurea.
- 27 iun. 1923 – S-a născut în com. Horgești, jud. Bacău, Ion Popovici, cadru didactic în învățământul preuniversitar și cel universitar, publicist.
- 28 iun. 1923 – Este adoptată *Legea asupra proprietății literare și artistice*.

Telescoala „Ateneu”

Fonetica pentru definitivat (XIV)

- 1.E. Litere și sunete
- 1.E.1. Literele
- 1.E.1.a. Alfabetul limbii române
- 1.E.1.b. Corespondența dintre litere și sunete
- 1.E.1.b.1. Preliminarii

În chip de captarea atenției (primul dintre cele zece evenimente ale unei lecții, în viziune modernă și eficientă), la clasa a V-a, în deschiderea capitolului rezervat foneticii, se poate utiliza un exercițiu desprins din manualul de limba română pentru clasa a II-a, semnat de Elena Constantinescu, Maria Vârzaru, Elena Sachelarie, Emilia Zarescu și Iulia Teodorescu, tipărit de Editura Didactică și Pedagogică – R.A. în 1994. Referenți sunt învățătorii Alexandrina Dumitru și Florentin Dragotescu, alături de profesorii Victoria Pădureanu și Vasile Molan, unii dintre ei autori de manuale și auxiliare didactice. Pagina 118 este rezervată recapitulării grupurilor de litere învățate și propune cinci exerciții, între care al treilea are următorul conținut:

„Analizați, după modelul dat, următoarele cuvinte: **ghete, mărgele, ciuperci, deschide**. Exemplu: **ghete** = 2 silabe; 4 sunete; 5 litere”. Nedumerirea elevului este legată de lipsa de corespondență literă-sunet, de vreme ce numărului de 5 litere îi corespunde un număr mai mic de sunete (4). Din păcate, după anul 1990 au apărut lucrări de didactică a limbii române pentru clasele I-IV care au lansat o teză eronată, potrivit căreia grupurile de litere *ce, ci; ge, gi; che, chi; ghe, ghi* notează întotdeauna un singur sunet.

Soluțiile exercițiului de mai sus sunt: **mărgele** = 7 litere; 3 silabe; 7 sunete; **ciuperci** = 8 litere; 2 silabe; 6 sunete; **deschide** = 8 litere; 3 silabe; 7 sunete. Am operat o reordonare a structurii literal-fonetice, pentru că vorbim despre corespondența literă-sunet, nu sunet-literă.

După plecare...

Împlinirea unei vocații

Sintagma i-a fost atribuită Margaretei Finaru (22 oct. 1924, Războieni, jud. Neamț – 8 iun. 2023, Bacău), profesoară de limba și literatura română care și-a împărțit timpul didactic între Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic din Bacău (anii '60) și două licee mari: „Alecsandri”, respectiv Pedagogic. A lăsat în ambele locuri urme durabile: educatorii pregătiți de ea și de Dumitru Finaru (soțul ei, reputat pedagog) au format la rândul lor minți și caractere, iar alecsandrienii au

performat în litere (Cristina Ștefan, de pildă) ori în artă (Carleta Dobrea/ Hârțescu, reprezentanta Bacăului la populara emisiune TV „Dialog la distanță”). Filologii călăuziți cu dragoste și exigență în cei trei ani s-au ales cu citate-cheie (Constantin Donea reproduce fără greș și după atâta amar de vreme finalul „Vieții lui Mihai Eminescu”, de G. Călinescu: „Astfel se stinse în al optulea lustru de viață cel mai mare poet pe care l-a ivit și-l va ivi vreodată, poate, pământul românesc. Ape

vor seca în albie, și peste locul îngropării sale va răsări pădure sau cetate, și câte o stea va vesteji pe cer în depărtări, până când acest pământ să-și strângă toate sevele și să le ridice în țeava subțire a altui crin de țaria parfumurilor sale”) ori cu îndemnuri fertile de afirmare pe tărâmul scrisului (aceiași Constantin Donea, Victor Mitocaru ș.a.).

Sunt dator să restituți tuturor ceasurile de taifas despre Bacăul de altădată. Margareta Finaru mi le-a dăruit cu farmec, înțelepciune și credință în biruința frumosului.

Pagină realizată de Ioan DĂNILĂ

• Ion Mihalache

Acțiunea din filmul *Empire of light* (2022; regie, Sam Mendes) se desfășoară în anii '80, în interiorul și în jurul unui cinematograful situat pe coasta estică a Marii Britanii. *Empire of light* este un film frumos mai ales la nivel vizual (director de imagine, Roger Deakins), dar majoritatea criticilor de specialitate i-au reproșat lui Sam Mendes, care semnează și scenariul, ambiția de a ataca prea multe subiecte de greutate: politica rasială din timpul lui Margaret Thatcher, abuzul de putere la locul de muncă, blazarea, sănătatea mintală, singurătatea, magia cinematografului, puterea cathartică a artei. Filmul reușește să emoționeze, la aceasta contribuind din plin performanțele celor doi actori din rolurile principale: Olivia Colman și Micheal Ward.

Olivia Colman este briliantă în Hilary Small, o femeie albă, între două vârste, încă atrăgătoare, angajată a Cinematografului *Empire*. Deține funcția de administrator, dar se ocupă și de vânzarea de dulciuri și snackuri la standul de la intrare, iar uneori face curățenie în sălile de cinema. Deși comunică lejer cu colegii și clienții, Hilary este o singuratică, iar aparenta ei docilitate (înșelătoare, după cum se va dezvălui mai târziu) îl face pe nesuferitul patron al cinematografului (interpretat impecabil de Colin Firth) să-i solicite favoruri sexuale. O scenă de pe la începutul filmului ne-o arată pe Hilary la o vizită medicală și înțelegem rapid că a trecut printr-o depresie severă. Doctorul, cam lipsit de empatie, îi recomandă tratament cu litiu, ceea ce nu schimbă faptul că viața ei rămâne prinsă într-o rutină care o macină sufletește. Până într-o zi, când la locul de muncă apare un nou angajat: tânărul Stephen. Micheal Ward strălucește și el

realitatea paralelă

Violeta SAVU

Magia vechiului cinematograful

în rolul lui Stephen, un alt personaj din categoria marginalilor. Are mintea ascuțită, dar fiind negru, discriminarea rasială îl împiedică să progreseze profesional. Chiar dacă a suferit încă din copilărie umilințe, Stephen este jovial, cordial și sociabil, va fi imediat simpatizat de colectivul solidar de la *Empire*.

Un foc de artificii de Anul Nou, admirat de pe terasa fascinantului cinematograful vechi și părăsit (un corp nefuncțional al clădirii modernului *Empire* – senzațională această idee a lui Sam Mendes de a introduce ceea ce-am putea numi *cinematograful în ramă*), îngrijirea aripilor rupte a unui porumbel, confidențele sincere îi apropie din ce în ce mai mult pe Hilary și pe Stephen; între ei se înfiripă o poveste, dar amândoi știu că relația lor este lipsită de viitor. Ceea ce-i va lega iremediabil va fi prietenia. Asta se vede clar atunci când se reîntâlnesc după ce s-au despărțit și între timp ambii au trecut prin perioade complicate, el căzând victimă unui atac rasist extrem de violent, iar ea trecând printr-o severă recidivă a bolii. De fapt, dintre cei doi, personajul trist este Hilary. În cele din urmă Stephen își atinge țelul, este admis la facultatea de arhitectură, orizonturi frumoase i se vor deschide pe toate pla-

nurile. Hilary, despre care intuim că a avut cândva o profesie intelectuală (citește cărți chiar și atunci când așteaptă comanda la restaurant, recită cu pasiune poezii de Alfred Tennyson, W.H. Auden sau Philip Larkin), rămâne singură, să lupte în continuare cu răvășitoarea ei boală psihică. Însăși mama regizorului a suferit de bipolaritate, un element în plus, în afara celui de elogiu adresat cinematografului, pentru ca despre *Empire of light* să putem spune că are, parțial, caracter autobiografic. Probabil că Hilary va mai încerca din când în când, așa cum făcea și înainte de a-l cunoaște pe Stephen, să scape din furcile caudine ale depresiei, participând la cursuri de dansuri de societate. La aceste cadre din film, cu Hilary la cursurile de dans – părănd și mai sin-

gură acolo, marcată de sentimentul zădărnicii, negăsindu-și partener, înconjurată de perechi apatice dansând –, mi-a fugit gândul instantaneu când, citind cel mai recent roman al lui Mihai Radu – *Repetiție pentru o lume mai bună* (Iasi, Ed. „Polirom”, 2022), am dat de acest pasaj: „Era un pub undeva prin Amzei, o zi de iunie. Când am ajuns acolo, am văzut că e un curs de salsa înăuntru. Am privit pe fereastră la acele mișcări de o grație forțată și am rămas șocat: Mădălina exersa, practica salsa, trudea alături de un domn în cămașă albă, se frecau unii de alții, toți cu toți, n-am văzut în viața mea atâta singurătate ca-n aglomerația aia de oameni transpirați”. Într-un fel, Mădălina și Paul (personajul-narator) din *Repetiție pentru o lume mai bună* mi-au adus

aminte de April și Frank din *Revolutionary road* (2008, film regizat tot de Sam Mendes, adaptare a unui roman de Richard Yates), pentru că o tensiune asemănătoare, ce ascunde neîmpliniri, resentimente, dureri, devastează ambele cupluri.

În *Empire of light*, Stephen și Hilary nu devin un cuplu, dar s-au modelat unul pe celălalt. Stephen a învățat de la Hilary că poate îndrăzni, poate visa, poate oricând să o ia de la capăt, cu atât mai mult când are atuul tinereții. Hilary, la rândul ei, cu ajutorul lui Stephen își recapătă stima de sine și descoperă că alinarea poate fi găsită în bucurii simple. Amintindu-și de recomandările insistente ale lui Stephen, se încumetă să pășească în lumea fascinantă a cinematografului și va viziona, pentru prima oară în viața ei, un film. Dintre toate filmele din arhiva Cinematografului *Empire*, colegul ei, proiecționistul Norman (Toby Jones, cu o bună, nuanțată interpretare), alege *Being there* (1979), alegere ce rotunjește lista altor filme din acea perioadă, citate metaforic, precum *Chariots of fire* (1981) sau *9 to 5* (1980).

Nu este singurul film recent bazat pe magia filmelor; tot în 2022, Steven Spielberg a lansat *The fabelmans*, iar Damien Chazelle, *Babylon*. Toate sunt realizări frumoase, dar nici unul, deci nici filmul lui Sam Mendes, nu suportă apropierea de magistralul lui Giuseppe Tornatore, *Cinema paradiso* (1988). Și totuși, există magie în *Empire of light*. Aflăm cu încântare, nu doar din vorbele personajului proiecționist descriind fenomenul phi, că din *cadre statice* se pot obține paradoxuri ca *iluzia de mișcare, iluzia de viață*. Și, în esență, „nimic nu se întâmplă fără lumină”.

• Ion Mihalache – Nud

Revista presei, în post-scriptum

• „Ultimul și cel mai longeviv scriitor care a ținut o rubrică de sport” a fost **Radu Cosașu. Nicolae Manolescu** își amintește: „Rubrici de sport am semnat și eu în cotidiene și în publicații culturale, ca *România literară*, *Ateneu* de la Bacău, *Cotidianul*, *Evenimentul zilei*, fără, desigur, priceperea și talentul lui Radu Cosașu” (*România literară*). • Norocul lui **Petru Cimpoeșu** s-a numit Ernest Gavrilovici, care în anii '70 l-a adus de la Moinești la Bacău, după ce i-a remarcat talentul de povestitor. l-a dat serviciu la un liceu și locuință. „Cam așa tratau pe vremea aceea cultura activității de partid și cei sindical” (*Convorbiri literare*, dialog cu Cristian Livescu). • Încă un fragment din romanul „Icar '89” publică **Dan Perșa**, în *ExPonto*: „Victoria”. • La 150 de ani de la mutarea la Domnul a lui **Dionisie Romano**, Arhiepiscopia Buzăului și Vrancei, în parteneriat cu Academia Română, l-a omagiat pe episcopul legat și de județul Bacău (*Lumina*). • Horia Gârbea, despre

teatrul **Violetei Savu**: „Se vede clar că autoarea este poetă” (*Luceafărul de dimineață*). • Să nu ne mai mințim și să înțelegem că „**a fi profesor** este o meserie și că aceasta se învață ca orice altă meserie” (Mădălin Bunoiu, în *Orizont*). • Jocul de cuvinte e o concluzie: „**Românescul bate romanescul**”, căci „din 256 de romane, într-o sută de ani, în 14 limbi, 49, o cincime, sunt în limba română” (Marian Victor Buciu, în *Contemporanul*). • l-a venit rândul, în episodul V al serialului „Haremul domnului Lovinescu” (semnat de Victoria Dragu-Dimitriu), **Ioanei Postelnicu**, sub numele Popea. O concurează Cella Serghi (*Expres culturală*). • Portretul pictorului **Teodor Vișan** (n. 1943) este completat de alt artist: Aurel Stanciu (*Bucureștii literar și artistic*). • Merită studiată propunerea (veche) a lui Nae Antonescu de a se crea o catedră de **revuistică** la o facultate de litere din țară (eventual, la Cluj-Napoca) (Ion Buzăși, în *Steaua*). • Dintre anchetele revistelor

de cultură: „Literatura și voința de putere” (*Ramuri*), cu acest năduf al lui **Ion Pop**: „Sunt evidente până la stridență marginalizarea, astăzi, a celui care scrie literatură, scăderea puterii sale de influență odată cu micșorarea drastică a numărului de cititori și cu creșterea «privitorilor ca la teatru» de la televiziune, internet, cu marea trancăneală de pe alte canale de comunicare rapidă a informației – fapt constatabil mai ales la noi, din pricina știute: învățământ precar, desconsiderare a elitelor spiritului, politici culturale greșite”. • „**Radu Cosașu**, un «marginal»?” (Adrian Dinu Rachieru, în *Plumb*). • **George Banu**, într-un documentar complex (*Scriptor*). • „Cartea nu te lasă să te simți singur” (**Constantin Donea**, la 80 de ani, în dialog cu Cornel Simion Galben); o nouă rubrică de limba română: „**Numele locului**” (*Cadran cultural*). • „Pentru mine, examenul major este cel din fața cititorilor” (**Vasile Ghica**, în dialog cu Rodica Lăzărescu, în *13 Plus*). (I.D.)

vox humana

Marius MANTA

Poezia ca plenitudine a lumii

Nu spun un lucru nou: termenul „poezie” derivă din latinescul „poesis” sau grecescul „poiesis”, ambele implicând sensul de creație. La nivel formal, realitatea poeziei presupune respectarea unor cerințe formale, a unor structuri care s-au impus de-a lungul timpului, precum organizarea în strofe, ritmul, măsura, rima. Nu sunt singurele! La nivel semantic, precum și în relația dintre eul liric și „publicul receptor”, lucrurile se complică în progresie geometrică. Una peste alta, poezia se dovedește a fi mai degrabă o stare de spirit, o trăire de interior, adâncă, ce nu poate fi mimată; însuși conținutul său pare a fi de factură afectivă ori măcar în strânsă legătură cu capacitatea omului de a filtra informația literară într-un context al datelor personale. Ne aducem aminte că Eminescu definea poezia sub forma unui „voluptuos joc cu icoane”, un „strai de purpură și aur”, probându-i într-un fel unicitatea printre mijloacele de înțelegere pleneră a lumii. Ea pare a fi calea cea mai directă de a contura acea tensiune interioară a ființei necesară în propriul drum de a-și redescoperi sinele (putem avea în minte „Odă...”).

În Grecia antică, creațiile literare cântate cu acompaniamentul lirei erau considerate... lirice. Și totuși, printre primele forme de lirism cunoscute, de o importanță deosebită pentru prefacerile diferitelor tipuri de societate, se află o serie de poeme străvechi egiptene cu caracter funerar și elegiac, apoi poemele ebraice veterotestamentare din „Cântarea cântărilor”, asta ca să nu aducem în discuție complexitatea Psalmilor etc. Ca o paranteză, vom reaminti că în Antichitate aproape orice lucrare în versuri era considerată drept poezie, chiar dacă conținutul acesteia ar fi strămutat-o în mod firesc către o altă apartenență. Mai mult: filozofia însăși (considerată drept regina „științelor”), morala, discursul politic ori istoric apelau adesea la rostirea poetică de-a lungul argumentărilor pe care le susțineau în polis. Ulterior, romantismul a îngăduit noi teritorii pentru o gamă largită de sentimente și într-un fel o redefinire a statutului eului liric (tendință de exacerbare). Simbolistii i-au adăugat muzicalitatea și i-au resemantizat înțelesurile cromatice, pentru ca modernismul sub toate fețele sale să suprapună poeticul și liricul peste tot felul de forme sincretice de exprimare artistică, născând adesea paradoxuri ce au făcut istorie. În întregul ei, ființa imaterială a poeziei a acompaniat pașii omului într-o lume a cunoașterii sensibil-logice.

În mod evident, realitățile pe care le-a impus nu sunt atât de ușor de inventariat, decelate,

apreciat, ierarhizat etc. Poezia rămâne până azi un termen deloc vag, care a suportat definiții dintre cele mai surprinzătoare dar care, așa cum îi stă bine unui organism viu, se redefineste continuu în virtutea unor legături directe cu binele, frumosul și adevărul, gândite ca valori invariabile transculturale.

Una dintre cărțile ce mi-au atras atenția în ultimul timp este volumul publicat la Editura „Timpul” de Cassian Maria Spiridon – „Rugul ce nu se mistuie”. Gânduri despre poezie”, un „manual” (cu caracter exhaustiv) absolut necesar pentru cei care intenționează să pătrundă în biografia de interior a unei metode de cercetare și a unei realități vechi de când omenirea. Deși nu a fost probabil gândită inițial sub realitatea arhitecturală a volumului pe care îl avem sub lentilă, cartea adună în paginile sale o serie de materiale-program ce au fost publicate – sper să nu greșesc! – de-a lungul timpului în revista „Poezia”, revistă al cărei inițiator a fost Cassian Maria Spiridon. „Rugul ce nu se mistuie” e un volum despre parcursul unei idei generoase, despre istoria celor câteva decade ale revistei și mai ales despre un anume tip de a trăi, prin literatură, ori mai precis, prin poezie.

Cu prilejul publicării altor două cărți – „Nerăbdarea limitelor la Mihai Ursachi” și „Gândurile cu vedere ale lui Nichita Stănescu” –, afirmam că, alături de multe altele, îl admir pe Cassian Maria Spiridon pentru vitalitatea scrisului său, în care se topesc deopotrivă în măsuri convenite și dorința de a analiza „chestiunea în discuție” până la capăt, fără rest, dar și abilitatea de a vizualiza întreg contextul, împachetând consecuența ideilor într-un discurs de o logică fără cusur. Scriitor de factură enciclopedică și cu o „formație” de factură filozofică,

de ales anumite materiale/ articole în detrimentul întregului, chiar dacă, firește, mi-am permis și asemenea compartimentări subiective: „Un dar al lacrimilor”, „Îmi văd suflarea”, „O cale a purificării”, „De la profetie la poezie”, „Darul Divinității sau o ispitire care mântuiește”, „Prin poezie, o cale către mântuire”, „Numărul de aur al poeziei”, „Inteligența lirică”, „Poezia, jertfă întru euharistie”, „Rugul ce nu se mistuie”, „Nașterea poeziei, o taină”.

Primele pagini ale volumului fixează locul și rolul revistei „Poezia” în cadrul unei societăți ce nu și-a găsit cel mai probabil nici acum rostul și care îi sunt țintele cu adevărat importante. Poate amintind de publicația interbelică „Poezie și Muzică”, dar completând și demersul „Poesis”-ului timișorean, „Poezia” se dorește a fi o publicație de „cultură poetică”, oferind ceva mai consistent explicații cu privire la legăturile dintre artă și societate în întregul ei. E schițat – atât cât trebuie! – parcursul de până în prezent, sunt „inventariate” echipele redacționale, precum și plusurile/ minusurile unei publicații care poate oferi ceva esențial pentru „suflul unei națiuni”.

Ton Mihalache – Portret

Materialele care urmează „devoalează” fețele poeziei, cele mai numeroase argumente și exemple coborând în paginile volumului în special dinspre Platon, Socrate, Kant, Hegel, cărțile sfinte ale omenirii ș.a.m.d. Din dorința de a verifica care sunt câteva din funcțiile/ rosturile poeziei, sunt stabilite și analizate pe larg tot felul de apropieri, atingeri: cu tradiția, istoria, jocul cultural, alte domenii de cercetare, oarecum surprinzătoare, precum matematica ori coregrafia... De neratat considerațiile referitoare la cuvânt și comunicarea poetică, la inteligența lirică („Horațiu, în *Arta poetică*, spune: *animi motus effert interprete lingua* – „limba zugrăvește mișcările sufletului” – și am putea adăuga îndreptățit că „limba e cu puțință să le zugrăvească numai condusă de inteligența lirică a poetului” sau „așa cum nous – inteligența lui Anaximandru – este statuat de filozof drept creator divin al cosmosului, la fel inteligența lirică este esențială în crearea poeziei”), la posibilitatea de a înțelege poezia sub forma unei jertfe întru euharistie, apoi despre legătura dintre poezie și tăcere (până la forma ei cea mai înaltă: isihia – „Olivier Clement remarcă la Părinții Bisericii, încă mai mult decât la scolastici, că l-au iubit pe Aristotel pentru tăcerile lui. Orice muzică adevărată urmărește să ne facă să auzim tăcerea. Și mai ales muzica – poezie a unei Liturghii în întregime cântate. Isihia este cuvântul care în grecește desemnează în același timp tăcerea și pacea, cum citim în *Epistola către Efeseni*. Prin rugăciune zgomotele lumii se sting, și cele ale trupului, respirația, bătăile inimii se topesc”), considerații interesate chiar de a fixa geniul în datele unei cunoașteri kantiene.

Așa cum o vede, o înțelege și (ne-o) împărtășește, Poezia lui Cassian Maria Spiridon străbate veacurile până la noi încă din vremea când focul îi era omului însoțitor permanent, asigurându-i căldură și lumină, „într-un joc infinit al flăcărilor care ne fascina. [...] Poezia flăcărilor este o poezie a verticalității, a vitalității lirice, spre glorificarea luminii”. Și în contextul rubricii noastre, asemenea re-considerări ale grațiilor lirice devin nuanțe armonice pline de semnificație pentru marea aventură a omului din societate și dinspre exterioarele acesteia. Sub forma unui gest cultural plin de grație, eseul lui Cassian Maria Spiridon e terminus în raport cu o lume care încă refuză să investească în propriile șanse de reînsuflețire.

conexiuni

Ștefan RADU

Arta, o afacere profitabilă

În 2011, când Certinvest lansa primul fond de investiții în artă românească, ideea părea de-a dreptul „exotică”. Chiar dacă arta ca investiție prezintă avantajul că are un grad scăzut de corelație cu alte active financiare, realizând randamente în perioade de criză sau de recesiune economică, românii „cu bani” preferă să vâneze oportunitățile considerate a fi aducătoare de profituri rapide: imobiliare, instrumente bursiere sofisticate, cryptoactive, metalele prețioase sau tranzacții Forex. Recent, moda NFT-urilor a înghițit și din „resursele” din România. Un asemenea NFT – „Cea mai înaltă decât cerurile”, de Daniel Codrescu – a fost adjudecat pentru suma de 2250 de euro.

Arta a fost întotdeauna un fel de „investiție aristocratică”: doar cunoscătorii sau cei care și-au adus lângă ei experți au avut curajul să intre în această aventură financiară. Certinvest a strâns de la investitorii români privați peste 2 milioane de euro (chiar dacă și-a propus cinci...) și a achiziționat lucrări de patrimoniu și contemporane, într-un mix ce s-a dovedit rentabil. După patru ani, în 2015, când fondul a fost lichidat conform programului, profitul (în euro) distribuit investitorilor a fost de 26,13 la sută (anualizat: 6 procente). La momentul respectiv (în urmă cu opt ani), Corina Cojocaru, manager marketing-vânzări Certinvest, declara: „Piața de artă din România este încă la început, motiv pentru care un trend clar nu s-a sedimentat deocamdată. Ce se poate remarca însă este faptul că piața de artă reușește să atragă tot mai multe tranzacții și volume de tranzacționare, lucru esențial pentru tranziția către o etapă matură”.

Și avea dreptate: în anii care au urmat, chiar dacă am trecut prin pandemie și am trăit, iată, începutul unui război absurd, afacerile în domeniu au crescut. Au apărut case de licitații importante, galerii de artă și curatori implicați în promovarea artiștilor români atât pe plan intern, cât – mai ales! – în străinătate, dar și colecționari bine pregătiți. Chiar dacă România nu prea contează în topurile piețelor europene sau mondiale de artă, în ultima vreme se observă, local, o creștere anuală de peste 10 la sută. În 2021, la nivel mondial, vânzările au fost de aproximativ 13 miliarde de euro. În Europa, țările cu cei mai mulți investitori pe piața de artă sunt Marea Britanie, Franța, Germania, Italia și Elveția, urmate de Polonia. Artiștii români rătăcesc prin această lume, intrând cu greu în atenția agenților și curatorilor internaționali. Puține sunt numele care atrag cumpărători adevărați. Între cei mai remarcabili de comunitatea colecționarilor se numără Obie Platon, Irlo, Oana Farcaș, Ștefan Ungureanu sau Nicolae Comănescu, ale căror lucrări încă pornesc de la prețuri accesibile, de doar câteva sute sau mii de euro. În ultimii ani, fenomenul Adrian Ghenie a doborât record după record la nivel internațional. La finalul anului 2022, o lucrare a sa intitulată „Artă degenerată” a fost vândută, la Hong Kong, de casa de licitații Christie’s, pentru suma de 7 milioane de euro. Vorbim de o excepție și de o lungă campanie de marketing. „Investiția în artă este necesară. La un moment dat, ce să faci cu banii? Dar probabil că trebuie să urmărești câțiva ani lucrarea pe care ai cumpărat-o. Anul ăsta poate costă mai mult... În zona artei românești, sunt doar câțiva autori sau artiști care au ceva cote, la unii chiar și cresc...” – mărturisește av. George Șerban, unul dintre cei mai experimentați colecționari. El pune, astfel, accentul pe o realitate dezarmantă pentru investitorul în artă: lipsa transparenței în tranzacțiile cu obiecte de artă. Câtă vreme artistul vinde „pe cash”, direct din atelier, fără a-și fiscaliza veniturile, rămâne inexistent pe piața adevărată. De unde cote, dacă nu a înregistrat vreo vânzare publică semnificativă?! Căutați, de exemplu, în această piață numele unor cunoscuți și talentați artiști pe care îi știți personal; nu cred că veți găsi mare lucru... În schimb veți descoperi, poate, povestea unei tinere artiste precum Irina Dragomir. Până și ea, în urmă cu un an, era surprinsă de evoluția rapidă, susținută de cei de la Art Safari: „În februarie 2020, lucrarea mea, *Woman with Weapon*, s-a adjudecat cu 600 de euro; în aprilie 2021, *Love is Blind*, cu 1600 de euro; iar în noiembrie 2021, *Queen Takes King* s-a adjudecat cu 3500 de euro! Sunt mândră că arta mea este dorită de colecționari și că a ajuns și peste granițe”. O lecție ce trebuie învățată și de colegii ei care au pretenția că sunt „stâlpii breslei”! Întotdeauna colecționarii cu bani caută date certificate, garantate de specialiști și de tranzacții anterioare publice. Nu-și riscă propriul capital fără probabilitatea unui minim profit.

furia descălecării

despărțirea de drumul barcului
e plin de răni
îmi înghit lacrimile
înhămată la cocie
rudy mă duce la gară la căpâlna
începeam clasa a șasea
la generală 12
școala din cartierul ioșia
se năștea alt chip
mă întorc în mine ca într-o clepsidră
îmi descămez trupul
închid deschid uși
singurătatea
se coace la lumina curentului electric
mă strecur pe furiș în lacrima mamei
fără să destram vraja unui alt început
agresiv mi se șoptește
acesta e drumul de urmat
nu e cale de întors
în sat comunistii
falsifică stropul de rouă
se destramă o lume
tu vezi-ți de drumul tău
îmi șoptește bunicul eliberat de poveri

prima notă de zece

rămân îngândurat renunț la mine
strada densusianu un tărâm necunoscut
am venit dar n-am venit
scrijelesc înserare cu unghiile
în mine e un freamăt continuu
mă înfășor în privirea mamei
mă cutremură
gălăgia colegilor din șase B
privirea mea atârână
de vocea profului de franceză
îmi târăște umbra la tablă
bolborosesc fără noimă
mă simt agățat între două tăceri
afară se alcătuia un cer fără nori
băiete pentru azi ai zece
vocea lui mi-a tăiat respirația
ieșeam din bezna fricii
descărnată tăcerea mă inundă
fug... fug
mă apropii de mine
neliniștile mele devin bucurii
se solidifică în mine dorul izbânzii
am învins pragul pieirii
nu știam cum să-i spui mamei
despre isprava mea
din acea clipă am devenit prieten cu mine

prima vacanță de orășean

locuiesc în interiorul meu
mă mistuie cioburile copilăriei
în trupul meu e un haos stelar
vin în vacanță la bunicii
ghiorghilaș bunicul dinspre tată
mă așteaptă la rata de cinci
între degete își răsucește nerăbdarea

Gheorghe
VIDICAN

îi venea acasă boțul de aur
devenit orășean
în palmă i se deschide o rană
rata avea întârziere
îi luminează chipul strigătul crâșmăriței
uită-o că vine
vocea mea
s-a răzimat de bunătatea bunicului
nepăsarea
a pus stăpânire pe chipul meu
ușa de lemn a copilăriei
îmi devine adăpost pentru două săptămâni
peste umbra bunicului ninge cu lacrimi
frigul înserării arde în lămpașul crâșmăriței

drumul spre casa bunicilor

bunicul îmi ia povara din brațe
lăcomia revererii îi stăpâna chipul
oftează
așa se învață veșnicia
puritatea neșfârșită a clipei mă copleșește
bunicul îmi ia mâna ca pe o vâslă
vocea bunicii
un înger
spintecă întunericul
ați ajuns dragii babii
de pe grindă cobor
toate tainele înserării
focul din sporhei
ne brăzdează chipurile
îmi potolesc setea cu lacrimile lor
dincolo de noapte
e trupul timpului
ireal
plin de primejdii
foșnetul lui ca o pădure
le împresoară bătrânețea
neștiuți de nimeni
îmi veghează izbăvirea
le-a venit orășeanul pă ospăt

țipătul revererii

la căpătâiul patului meu
țipă nerăbdarea
cu noaptea în cap
privesc pe geamul împodobit
cu florile gerului
răsăritul soarelui
îmi pipăi trupul cu sforăitul bunicului
prin odaie jăratul sobei
desenează ochii zilei
un râu curgător
răsăritul
îmi brăzdează chipul
pe dealul din spatele bisericii vechi
se-ncrâncenă dimineața
amintirile
niște șerpi în agonie
îmi șuieră prin trup
îmi sacrific foamea
o zbughesc din casă la derdeluș
preamărind libertatea clipei

Ana
PARASCHIVESCU

secrete neîmpărtășite

fac un mic parcel îl leg cu string îl pun sub pernă nu adorm mă abțin să visez te privesc de departe te văd calc exact pe urmele tale mă afund până la gleznă nu continui până la genunchi sau așa mai departe îmi caut o creangă dreaptă dintr-un arbore drept un trunchi cu licheni îmi zâmbești și știu toată istoria României până la Tudor Vladimirescu mai zâmbește puțin și o învăț pe toată cafeaua asta XL îmi desăvârșește creierul simt că te simt închid ochii libelula albastră seamănă foarte bine cu un elicopter așa seamănă libelulele nu este nimic excepțional Kim is a obedient dog îi plac sosigese runs and runs sunt primii maci pe care îi văd crescuți pe suprafața apei greierele s-ar fi înecat dacă nu erai tu fato cu părul tău lung nu mai e nevoie de paie de păier de panglici închise la culoare mă șterg la ochi cu dosul palmei la nas cu cămașa de noapte e OK îmi acoperă fundul mi se văd doar picioarele tălpile goale gem în somn fără să visez sex îmi reproșezi că mă mârlește careva nu o face poate și el visează altceva nu pe mine poate și el geme în somn pentru că tu te gândești la el ești un medium pe farfurie două sendvișuri cu ceva ce nu se vede și o cană cu ceaiul tău preferat de la Lidl de dimineață mi-am dat seama am distrus tot iubirea ta iubirea ei iubirea iubirea iubirea o diplomă de la un concurs obscur nu mai particip la concursuri decât uneori îmi place să pierd mestec aluat fără drojdie beau vin alb ca să nu se transforme în sânge creștinismul e o religie de vampiri bine că m-am împărtășit mai rar altfel deveneam o caramela din Grecia

prognoza meteo nu greșește

am de îndeplinit o normă
ca la cules de vișine se zicea că să
culegem un număr de lăzi
n-am știut niciodată câte
n-am mai cules deloc
toamna la ceapă uitaseră și ei ce trebuie
privesc câmpul interogator
câmpul nu zice nimic
unde e ceapa ta uite-o nu e uite-o nu e
poate că ceapa a degerat în anul ăla
de dinainte de revoluție prescurtat î. r.
atunci era o viață acum e o viață
altă pălărie aceeași bălărie
OK Nora e o poezie despre mine
despre tine despre iubire despre
poezie despre faraoni Don Quijote
și alte lucruri închipuite ca sonetele
lui Vasile Voiculescu pentru că el
era doctor credea în Dumnezeu și
nu-și permitea să recunoască că ar
da orice pentru o zi în iad nu o
eternitate doar o zi
Nora știu ce fac păsările când plouă
stau pe sârmă au coada furculiță
nu știu o boabă de engleză nu sunt feministe
sunt ca noi împietrite de o horă a bărbaților-iele
asta pare forma corectă
femeile se pierd mai greu de-asta ielele

nu au masculin de-asta hora lor e mai restrânsă ne răvășește mințile le întoarce pe dos ca pe burțile de porc spălate în mii de ape reci pentru a fi umplute din nou și fierte bine miros a interior de corp a viscere lăsate la soare ca o noapte în care scriem texte epistolare unor mașini de cusut pantaloni bărbătești Nora îți promit că voi scrie într-o zi fără rușine despre orice aberație ca despre frunzele de mentă promite-mi că îți e dor de mine că plângem citind poezii că ne privim dezbrăcate într-o oglindă ca Albă ca Zăpada că suntem tot mai frumoase îndrăgostite de pantalonii scurți și de nudism că mâncăm cu mâna tot felul de prostii care se mănâncă cu furculița că vom avea părul strălucitor iar luna va avea părul strălucitor și va fi o cometă spală-mă pe cap cu apă de ploaie poezie leșie

ciripeli în zgomotul ploilor

am probleme de adaptare logistica e complicată mă dor tâmpile de la excesul de poezie am capul ca un borcan gol ținut în soare un borcan de plastic supraîncălzit ca o pereche de chiloți uzați cu țesătura rarefiată mă simt o plantă cu tulpina fibroasă rătăcind pe un perete necunoscut țin mâinile pâlnie și tac urăsc tăcerea sentimentele în general toți se aplaudă și se îmbrățișează do you want hug me mult mult până vom vorbi despre noi la singular până ne vor crește bărbile vom avea cocoașă și baston și un termos cu apă rece adus din centrul pământului unde bolborosește lava și miroase a grătar sunt cărbuni aprinși și un dinozaur îmbânzint forează forează mă privești și lumina plesnește un neon supraîncins o oală sub presiune care face găuri în tavan pe unde se văd cerul și o creangă de tei și un ochi mare ne privim o clipă apoi te iau în brațe sunt un copil ești un copil mint minți grauri zboară plouă asta e realitatea la persoana întâi

nu știu de ce astăzi plouă

cărțile bune se citesc noaptea în nopțile de vară pline de găze de stele de tot felul de inutilități pentru că dimineața poate ploua tălpile noastre nu se găsesc conservă-ți unghiile în pungi vidate lasă-mi-le la ușă poarta e deschisă un mînz e singurul pericol cu botul lui aspru coama zbârlită soarele pe cer vămile deschise un miros de must de trifoi verde de petunii mușcate alte lighioane cu frunze cercul se mătură cu un nor scăpat pe întinderea pustie de unde ricoșează avionul meu roz cu albastru cu vizieră și suliță și scut înțelegi știu când taci din nas îți curge tăcere și înțelegere știu în mână ții un arbore de cafea îl scuturi peste pielea mea mai vreau nu mișc nici genele ca să nu cazi dintr-o privire îmi iau steagul în spate și îngenunchez în fața ta fii mama mea și unge-mă fiul tău voi fi cuminte și bună un vrej de zmeură ne brăzdează cărarea culege-mi am mâinile ude mintea blocată de logică

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Povești de raționare

Puțini scriitori au reușit să creeze simboluri atât de durabile și de rezonante în conștiința cititorilor lor precum a făcut-o enigmaticul Edgar Allan Poe. Imaginat pe la mijlocul secolului al XIX-lea, fatidicul său corb are încă o fascinație irezistibilă. În celebrul poem, el stă și acum, în lumea lui întunecată și tristă, pe bustul alb al lui Pallas.

Să reținem acest detaliu: corbul negru stă pe umerii albi ai zeiței înțelepciunii. Mi-am adus aminte de asta citind comentariul unui critic de film care își exprima dezamăgirea legată de o peliculă recentă legată de numele poetului. Ca mai toate filmele cu scenarii inspirate de arta sau de biografia lui Poe, și acesta poartă ca titlu o sintagmă memorabilă din textele sale: *The Pale Blue Eye (Ochiul palid-albastru)*. Produs în 2022, sub regia lui Scott Cooper, și bazat pe romanul omonim al lui Louis Bayard, filmul ne aduce dinainte personajul ficționalizat al cadetului Edgar Allan Poe, aflat la studii la Academia Militară West Point și interpretat cu intuiție de un Harry Melling ajutat și de trăsăturile fizice similare cu ale poetului.

În timp ce reușește să recreeze atmosfera sumbră tipică scrierilor lui Poe și să construiască bine câteva personaje (printre care se remarcă Christian Bale, în rolul detectivului Augustus Landor), pelicula este inconsecventă pe alocuri. Titlul, ca să luăm elementul cel mai la vedere, este inspirat de o povestire a lui Poe, *The Tell-Tale Heart (Inima care-și spune taina)*, unde un narator alienat povestește cum a ucis un bătrân doar pentru că avea un ochi palid-albăstrui care îl înfricoșă peste măsură, iar apoi, cum s-a dat singur în vileag din cauza halucinațiilor auditive legate de bătăile inimii celui ucis și îngropat sub podeaua casei. Urmărind filmul, nu găsim însă nicio legătură cu povestirea lui Poe, singura sugestie fiind conținută în versurile pe care cadetul Poe i le recită, exaltat, fetei de care e îndrăgostit. El o asigură că versurile fac parte din poemul său intitulat *Lenore*. O rapidă verificare dovedește însă că imaginea nu apare în poemul respectiv și că personajul susține un lucru fals, declamând versuri ce n-au aparținut niciodată lui Poe.

O altă inadvertență a filmului este legată de mottoul din primele sale cadre: „Hotarele care despart viața de moarte sunt, în cel mai bun caz, încețoșate și vagi. Cine ar putea spune unde se termină una și unde începe cealaltă?” Preluat din povestirea lui Poe intitulată *A Premature Burial (O înmormântare prematură)*, citatul promite, pe fundalul de natură muntoasă sălbatică și lugubră, o experiență de genul celor asociate groazei. Acest lucru nu se întâmplă din cauza intrigii puțin cam dezlănate și târăgănată pe care o dezavuează comentarii, dar, mai ales, din cauza confuziei ce definește conștiința de sine a filmului. În loc de a se constitui într-un *thriller horror* ce te ține cu inima la gură într-un mod sofisticat, așa cum promite de la început, filmul mizează, în mod covârșitor, pe povestea rezolvării metodice, raționale, a crimelor imaginate a se fi întâmplat în incinta faimoasei instituții, în anul de grație 1830. De aceea, filmul lui Cooper ajunge să piardă într-o comparație simplistă cu un altul, lansat în același an, cu patru luni mai devreme – *Raven's Hollow*. În acesta din urmă, bazat tot pe o intrigă polițistă, cadența și coerența emoțională sunt mai profesionist ținute sub control, iar asta pentru că nu induce ambiguitate legată de genul căruia îi aparține (horror, cu toate ale sale).

Ar fi eronat totuși să credem că *Raven's Hollow* este mai reprezentativ pentru universul lui Poe decât *The Pale Blue Eye*. Ne ajută să înțelegem asta o teorie a lui Tsvetan Todorov, care situează categoria fantasticului între aceea a straniului (unde există întotdeauna o ezitare angoasantă în identificarea unui lucru ca fiind supranatural) și aceea a miraculosului (unde supranaturalul este acceptat ca atare). *Raven's Hollow*, film dintr-o ligă inferioară, e mai degrabă subsumat miraculosului, în timp ce *The Pale Blue Eye* nu pierde deloc legătura cu realitatea, lucru care ne aduce aminte că, atunci când a scris primele sale proze polițiste, Poe le-a numit „povești de raționare” („tales of ratiocination”). Formula lui Poe ne aduce din nou în minte corbul care este așezat pe umerii lui Pallas: înțelegem că dacă el ne spune ceva cu adevărat valoros, nu o poate face decât de pe acei umeri palizi, așa cum e și ochiul din titlul filmului nostru.

– De atâta și atâta ani, apreciez în chip deosebit muzica celor de la „Celelalte cuvinte”. Am crescut îndeosebi cu sonurile câtorva formații și poate în special cu câteva albume pe care acul pickupului s-a aventurat de zeci de ori. Întru cumva brusc în subiect și mă gândesc că așa era perioada aceea, una guvernată de politicile nu tocmai fericite ale Electrecordului, o companie de discuri care se pare că uneori a mai pus și ceva bete în roate fie unei trupe rock, fie unui artist ceva mai puțin convențional. Recunosc că am ratat aparițiile de pe „Formații rock” (aveam să le recuperez ulterior). În fine, sper să nu supăr, însă în ceea ce mă privește, în fruntea tuturor albumelor voastre rămâne tot acel prim disc colorat. Spune-mi, te rog, câte ceva din istoria lui, dar și din istoria voastră cu Electrecordul.

– În anul 1984, studenți fiind, ca trupă a Casei Studenților din Timișoara, am participat la Festivalul Tim Rock, ediția nr. 3, de la Parcul Rozelor din localitate. Cu ocazia asta, Florian Pittis, în calitate de invitat la festival, ne-a observat și apreciat, astfel încât datorită acestei întâmplări am ajuns pe albumul de debut Formații Rock nr. 8 cu o jumătate întreagă de L.P. Tot el ne-a pus pârghiile în mișcare pentru înregistrarea primului album integral în studioul Tomis al Electrecordului, album cunoscut de multă lume ca „albumul cu pătrățele”. A fost înregistrat în toamna lui 1986 și a apărut în vara lui 1987. La ceva timp după asta, în 1989, am fost solicitați de Electrecord și am înregistrat al doilea integral „Celelalte Cuvinte II”, care a ieșit la lumină în 1990, încheindu-se cu asta etapa sau perioada Electrecord.

– Posibilitățile de exprimare în discursul muzical de până prin '95, poate chiar mai încoace, vor fi fost destul de reduse. Se găseau însă soluții întotdeauna. Ce anume s-a pierdut odată cu apariția generațiilor noi de amplificatoare,

Călin Pop („Celelalte cuvinte”):

„Esența este aceea a altor «cuvinte» decât cele obișnuite sau previzibile”

• Marius Manta și Călin Pop

sintetizatoare, efecte, până la urmă chiar instrumente? Plusurile ar fi mult mai ușor de enumerat...

– Eu unul cred că digitalul nu a avut o viață prea mare în domeniul sculelor de *back line* (de scenă), ca dovadă fiind revenirea sau folosirea în continuare la concerte a amplificatoarelor pe lămpi și în general a pedalelor de efecte pe sistemul analog. Aici vorbesc exclusiv de sistemul live, nu de cel din studioul „de acasă”, de care poate beneficia oricine la un preț rezonabil. Digitalul în general aș putea spune că este dușmanul interpretării naturale și, prin comprimare-compresie, egalizează și sărăcește expresia artistică. Înregistrările în studio sunt digitale, dar au și plusul de a suna mai curat totuși față de cele de pe vremuri, chiar dacă sunt aplatizate în parte prin compresia de la masterizare.

– Momentele înregistrate alături de Florian Pittis sunt dincolo de orice superlative. Cum a apărut ideea unei asemenea colaborări?

– Dacă ne-a plăcut și ne-am împrietenit și l-am mai și auzit recitând atât de frumos cu o voce atât de aparte, i-am propus să ne recite și nouă, cu versuri și interpretare la libera alegere, în funcție de ceea ce-i sugera piesa propusă. În acest caz, prima colaborare a fost la piesa „În zori de zi”, preambulul cunoscutei „Fântâna suspinelor”.

– „Celelalte cuvinte” e o familie frumoasă. Nu o spun pentru că așa s-ar cuveni, ci pur și simplu așa se simte. V-ați asumat încă de la început o cale, un mod de a fi? A fost ceva programatic sau pur și simplu lucrurile s-au desfășurat de maniera aceasta? Cum să spun, e un soi de echilibru: eu am simțit că fiecare album surprinde prin ceva nou, însă că în același timp păstrează o anume esență.

– Da, e o familie. E un drum asumat, cel al muzicii lucrute, calea muzicii de fuziune rock cu o multitudine de elemente: clasic, preclasic, balcanic,

metal, hard etc. Echilibrul este unul nativ, datorat în primul rând pasiunii comune pentru muzică, dar și bagajului cultural muzical dobândit de fiecare pe parcursul existenței, iar esența este aceea a altor „cuvinte” decât cele obișnuite sau previzibile.

– Te invit într-o zonă pe care alții o ocolesc, doar din teama de a nu fi acuzați de paseism, conservatorism retrograd, mai știu eu... Anumite pasaje melo-dice, deopotrivă și versurile parcă poartă ceva pur românesc. Să mă fi înșelat?

– Nu te-ai înșelat. Sunt și există pe alocuri în unele piese elemente de influență folclorică-balcanică, dar și ritmice, care sunt un semn al identității noastre, venind din zona geografică din care provenim.

– O chestiune punctuală: de obicei versurile precedă linia melodică sau invers?

– În general, versurile apar ulterior realizării melodico-instrumentale, cât și a compunerii liniei vocale.

– Îmi doresc să răspunzi cât poți de spontan următoarei pseudonativități: așază o etichetă pe fiecare membru din trupă și motivează alegerile.

– Toboșarul Leontin Iovan – hotărât (nu stă prea mult pe gânduri, îi dă bătaie), basistul Marcel Breazu – încrunțat (introvertit realizator de versuri; mereu gândește), chitaristul Marius Pop – calm (atitudine

de profesor, iscusit instrumentist), subsemnatul: mi-e greu să mă autodescriu!

– E momentul să trecem către proiectele solo: cum a apărut o asemenea nevoie și care ar fi acele mici diferențe specifice pe care le arunci mai nou în joc? Cât de diferit e Călin Pop de „Celelalte cuvinte”?

– Treaba asta cu „personale” a apărut ca un aspect terapeutic, de vindecare, împropăștare și re-energizare personală, o activitate care ar fi rămas la sertar dacă nu aș fi fost convins de niște prieteni apropiați să le fac publice. Ce cred eu că e diferit constă dintr-o muzică făcută fără nicio prejudecată, care s-a „lovit” doar de propria cenzură, o muzică pe care o dedic celor și mai puțini, dar și mai speciali fani.

– De câte ori am șansa să port un dialog cu un nume important al scenei, nu pot evita un soi de curiozitate: ce înseamnă pentru tine acel fior tainic pe care numai muzica îți-l poate da? Care este până la urmă esența muzicii?

– Muzica este un mod de viață, o stare specială, o emoție prin care transmiți toate gândurile și sentimentele, e implicit o amprentă personală dăruită ascultătorului.

– În ultimul timp ai o bucurie imensă, aceea de a cânta alături de Marius, băiatul tău. Se creează un continuum cu totul aparte, poate chiar purtător de anume simboluri. O întrebare deloc obraznică, pusă mult înainte de vreme, ar suna așa: dincolo de discuri, de albumele propriu-zise, ce consideri că va lăsa moștenire rockului de la noi „Celelalte Cuvinte”?

– O muzică aparte, niște mesaje ale unor cântece speciale cu mai multe emoții, sentimente. O stare unică în felul ei de a fi...

– Să revenim la prezent și să încercăm să închidem rotund: am vorbit despre primul album; spune-mi câteva cuvinte și despre „Lumea asta”.

– „Lumea asta” este un album cu inspirație din lumea înconjurătoare, care nu prea pare a noastră, o lume schimbată, al cărei drum nu e însă cel bun. O lume în care – chiar dacă ea însăși se schimbă continuu – noi rămânem aceeași.

– Îți mulțumesc pentru tot: pentru deschidere, pentru răbdare, pentru voiciunea plus firescul gândurilor. La final, iarăși o mică provocare: ai putea alege 1-2 versuri din întregul catalog „Celelalte cuvinte”? Acelea pe care le porți cu tine...

– „Uită timpul ce-a trecut; un sfârșit e un început...”

Interviu realizat de Marius MANTA

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Ca de fiecare dată, revista semestrială este densă, conținând numeroase articole de substanță. În față sunt așezate materialele cu tematică istorică (Ioan-Aurel Pop – „Austria cea democratică și bogată”; Alin Popa – „România mea, a ta și «a mai multor neamuri»”. Drumul României Mari de la proiect la realitate (1821-1920)” ș.a.). Cu siguranță vor suscita mult interes articolele despre estetica teatrului (sunt multe, am reușit să parcurg deocamdată Călin Ciobotari – „Estetica rostului sau despre întrebările fundamentale în teatru” și articolul lui Daniel-Stefan Pocovnicu – „Ipostaze spectaculare”, care cuprinde și o cronică teatrală la spectacolul „La est de sud”, regizat de Gheorghe Geo Popa, după un text de Mircea M. Ionescu).

Evocări făcute cu deosebită sensibilitate sunt de-a dreptul memorabile. Din textul exegetic al lui Adrian Dinu Rachieru, „George Bălăiță, un «realist fantasmagoric»”, decupăm: „George Bălăiță

Vitrabia

• nr. 58/2023

amestecă banalul și extraordinarul, mitologizează și desacralizează, maschează fondul grav printr-un spectacol carnavalesc, surpă pilonii romanului clasic și relativizează construcția romanescă prin mobilitatea privirii și varietatea mijloacelor. Citind și citând, parodiind și polemizând, George Bălăiță nu sufocă materia epică prin simbolistică ocultă; fantezia sa, neînduguită, insuflă demiurgic viață”. Alexa Visarion ne oferă o altă lecție despre neuitare, vorbind cu emoție despre prietenia sa cu George Banu, subliniindu-i calitățile artistice. Mai sunt portretizați: pedagogul Grigore Tabacaru, de către Cornel Galben; scriitorul Dumitru Radu Popescu,

de către Ioan Holban; filozoful Mihai Șora, de către Mircea Coloșenco; regizorul de teatru Peter Brook, de către Ion Cocora; pictorul George Catlin, de către Adrian-Silvan Ionescu.

Din paginile de artă plastică, mi-au atras atenția elaboratele eseuri despre estetica artei, unul semnat de Dragoș Pătrașcu, celălalt de Petru Bejan, dar și cronicile despre expozițiile unor artiști contemporani. Astfel Marius Manta scrie despre „hărțile timpului” din arta lui Ovidiu Ionescu, iar Dan Perșa despre *poemul fotografic* prezent la Ovidiu Ungureanu. În veritabile pagini de istorie literară, Ioan Dănilă, documentat temeinic, scrie despre *Casa de sfat și citire „Vasile Alecsandri”*. Nu lipsește nici regina literaturii, poezia, multă dar și de bună calitate (semnează Flavia Adam, Angela Baci, Ion Cocora, Hasan Erkek, Ion Tudor Iovian, Nora Iuga, Val Mănescu, Emil Nicolae, Shanti Nilaya, Paula Romanescu). (V.S.)

Dana BANU

Rue Saint-Antoine. Claudine

*Fragment din proza scurtă „Oameni din Marais”,
din volumul „Lumea exotică a Salmei Metivet”,
care urmează să apară în septembrie
la Editura „Hyperliteratura”*

În *Place de la Bastille* doi porumbei se plimbă semeți pe treptele Operei. Pe ecranul uriaș de deasupra intrării o balerină face un salt spectaculos. Nu i se vede capul. Doar picioarele albe și foarte musculoase, ca de culturistă. Îți vine să întorci automat capul. Din cauza mușchilor prea vizibili pare aproape dizgrațioasă.

Pe stradă, pe lângă Claudine, trec trei geți roșii. Claudine e îmbrăcată și ea într-un palton roșu. Foarte mulți oameni prin Paris se îmbracă în roșu. Mulți oameni în vârstă. Bărbați cu pantaloni roșii sau eșarfe de asemenea roșii, care le dau un aer tare plăcut. Cei foarte tineri se îmbracă deseori în ținute *all black*. De aceea deseori par foarte eleganți.

Claudine merge pe trotuar grăbită. Porumbeii privesc după ea batjocoritori. Se întoarce brusc și se încruntă la ei. Porumbeii se uită imediat în altă parte. Se fac că nu o bagă în seamă.

Claudine ajunge în intersecție. Mașini argintii. Un moped turcoaz. O fetiță cu o păpușă cât ea de mare, în brațe.

Pe *rue Saint Antoine* copacii stau fiecare în pătrățelul lui de pământ, înconjurați de asfalt. Unii copaci sunt foarte mari, de aceea pătrățica pare minusculă. Parcă sunt amenințați de asfaltul care ai spune că se întinde tot mai mult pe zi ce trece și cucerește teritoriul pământului reavăn. Claudine se gândește că poate mâine când va trece pe aici nici nu va mai găsi copacii. Asfaltul îi va ataca și îi va face să dispară cu totul. Claudine e doar obosită și destul de nervoasă din cauza asta. Eliberează copacii de pe marginea trotuarului cu un gest scurt și simplu. Îi transformă într-o uriașă pădure de mesteceni. Cel mai mult îi plac pădurile de mesteceni. Își ridică gulerul paltonului roșu, apoi trece mai departe.

Dă peste vitrina ei cu pantofi vintage. Botine cu șireturi de mătase. Pantofi cu baretă. O minunăție! Deseori când trece pe lângă micul butic stă lipită cu nasul de vitrină și își imaginează cum ar lua toată încălțăminte acasă și ar purta-o în oglindă. De când a plecat Cedric, după-amiaza când se întoarce de la job și-a făcut obiceiul să se îmbrace frumos, elegant, șic, extravagant. Așa cum știe că i-ar fi plăcut lui. Apoi se uită la ea în oglindă. Se plimbă prin camere. Prin bucătărie. Urcă la etaj. Coborâre în curtea interioară. Acolo o salută pe doamna Mimi Portăreasa. Nu o cheamă Mimi de fapt. I-a pus numele asta când a cunoscut-o. Femeia vorbea cu un turist american sau englez. Ția îi spusese ceva, iar femeia se enervase și voia să-l dea afară din curte împingându-l cu coada unei măști uriașe. În timp ce îl îmbrâncea pe grăsunul blond cu pantaloni trei sferturi și aparat foto agățat de gât,

femeia îi tot striga: *Mi! Mi! Mi!* Probabil că voia să spună *me*. Asta însemnând pentru ea ceva foarte important și, oricum, după cum i-a dezvăluit mai târziu, era singurul cuvânt pe care îl știa în engleză. Bineînțeles că știa ce înseamnă! Voia să spună de fapt că ea este marele boss acolo și că nu le permitea turiștilor să intre în curte. Că este o proprietate privată acolo. Și astfel, bătrânei portărese i-a rămas numele *Doamna Mimi*.

Claudine grăbește puțin pasul. Un băiat cu căști uriașe pe urechi trece alergând foarte aproape de ea. Claudine tresare speriată de parcă băiatul cu căști i-ar fi dat un brânci și ar fi făcut-o să cadă peste marginea ramei din imaginea cu Doamna Mimi într-o realitate care îi era complet străină.

O femeie cu ochelari negri și cu un copil prins în chingi în coșul din spatele ei trece pe bicicletă foarte aproape de marginea trotuarului. Copilul dă din mână în semn de salut spre Claudine. Fata îi răspunde bucurată. Realitatea se reazăază prietenoasă la locul ei.

Omulețul din semafor e roșu. În timp ce îl așteaptă pe cel verde, privirea fetei cade pe copertina unui bistro pe care cu litere majuscule și albe scrie HAPPY HOURS. Deasupra e desenată o ramură verde, cu frunze. Pare o ramură de mă-

slin. Claudine mângâie literele cu privirea. Apoi oftează. Nu e fericită. Nu e fericită deloc!

Sneakersii roz ai unui bărbat cu o sacoșă imensă în mâini îi zâmbesc cu subînțeles, schimbându-și direcția înspre ea. Sunt murdari. Claudine strâmbă din nas. Nu-i place bărbatul. Are ochii mici și răi, plini de șiretenie, ai celor care nu sunt prea citiți, dar care mereu au ceva de spus.

Claudine își mișcă vârful nasului spre partea cealaltă a străzii. Sneakersii rămân oftând murdari și roz. Bărbatul și i-a pus astăzi gândindu-se că poate-poate îl va observa în sfârșit și pe el o femeie. Nu înțelege de ce toate îl olesc.

Claudine începe să numere bicicletele parcate pe mica bucată de trotuar din mijlocul străzii. După ce ajunge la patru se plictisește. Merge mai departe.

Momentele ei fericite sunt când iese de la muncă și trece pe strada *Saint-Antoine* încet, spre casă. O casă din care Cedric a plecat. Va veni o primăvară fără el. Nu e obișnuită.

După ce au terminat liceul împreună și s-au înscris la aceeași facultate și au terminat facultatea și s-au angajat și și-au găsit o chirie împreună, el a plecat. Îți ia două secunde să-ți spui în gând o viață de om. Ani de zile comprimați într-un gând rece. Aparent fără valoare.

Trece pe lângă băcănia și trattoria *Sicilie&co*. Anii ei din urmă îi par un borcan cu sardele. O farfurie cu brânzeturi. Niște anșoa amară și prea sărată. Niște spaghete scârboase atârând precum niște viermi uriași. Întoarce capul. Merge înainte.

Ajunge la poarta roșie a școlii particulare catolice *Francs Bourgeois*. Școala lor. A ei și a lui Cedric. Cea mai roșie poartă din lume! Are o mulțime de poze cu poarta aceea. Nu o mai interesează ce e dincolo de ea. A ieșit deja de acolo. Acum îi place doar poarta și atât. Așa cum nici lui Cedric nu i-a mai plăcut de ea. Nu l-a mai interesat și a plecat. Cine știe pe cine place acum!

Pe partea cealaltă e soare. E mai bine acolo. Pe trotuarul ei e umbră. Se oprește să ia niște portocale pentru acasă.

Cumpără și o cutie cu căpșuni. Nu-i plac, dar vine primăvara. Le va pune în fructiera din bucătărie. Lumina va cădea peste căpșuni și astfel se va face primăvară și în casa ei.

Trece pe lângă un grup de fete care râd tare. Ocupă tot trotuarul. Apoi trece pe lângă doi bătrâni cu niște sandvișuri în mâini. Ajunge lângă micul fast-food grecesc. Își cumpără niște *souvlaki*. *Souvlaki* și portocale. *Kalimera!* Bună ziua! *Kalispera!* Bună seara. Atât știe în greacă. Saluturile le-a învățat de la greul de taică-su care a părăsit-o pe maică-sa pentru una de 20 de ani când ea avea vreo 10. De atunci nu a mai trecut niciodată să le vadă.

Kalimera și *kalispera!* Acum a părăsit-o și Cedric. Nu-i nimic! Va uita. Așa cum l-a uitat și pe taică-su. Și-a adus aminte de el acum pentru că și-a cumpărat *souvlaki*. Aruncă pachetul cu mâncare într-un coș cu gunoi. Întoarce capul. Va mânca doar căpșuni. Căpșuni de seră. Uriașe. Cu gust de cauciuc. Căpșuni care îi vor aduce primăvara în casă. Va mânca toată primăvara asta și va scuipa cu boltă cozile căpșunilor. Portocalele i le va da Doamnei Mimi. Micului ei Tintin – bișonul pitic și grăsun – îi plac la nebunie portocalele. Și pantalonii roșii ai trecătorilor. Cum vede un pantalon roșu, cum se repede, ca un taur în miniatură, să-l sfârtece. Doar pantalonii roșii. Altă îmbrăcăminte roșie nu. Ciudat căine mai are și Doamna Mimi!

*

Claudine trece pe *rue Saint Antoine* cu o cutie de căpșuni în mâini. Vine primăvara. Ajunge aproape de casă. Trei bicicliști. O familie probabil. Bărbatul în față. După el un băiat cu cască bleu-ciel și o buburuză desenată pe ea. După băiat, o femeie cu pletele fluturând în vânt. Apoi vede în fața ei, pe trotuar, o femeie cât un tanc. Femeia ține de mână un bărbat cât o furnică. Îl ține foarte strâns.

Se oprește să ia o felie de papaya și una de pepene roșu. De după colț apare Cedric. Are în mâini o sacoșă uriașă, verde, ușor transparentă, plină cu mâncare.

– Bine că nu ai luat nimic de mâncare. Am luat eu de toate! îi spune el de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic între timp.

– Te-ai întors de tot?

– Da.

– Nu mai pleci niciodată?

– Nu mai plec niciodată!

Doamna Mimi le iese înainte ca de obicei să-i întrebe ce au cumpărat de mâncare. Tintin cu urechile în vânt se repede la plasa cu portocale.

• Ion Mihalache – Nud

Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române:

„De zece ori e crezut un străin mai mult decât un român când vorbește despre români”

**Ioan-Aurel Pop a fost prezent la cea de-a XXVIII-a ediție a Zilelor Centrului de Cultură „George Apostu” Bacău, program cultural cu viguroase rezonanțe naționale și internaționale, ce s-a desfășurat sub titulatura „Cărțile de istorie și nespusele adevăruri”.
Cu acest prilej, domnia-sa ne-a acordat, cu eleganță, interviul de mai jos.**

– Domnule Președinte, ați susținut o conferință la „Ateneul” băcăuan, cu un titlu provocator: „Istoria și adevărul, o asociere tot mai rară?” În mod obișnuit, noi identificăm istoria cu adevărul; a citi istorie înseamnă a ști un adevăr din trecut. Ce ar însemna istoria fără adevăr?

– Poate să însemne poveste. Odată istoria însemna arta de a vorbi, scrie și, mai ales, cânta frumos despre trecut. Aezii, acum 2500 de ani sau mai mult, în Grecia veche, cântau trecutul, dar pe măsură ce am înaintat în timp, cum ați spus, reconstituirea trecutului tindea să se apropie de adevăr. Însă noi, istoricii, știm foarte bine că adevărul nu poate fi reconstituit în întregimea lui pentru că întâmplările odată petrecute se uită treptat și atunci istoricul se apropie de evenimentele și de faptele trecutului cu mijloacele proprii meseriei de istoric, adică, mai simplu, investigând izvoarele. Istoricul niciodată nu va putea reconstitui tabloul faptelor exact așa cum au fost ele, dar trebuie să tindă să se apropie. Prin urmare, istoria și adevărul sunt două noțiuni complementare, în sensul că istoricul trebuie să caute adevărul, adevărul omeneste posibil, chiar dacă știe că nu-l va descoperi niciodată. Pe de altă parte, opinia publică își dă seama de acest lucru și de multe ori sunt întrebat: „Dar când vor spune istoricii odată adevărul complet despre trecut?” În legătură cu trecutul circula fel de fel de basme, de povești, de întâmplări, în publicul larg. Pentru că niciodată, repet, discursul despre trecut, pe care îl practică istoricii, nu se va suprapune perfect peste trecut. Faptele odată întâmplate nu se mai pot repeta întocmai, chiar dacă se spune uneori că „istoria se repetă”. Ea nu se repetă 100% așa cum a fost, ci anumite întâmplări se pot repeta. În concluzie, istoricul trebuie, atunci când caută trecutul, să-l reconstituie cât mai aproape de întâmplările de atunci.

– Din păcate, și nivelul învățământului liceal de astăzi a coborât foarte mult (poate e doar o părere). Întotdeauna avem impresia că după ce trec anii, generația noastră a fost bună, iar cele care vin după noi sunt proaste. Sunt conștient de acest lucru, dar nu pot să nu remarc că în anii '70 ai secolului trecut, unii dintre dascălii mei aveau doctorate luate în universități serioase. Ei erau moșteniți cumva de regimul comunist din vremurile burgheze, cum se spunea atunci, și erau niște oameni admirabili, care nu făceau rabat de la calitatea lor de intelectuali. Astăzi, educația în sistem Bologna nu cred că este un învățământ care să ajute la sedimentare. După ce ai dobândit niște cunoștințe, de când e lumea, trebuie întâi să le așezi, să le pritocești, să le judeci, să le comentezi; ori astăzi e o grabă generală prin educație, care nu poate să fie de bun augur. Așa că schimbarea, dacă o mai așteptăm, dacă o mai dorim, ar trebui să fie și din îmbunătățirea calității profesorilor. Dar pentru a crește calitatea profesorilor, ei trebuie să fie și stimulați, pentru că nimic pe lumea asta nu merge fără stimulare. Și până la urmă ne învârtim într-un cerc vicios. Astăzi cei care vin cu diplome de la universități serioase nu se mai opresc la învățământ. Se duc în marile companii, sunt promovați ca CEO, primesc niște salarii deosebite, iar învățământul nu mai stimulează în acest sens. Parcă pe vremuri era mai mult idealism, mai mult interes pentru idee decât pentru bani. Astăzi totul se măsoară în bani.

– Deseori ați făcut apel la necesitatea de a avea, în învățământ, „limba și literatura română”, și nu neapărat „limbă și comunicare”. De ce este un istoric preocupat de acest aspect?

– Mi s-a părut o găselniță bună să numesc disciplina veche „limba română”, când se studia numai gramatică, și mai târziu „limba și literatura română”, să o numesc „limbă și comunicare”. Această ultimă sintagmă înseamnă limbajul cotidian; de aceea am ajuns să dăm la bacalaureat fragmente din regulamente de ordine interioară, din limbaj sportiv, din ce vreți dumneavoastră, dar nu din Eminescu, Alecsandri sau Creangă. Asta mi se pare un lucru greșit pentru că această comunicare din viața cotidiană o învățăm în mod cotidian. Ne dăm seama ce înseamnă un comentariu sportiv, cum să facem o cerere, cum se completează un formular la o bancă; nu e nevoie să faci pentru asta o disciplină. Și atunci aș crede că, pe lângă gramatică – care se studiază foarte precar, nereserios în școala românească –, literatura română trebuie făcută într-un mod foarte serios. Și atunci, decât să dau un fragment dintr-un anonim regulament, mai bine dau un fragment dintr-un scriitor și-l comentez cu profesori adecvați. Mie mi se pare că „limba și literatura română” acoperea ca disciplină foarte bine necesitățile unui elev român. Văd că astăzi noile proiecte de schimbări din învățământ, la clase umaniste de liceu, prevăd două ore de română pe săptămână și trei ore de limbă străină, adică s-a

au reconstituit trecutul în funcție de aceste comanda-mente.

– Dar despre cum se predă istoria, acum, în școală sunteți mulțumit?

– Nu sunt mulțumit, evident, nu numai din cauza numărului de ore, ridicol de mic, dar nu sunt mulțumit nici din modalitățile prin care se preconizează de la nivelul ministerului să se predea istoria. Istoria nu este nici poveste, nu este nici știință exactă; este pur și simplu viață. Și a refuza un statut istoriei este ca și cum ai refuza viața. Ni se spune deseori că a trecut vremea memorării, pentru că memoria este stocată acum în calculatoare și creierul nostru nu mai trebuie să stocheze nimic. E greșit. Dacă nu mai stocăm nimic, ne defectăm cel mai important organ care ne face intelectuali: ne defectăm mintea. Prin urmare ajungem la tabula rasa, și cei care vor să ne conducă vor avea instrumente ascultătoare care să execute exact ce doresc politicienii sau marii magnați ai lumii, cei care vor să domine lumea și care au atâția bani încât preconizează expediții cosmice. Deci oamenii ca să rămână oameni trebuie să-și exerseze memoria. Iar exersarea memoriei presupune cunoștințe, pentru că atunci când iau o decizie, dacă nu am cunoștințe destule, nu pot să

fac comparațiile necesare ca să trag concluzia cea mai bună.

– Domnule Președinte, o întrebare care a devenit comună și de care vă loviți, probabil, deseori: există nemulțumirea că Academia Română nu s-ar implica suficient în viața social-educativă a țării. De exemplu, nu știm cât de mult este interesată de proiectele Legilor Educației, de plagiate...

– Academia, să știți, e o instituție cu multiple fațete și trebuie să vă spun un lucru care nu o să placă multora: Academia este formată din oameni foarte în vârstă, media fiind de 83-84 de ani. Deci puteți să vă imaginați că acești oameni au avut o perioadă de glorie a vieții lor în creația intelectuală. Ei nu mai au o bună mobilitate fizică, în primul rând. Apoi Academia Română este o instituție care are obligația, prin statutul ei inițial din 1866, să intervină în viața publică în momente pe care le consideră fundamentale. Nu e o instituție cotidiană, nu poate fi confundată nici cu parlamentul țării, nici cu guvernul, nici cu președinția. Academia Română are un sistem de relații publice, zicem noi, pus la punct, dar nu e de nivelul marilor companii. Avem un site, mai ieșim cu un comunicat și cu proiectele Legilor Educației și în legătură cu întâmplările din societatea românească ne pronunțăm. Firește că ne pronunțăm, mai ales, în ceea ce privește cercetarea științifică, educația, cultura; uneori ar trebui și în legătură cu economia, pentru că avem institute de cercetări economice. Sunt instituții în societatea românească de azi care ne atrag atenția că ne depășim, uneori, atribuțiile. Nu numai oamenii care ne reproșează că nu facem destul sunt numeroși. Sunt unii care ne reproșează că facem prea mult; ar vrea să vadă Academia un fel de instituție închisă într-un turn de fildeș, unde bătrânii academicieni să discute filosofia chibritului, adică să mai caute o etimologie, să mai discute o teorie la matematică, dar să lase societatea în pace. Academia e greu să găsească o cale de mijloc. Noi trebuie să găsim o

– Dar despre cum se predă istoria, acum, în școală sunteți mulțumit?

– Nu sunt mulțumit, evident, nu numai din cauza numărului de ore, ridicol de mic, dar nu sunt mulțumit nici din modalitățile prin care se preconizează de la nivelul ministerului să se predea istoria. Istoria nu este nici poveste, nu este nici știință exactă; este pur și simplu viață. Și a refuza un statut istoriei este ca și cum ai refuza viața. Ni se spune deseori că a trecut vremea memorării, pentru că memoria este stocată acum în calculatoare și creierul nostru nu mai trebuie să stocheze nimic. E greșit. Dacă nu mai stocăm nimic, ne defectăm cel mai important organ care ne face intelectuali: ne defectăm mintea. Prin urmare ajungem la tabula rasa, și cei care vor să ne conducă vor avea instrumente ascultătoare care să execute exact ce doresc politicienii sau marii magnați ai lumii, cei care vor să domine lumea și care au atâția bani încât preconizează expediții cosmice. Deci oamenii ca să rămână oameni trebuie să-și exerseze memoria. Iar exersarea memoriei presupune cunoștințe, pentru că atunci când iau o decizie, dacă nu am cunoștințe destule, nu pot să

cale de echilibru, să apărem în societate. În legătură cu Legile Educației am trimis șase intervenții Ministerului Educației, în care ne-am arătat nemulțumirea cu unele lucruri și am propus căi de îndreptare, de la limba română și statutul profesorilor, până la rolul universităților. Ne străduim, mai mult decât atât nu reușim sau nu putem să facem. Poate că printr-un sistem de PR (public relations), de comunicare cu publicul mai bine pus la punct vom reuși în viitor.

– *Academia merită o mai bună comunicare cu publicul. A lăsat un gust amar faptul că Mircea Cărtărescu a fost refuzat de o comisie pentru a intra în Academie, iar oameni de recunoscută valoare ca Gabriel Liiceanu nu sunt academicieni.*

– Aici sunt discuții de la caz la caz. Mircea Cărtărescu nu a fost pus niciodată în discuția Adunării generale, pentru un motiv foarte simplu: ca să ajungi în fața Adunării trebuie să primești un vot favorabil în secție (Secția de filologie și literatură română a Academiei Române, secție onorabilă). La ședința aceea la care a fost pus în discuție domnul Cărtărescu au participat jumătate plus unu din membri; restul sunt foarte bătrâni, nu au putut veni, în fine... Deci dintr-un număr de șase-șapte oameni, a obținut două voturi „pentru”, vreo două abțineri și două voturi „contra”. Deci nu a fost un vot al Adunării generale. Eu sunt convins că dacă s-ar pune în discuția Adunării Mircea Cărtărescu, el ar intra, așa cum au intrat Ana Blandiana și alții din Academia Română. Mihai Șora – Dumnezeu să-l odihnească în pace! – era membru de onoare al Academiei Române. Despre domnul Liiceanu nu pot să vă spun, pentru că el este la o altă secție, nu e literat; ar trebui pus în discuția Secției de filosofie. Ca să fie cineva membru al Academiei Române, trebuie să urce vreo cinci trepte – de la depunerea unui dosar, prin recomandarea unui mem-

bru al Academiei, până la votul în Secție, avizul Biroului prezidiului, avizul Prezidiului și, cel mai important lucru, votul Adunării generale. Mircea Cărtărescu – un admirabil scriitor, pe care eu îl cunosc; l-am invitat la Veneția, când eram directorul Institutului „Nicolae Iorga”, și am avut o admirabilă seară – va fi pus din nou în discuție. Cred că va ajunge în Adunarea generală și nu va fi nicio problemă. Nu aș vrea să vă dau acum exemple de savanți români și de literați care au picat la prima probă la Academia Română. Asta este...

– *Domnule Președinte, avem istorici străini – de exemplu, americanul Keith Hitchins sau elvețianul Oliver Jens Schmitt – care au studiat, care se ocupă de aspecte din istoria României. Cum credeți că reflectă ei evenimentele istoriei noastre?*

– Hitchins s-a stins din viață la o vârstă venerabilă și pe vremea studenției mele, la Cluj, venea în România ca oaspete al Universității, al profesorului meu, Pompiliu Teodor, un admirabil istoric, foarte cumpătat, pus la punct, care a învățat românește din tinerețe și care – merit rar – nu a scris nimic despre noi fără să meargă în arhive. Ca urmare, lucrările lui sunt deosebite, după părerea mea, și valabile și astăzi. Despre Jens Schmitt permiteți-mi să nu mă pronunț. Și pe el îl cunosc, dar am impresia că el are alte comandamente de îndeplinit aici, după niște scandaluri pe care le-a provocat în Albania, după alte treburi, dar Keith Hitchins a fost într-adevăr un universitar și un istoric admirabil. E foarte bine că istoricii străini se ocupă de istoria noastră, pentru că nu e bine să ne discutăm doar noi între noi. Vă spun un lucru din multa experiență pe care o am: de zece ori e crezut un străin mai mult decât un român când vorbește despre români!

– *Domnule Președinte, un procent important de români este foarte receptiv la conspirații de tot felul: înseamnă asta*

că nu-i interesează istoria autentică sau că nu citeșc cărți de istorie?

– Nu neapărat. Ca să-ți faci o cultură istorică serioasă, nu e destul să citești o carte, două. Între cunoscătorii de istorie foarte buni sunt două categorii: unii care sunt amatori, care au citit totuși multe cărți de istorie, și istoricii care au citit multe cărți de istorie, dar care s-au dus și la izvoare. Izvoarele nu se dezvăluie singure. De pildă, ca să studiezi Grecia antică și să știi ce a fost acum 2000 de ani, să știi dacă a fost romanizare sau nu sau să știi dacă Imperiul Roman a cucerit Dacia și cât din Dacia, trebuie să citești izvoare latinești, să parcurgi câteva limbi de circulație internațională în care s-a scris despre subiect și așa mai departe... Mulți ajung să creadă că sunt istorici și ei nu sunt. Și dacă nu ai destulă experiență (ca și cum ai avea mintea goală), ajungi să crezi primele vești care îți vin. Sigur, presa publică speculează că Ungaria dorește Ardealul. Dacă va urma un conflict de talie internațională – Doamne ferește! –, firește că tot marile puteri vor decide la masa tratativelor care va fi soarta acestei părți de lume. Și din câte știu eu – și-mi dau seama din istorie –, niciodată cei mici nu au avut dreptate (să ne amintim fabula lui Grigore Alexandrescu, „Boul și vițelul”). Chiar dacă în Organizația Națiunilor Unite toate țările sunt egale, în realitate nu sunt: 15 dintre ele sunt din Consiliul de Securitate și foarte puține au drept de veto în Consiliu. Prin urmare, țările mici au un statut mai deosebit, și dreptatea noastră nu se compară cu dreptatea marilor puteri. Dar nu e voie și nu e bine să credem prima știre care ne apare în față. Trebuie să fim circumspecți, să vedem despre ce e vorba. Aceste planuri mondiale de distrugere sau Oculita Mondială care nu știu ce plănuieste, toate acestea trebuie luate, cum se spunea odată, *cum grano salis*, adică cu oarecare precauție. Și înainte de a prelua ceva – asta am învățat eu de la profesorii mei, văd că azi nu mai e valabil –, trebuie să verificăm, iar verificarea nu e un lucru simplu. Nu ajunge să mă uit pe Wikipedia și să spun: „Gata, am aflat ce e acolo”. O singură veste nu înseamnă nimic – cum era pe vremuri în justiție: *testis unus, testis nullus* (un singur martor echivalează cu niciun martor). Prin urmare, o singură știre nu e valabilă, dar ca să ajungem la înțelepciunea asta și să nu luăm totul dintr-odată, ne trebuie o cultură generală serioasă, lecturi multe, muncă foarte multă. Ori azi, când unii aud de muncă multă, se sperie.

– *Domnule Academician, cum vedeți conflictul din Ucraina?*

– Pentru mine este o manifestare a imperialismului rusesc, sub orice formă ar fi fost el. O manifestare de secol XXI? Nu aș mai fi crezut că se poate întâmpla așa ceva, dar uite că se întâmplă, pentru că Maica Rusie de la 1711, de când țarul Petru I a fost la Iași și de când frontiera Imperiului Țarist a ajuns pe Nistru – până atunci eram vecini cu Polonia și Lituania; nu aveam noi treabă cu Rusia –, de atunci și până astăzi noi nu am scăpat de apăsarea asta grozavă a imperiului țarilor, fie că au fost țari albi sau țari roșii, cum a fost Stalin și cum este acum Putin. Toți inamicii noștri de-a lungul timpului (nu există țară care să nu aibă inamici) până la urmă s-au ponderat, s-au temperat. Singurul care a păstrat teritoriile românești masive a fost Imperiul Țarist. Uitați-vă: Republica Moldova, care a reușit abia într-un târziu, în 1991, să-și proclame independența, nici astăzi nu s-a apropiat de noi cum ar fi trebuit, din cauza moștenirii țariste. Războiul din Ucraina este unul teribil care poate să aducă, în continuare, mari suferințe, dar nouă, celor de aici din preajmă, mai mari suferințe decât altora. Eu nu mă gândesc la un război nuclear; mă gândesc la acest război de uzură, care e teribil, grav, conflictual. Chiar și faptul că trec pe la noi camioane pline cu grâne ucrainene provoacă probleme. Lumea nu știe ce să mai creadă: unii profită și pescuiesc în ape tulburi spunându-ne că ucrainenii sunt mai mari dușmani decât rușii. Posibil, pentru că noi avem durerea noastră cu românii care trăiesc în Bucovina de Nord sau în Maramureșul nordic, unde mai sunt sate românești și unde vedeți că limba română parcă nu mai e agreată și nici biserica românească. Dar dincolo de asta, marele nostru inamic este acest imperiu rus, care acum are în frunte un țar ce încearcă să facă o ordine mondială care, după părerea mea, este de mult apusă. Multă lume zice că bine, bine, și americanii sunt tot așa imperialiști; au cucerit lumea. Pe noi nu ne interesează. Noi am trăit sub imperialismul rusesc, care ne-a fost fatal și ne-a ținut de multe ori în urmă. De aceea trebuie să fim foarte atenți și să avem o politică echilibrată, care să aibă în prim plan interesul națiunii române.

– *Credeți că Moldova va mai reveni la România?*

– Nu cred că va mai reveni într-o formă în care a revenit în 27 martie 1918, când era un mare entuziasm național și când o delegație s-a prezentat în fața regelui Ferdinand și s-a făcut Unirea. Nu cred că într-un viitor previzibil s-ar întâmpla așa ceva. Eu cred într-o apropiere a Moldovei de România printr-o integrare în Uniunea Europeană, printr-o apropiere de Uniune care să ne permită

nouă să spiritualizăm frontiera asta pe Prut, să nu mai ținem seama de ea. Ori asta e greu de realizat; nu se intră în U.E. așa cum cred unii. Dar sunt eforturi care se pot face de către ambele țări, mai ales de către România, care până acum nu au fost făcute suficient.

– *O întrebare de istorie contrafactuală: dacă domnitorii români ar fi ales Roma și nu Bizanțul, destinul nostru ar fi arătat altfel?*

– Mie nu-mi place istoria contrafactuală, pentru că nu știu exact nici istoria asta factuală cum a fost, însă nu cred că dacă am fi ales Roma am fi dus-o altfel, pentru că nu numai că istoria nu ne-a ajutat în acest sens, dar nu ne-a ajutat nici geografia. Uitați-vă pe o hartă: noi suntem așezați spre a doua Romă, spre Bizanț. Dumnezeu asta a vrut! Lumea zice: „Bine, bine, dar Polonia și Ungaria erau cu noi!” Da, dar undeva e o frontieră, țările române și românii au fost spre Bizanț. Un mare istoric, Petre P. Panaitescu, care a fost și rector al Universității din București, are un studiu despre perioada slavonă la români și ruperea de cultura Apusului. Nu știu dacă a fost influențat de o anumită ideologie sau nu, dar el spune clar că această cultură a noastră de țărani și de păstori s-a potrivit mai bine cu ce am pescuit de la Bizanț decât cu această cultură a catedralelor ori a universităților, a scolasticii. Adică eu nu văd în Evul Mediu românesc, așa cum era el dezvoltat, o lume catolică, în care să fie disputa universalilor, în care să se certe între ei savanții. Nu aveam timp de așa ceva; eram un popor amărât, de păstori și agricultori, care ne bucuram să ne trăim viața de fiecare zi, de azi pe mâine, un timp. După aceea am construit și noi lucruri admirabile, în maniera însă a răsăritului. Și vreau să vă spun o constatare de istoric: am văzut multe locuri pe lumea asta, dar și Putna noastră, și Voronețul, și Sucevița, și Mănăstirea Necula sau biserica de la Streisângeorgiu, și cea de la Densuș sunt adevărate monumente unice în această lume.

– *Periodic se vorbește despre posibila candidatură a dvs., din partea unui partid politic, la președinția României...*

– Sunt speculații. Jurnaliștii, oamenii politici pot să le facă; eu îmi cunosc menirea mea de profesor și cercetător. Dacă aș fi avut 40, 50 de ani, poate. Însă nu voi face niciun fel de politică decât politica acestei țări, așa cum știu eu să o fac ca istoric. Astăzi, ca să ajungi președinte, e nevoie de campanii, de lucruri complicate, pe care eu nu vreau și nici nu pot să le fac.

**A consemnat
Gabriel POP**

Cum citim „Iluminări”?

Gheorghe IORGA

Arthur Rimbaud. Fețele mitului

Dorința de a fi Dumnezeu prin forța cuvintelor sau, cum ar fi spus Charles Cros, de „a ține universul în mâna [să] regală” s-a împlinit? L-a tentat o astfel de dorință? Mai degrabă a visat-o, ca pe un lucru efemer și fragil, care nu se poate săvârși decât în armonie; e povestea acestui om care își dorea ca iubita lui să fie regină: „...un bărbat și o femeie superbi strigau în piața publică: «Prietenii ai mei, vreau ca ea să fie regină!»; «Vreau să fie regină!» Ea râdea și tremura. El le vorbea prietenilor despre revelație, despre încercare izbăvită. Ei se extăziau unul de celălalt.

Într-adevăr, ei au fost regi o întregă dimineață, când covoarele de carmin se înălțară pe care, și o întregă după-amiază, când pomiră pe drumul dinspre grădina de palmieri” („Regalitate”, în „Iluminări”, *ed. cit.*)

Mai întâi, poetul a crezut că o asemenea regalitate o descoperă în viziune – se întâmplă în vremea când judeca drept „sacră dezordinea spirituală” său. Apoi, „Versuri noi”, mai ales cele care au inspirat poetica verlainiană, i s-au părut, la rândul lor, mijlocul scontat. A trebuit s-o lase mai moale!... În cele din urmă, Rimbaud ajunge să-și satisfacă aspirația în câteva poeme din „Iluminări”. Asta înseamnă că oricare ar fi data apariției și natura sa, „Iluminări” se situează în evoluția unei creații

literare și constituie capătul acesteia. Fără doar și poate, „Iluminări” e un text radical diferit de „Un anotimp în infern”, care, din punct de vedere estetic și ontologic, reprezintă, în operă, o erupere sau o tăsnire; în tot cazul, o ruptură fără precedent și un fenomen poetic unic.

„Omul cu tălpile în vânt” pare să fi experimentat chiar devreme genul poemului în proză. Iată ce îi scrie lui Delahaye în mai 1873, când nu împlinise încă 19 ani: „[Verlaine] se chargera probalment de quelques fragments en prose de moi ou de lui, a me retourner”. Nu întâmplător am preferat să dăm titlul în franceză: în ortografierea aberantă a cuvântului *fragments* (în loc de banalul *fragments*), recunoaștem o formă de limbaj criptat, pe care prietenii lui îl foloseau în comunicarea intimă; însuși faptul de a se exprima astfel evidențiază cuvântul și îi dă importanță. Oricum ar sta lucrurile, începând cu 1872, Rimbaud scrie *proze*, dar nici astăzi nu știm prea bine natura și locul lor, când le raportăm la textul *ne varietur* al „Iluminărilor”.

Într-adevăr, sunt puține texte rimbaldiene asupra cărora certitudinile noastre să fie atât de irelevante. Multă vreme a prevalat opinia că *prozele* din „Iluminări” sunt anterioare „Unui anotimp în infern”, ceea ce justifică valoarea testamentară a acestei ultime cărți. Ipoteza contrară a fost susținută într-o notiță consacrată acestui volum. Credem că, în limite rezonabile, cele două texte sunt parțial contemporane; rescrierea „Iluminărilor” se poate întinde între 1872 și 1874, răstimp în care l-am văzut pe Germain Nouveau ajutându-l să copieze textul. Diferența se află în natura celor două cărți: exercițiu spiritual, pe de o parte, exercițiu estetic, pe de altă parte. La Londra, în 1874, Rimbaud reia aceste texte. Le recopiază atent, corectându-le și dând, din când în când, altă turnură unor cuvinte, sintagme, expresii ori adăugând, poate, vreun poem nou la cele vechi. Din nefericire, ne este imposibil să apreciem detaliile acestui efort de elaborare...

Ceea ce putem presupune, dacă suntem atenți la cronologie, e că „Iluminări”, așa cum

au ajuns la noi, sunt compuse la date diferite și poate de aceea sunt diferite și în privința stilului. E un ansamblu eterogen de fragmente diverse, pretându-se unei lecturi „scindate” și diversificate, ce exclude orice tip de coerență: fiecărui poem trebuie să-i găsești o metodă... specifică; unele suprapuneri sau intersecții nu sunt de mirare. Dar ceea ce trebuie observat cu necesitate sunt demersul și coerența interioară a fiecărui poem: astfel, explicația stilistică ori studiul formal impune multă rigoare. E singura modalitate, pentru cititor, de a se elibera de două tentații frivole și primejdioase: să admită că textul e un nonsens ori să considere că toate elementele textului corespund unor referenți verificabili și identificabili și, în această manieră, să ajungă la tot felul de absurdități!

Mania referențială face și astăzi „victime” printre cititori. Poate că și titlul e... responsabil de un așa fenomen. Poate și Verlaine: vorbind despre „Iluminări”, autorul „Poemelor saturniene” precizează că Rimbaud asocia titlul cu sub-

titlul *coloured plates* sau *peinted plates*, adică „enluminures” („arta miniaturii”, „miniatură”, „iluminare”). Reprezentarea obiectelor exterioare ar putea fi așadar la baza acestor scurte poeme. Însă ce înțelegem prin „reprezentare” la Rimbaud? În „Iluminări”, „reprezentarea” se înrudește cu aceea pe care Proust i-o împrumută lui Elstir, în „La Côte de Guermantes”: „Suprafețele și volumele sunt în realitate independente de numele obiectelor pe care memoria noastră le impune când le-am recunoscut. Elstir încerca să smulgă din ceea ce era pe punctul de a simți ceea ce știa; efortul său fusese deseori de a descompune acest agregat de raționamente pe care îl numim viziune” (trad. n.). Iluminarea este prin urmare privirea nouă aruncată asupra lucrului foarte cunoscut. Este, de asemenea, clipa când lumina revelează o lume necunoscută. Sau ceea ce Paul Valéry ar numi un „fenomen fotopoetic” ce „dă licăriri ale unui alt sistem [...] care nu poate (i)lumina o claritate durabilă”. Forma scurtă, fragmentul, este neîndoindnic o necesitate implicată prin proiectul „Iluminărilor”.

Chiar dacă Rimbaud se înscrie în tradiția poemului în proză, ilustrată, prin alții, de Aloysius Bertrand sau Baudelaire, îi reînnoiește în totalitate stilul. Valéry a ilustrat într-un mod excepțional procedeul în câteva dintre textele adunate în „Mélange”, scurte proze poetice alcătuite din viziuni instantanee. Îi este dator lui Rimbaud?

Evocându-l pe Horia Bernea, Gabriel Liiceanu amintește plăcerea cu care artistul vorbea despre pridvorul casei țărănești: „În curtea unui țăran mi-a vorbit minute în șir despre minunea care e pridvorul ca spațiu de mijlocire între «afară» și «înăuntru». Prezența „unui spațiu de mijlocire” în două opere literare aparținând unor importanți scriitori, Eminescu și Creangă, mi se pare deosebit de semnificativă. Reamintesc poezia eminesciană: „Stau în cerdacul tău... Noaptea-i senină./ Deasupra-mi crengi de arbori se întind./ Crengi mari în flori de umbră mă cuprind/ Și vântul mișcă arborii-n grădină.// Dar prin fereastra ta eu stau privind/ Cum tu te uiți cu ochii în lumină./ Ai obosit, cu mâna ta cea fină/ În val de aur părul despletind.// L-ai aruncat pe umeri de ninsoare,/ Desfaci visând pieptarul de la sân./ Încet te-ardici și suflă-n lumânare...// Deasupra-mi stele tremură prin ramuri./ În întuneric ochii mei rămân,/ Ș-alături luna bate trist în geamuri”. Verbul „privind” surprinde ipostaza unui privitor care face abstracție de realitatea din jur și, în egală măsură, de sine însuși. Alexandru Dragomir scria că acela care se uită se uită de fapt pe sine, fiindcă pentru el contează doar ceea ce intră în raza ochiului său. Uitându-se la ceva, contemplatorul își uită așadar propria prezență, revenind la realitate doar atunci când obiectul contemplat se sustrage privirii. Privirea din afară presupune o semnificativă distanță, prin care femeia este idealizată. Este o privire deloc întâmplător prin fereastră, „agentul de armonizare echilibrată a

Mircea MOȚ

Între înăuntru și afară

spațiului închis cu lumea externă. Ea izolează interiorul și totodată îl și leagă de ambianța de afară” (Edgar Papu). O asemenea perspectivă „filtrează” obiectul privirii, eliminând orice urmă de senzualitate, pentru ca femeia din interior să conteze doar în deplina ei puritate, ca prezență ideală în tabloul care devine fereastra. Atunci când iubita se retrage în somn, în vis și în întuneric, suflând în lumânare, și când obiectul privirii dispăre, cel care privește își

• Ion Mihalache

îndreaptă atenția spre spațiul de sus. Ferestrei îi iau locul ramurile lipsite de transparență: „Deasupra-mi stele tremură prin ramuri”. Este prezent și acum același „prin” ca și în situația ferestrei („prin fereastra ta eu stau privind”). Dacă lumina și iubita se sustrag privirii și dacă accesul la lumina stelară este mediată de ramurile opace, omul eminescian se confruntă cu noaptea și cu întunericul ca semne ale unei condiții limitate, în care ochiului i se refuză perspectiva: „În întuneric ochii mei rămân”.

În ultima parte a *Amintirilor din copilărie*, drumul la Socola implică trei etape, tot atâtea ipostaze ale mișcării dinspre „înăuntru” spre „afară”. Prima noapte, cea de dinaintea plecării la Socola, este (încă) petrecută în interiorul protector al casei părintești din Humulești. Așteptând momentul când va începe călătoria simbolică, Nică este deja marcat de semnele rupturii prin gândul care începe să-l frământă. Noapte de veghe și de chinuitoare insomnie (gândul învinge lenevia exemplară a personajului și nereținuta plăcere a somnului), prima noapte este un timp care marchează începutul anulării consubstanțialității copilului cu întregul. Cea de-a doua noapte, de veghe și aceasta, surprinde personajul într-o altă etapă a ieșirii sale dintr-un

interior semnificativ. Pe lângă faptul că cei trei călători își petrec noaptea în *loc strein* (deja în afara Humuleștilui, cu toate conotațiile acestui „afară”), Nică, Zaharia și moș Luca rămân pe *prispa* unei case, spațiu delimitând interiorul de exterior. Prispa este o prezență simbolică pentru „aruncarea” în afară a individului, care, doar cu o noapte înainte, se pregătea să ceară nu tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte, ci doar un loc la mănăstire, cu iluzia că în felul acesta ar putea amâna măcar ruptura dureroasă. Cea de-a treia noapte de veghe (și ultima) îl surprinde pe Nică *afară*. Căci *cierul Socolei*, departe de a putea fi apropiat de interiorul casei părintești din Humulești, nu este nici prispa casei rotarului de la Blăgești, de peste Siret. Dacă nu mai este interioritate și nici spațiu intermediar, ca prispa, *cierul* este pur și simplu o îngrădire, conturând sever, metaforic, ipostazele și limitele noii condiții. În acest spațiu semnificativ îngrădit, reperul cert rămâne *un plop mare*, replică dureros ironică la un *axis mundi*. După a mea știință, plopul este ultimul din seria copacilor prezenți în *Amintiri din copilărie*, după tei și cireș. Dacă teiul și cireșul erau arbori ce stimulau, într-un fel sau altul, simțurile, plopul reține atenția tocmai prin sterilitatea lui, prin faptul că este lipsit de miresme, dar și de roade. El rămâne în fond o prezență neutră, indiferentă, contând ca emblema a unei lumi de „după cadere”, în care comunicarea însăși pare să se plaseze sub semnul întrebării.

Poate nu e momentul pentru subiect! Dar să fiu bufon euforic la popor suveran nu este de mine! Wolf Lepenies arăta că încă se poate și altfel: *utopia și termenul nostalgic de Mitteleuropa a fost mai curând patrimoniul clasei cârtitoare decât al conștiinței împăcate.* [...] *Intellectualii Europei Centrale și Orientale au fost instigatorii unei culturi a conflictului care, odată cu izbucnirea revoluțiilor pașnice din ultimii ani, a contribuit enorm la extinderea spațiului libertății pe continentul nostru.* (*Ascensiunea și declinul intelectualilor în Europa*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2005, pp. 57-58).

Ocazii am avut să mă complac și eu în utopia *moale, soft*, unde e imperios a fi doar confortabil. Dar nu-mi iese deloc! Mă trece senzația de *antinomie a pozei* pe care actualitatea o servește. Inflația de valori precum *comunicare, empatie, solidaritate, chiar libertate și umanitate* sforăite public plinar, dar deloc confirmate de cruda, imediata de realitate.

Un exemplu: pe cât de clar îi lipsește robotului empatia, pe atât vrea omul să arate că și lui. Afișând-o artificial într-un colț de rețea socială. Galerie trepidând sentimente de plastic, certificat de apartenență la gașcă, sectă, partid ori club. Antiumanismul acestui ambalaj e vizibil la noi în încetineala deciziei de a pune omul înaintea fiarei.

atelier de lectură experimentală

Daniel-Ștefan POCOVNICU

Școala vie

Oricum, nu-i nicio aluzie în titlu la care cititorul s-ar putea gândi. Am remarcat excepționalul bun-simț al revendicărilor salariale formulate de profesori. Doar flagrantă politizare a domeniului „calcă strâmb” pe apriga îndârjire de natură sindicală. Așa că să trec la subiect acum, arătând că unicul bilanț al recentului Bookfest l-am prins într-un jurnal de știri la un post TV generalist. Nu m-am străduit să rețin care, într-un peisaj mediatic tot mai anonim, gata a sacrificia fără preget informația și limba română. La târg s-au întrebat bine noua spiritualitate, dezvoltarea personală și un fel de autohton fantasy pentru copii. Embleme discrete ale industriei *stimei de sine*. Despre care am învățat de la un blogger american cunoscut: *Se pare că a te simți bine cu tine nu înseamnă mare lucru dacă nu există un motiv întemeiat pentru care te simți bine cu tine. Se pare că obstacolele și eșecul sunt destul de utile, ba chiar necesare, în for-*

marea noastră ca adulți hotărâți și de succes. Se pare că a-i învăța pe oameni să creadă că sunt excepționali și să se simtă bine cu ei indiferent de circumstanțe nu duce la o populație de indivizi precum Bill Gates sau Martin Luther King, ci la o populație plină de personaje ca Jimmy. Jimmy, tipul care fuma iarbă zilnic și care, dincolo de faptul că spunea despre propria persoană niște minciuni în care credea cu adevărat, nu avea alte aptitudini antreprenoriale (Mark Manson, *Arta subtilă a nepăsării*, București, Lifestyle Publishing, 2017, p. 55).

Beletristica ipostaziind „la minut” marea literatură nu pare a ocupa un loc în preferințele de lectură ale publicului „mediu”. E o excesivă sensibilitate de filolog? Poate. Totuși, nu cumva interesul redus pentru finețuri literare revine și în sarcina școlii? Una bine întocmită (nu doar financiar și logistic) n-ar sădi în majori-

tatea școlărilor un consolidat reflex al lecturii? Însoțit de respectul unei oarece ierarhii de valori?

N-ar trebui continuat proverbul oarecum ironic, însă corect: „Ai carte, ai parte”... de lectură? După cum o societate ce respectă realmente cartea și lectura (de orice gen și tip) nu ar vedea în profesor un campion, un atlet oricum al gimnasticii intelectuale nu tocmai ușoare? Am mai scris-o cândva: lectura nu e sexy, nici eroică (cel mult pentru cavalerii cauzelor pierdute), în niciun caz „populară” (elixirul confuz al unei infantilizări demografice pentru care literatura ar fi de mare folos!).

Iar scriitorul contemporan (cu operă palpabilă și palmares incontestabil) n-ar trebui să-i fie profesorului colaborator permanent? Eu așa cred și simt de câte ori conștientizez privilegiul de a putea citi cărțile unor apropiați (profesori, prieteni, amici). Ultimele generații de veritabili intelectuali se disting prin aceea că-și țin vîi în

memorie profesorii (măcar de facultate) citindu-le cărțile. Aceleași care au trăit și simțit pe propria piele munca intelectuală.

Asta e școala vie la care mă raportează: începe când învățătura impusă, stabilită, reglementată, oficializată s-a încheiat. Atunci cartea și omul din spatele ei (că e dispărut de mult ori contemporan) își dau mâna sugerând cititorului cine știe ce cale de căutat. Asta dacă stima de sine a celui din urmă (un fel de sensibilitate exacerbată strict „psihedelic”) nu-l face imun la opinia celui alt, acel eventual scrib neștiutor al rețetelor de succes social și ban gros. E o ucenicie aparte aici. Cărțile contemporanilor din preajmă mă ajută neobosit să nu uit că, mai presus de majoritate, sunt destui oameni mai buni și valoroși de la care am înțerna ceva de aflat, de cântărit, de-nvățat. Iar lectura vie dovedită de asemenea autor o observ mereu cu uimire. Nici în clipele de mare cumpănă nu se lasă de ea. Dacă te întrebi, cititorule, cum așa, răspunsul ar fi: citesc în scrisul și trăitul lui o bogăție interioară ce, numai ea, poate face viața *spectaculoasă*. Poți să testezi *bungee jumping* cât vrei! Bieți dependenți de substanțe interzise ori patimi mărunte habar nu au ce se petrece în mintea, sufletul, ființa unui adânc adevărat cititor!

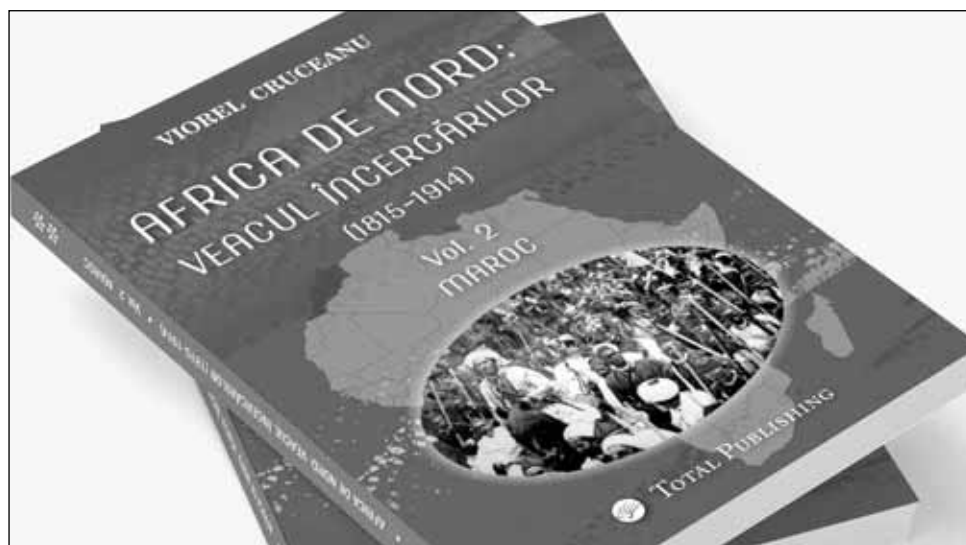
Africa, Africa! – ah, ce trecut și realități crude

obligatoriu, în vederea susținerii examenelor anuale și a formării profesionale, la prestigioasa universitate ieșeană...

Munca asiduă a profesorului a continuat cu publicarea altor lucrări, pe tematica africană (și nu numai!). Enumerăm, printre altele: *Asasinate ale secolului XX. Africa – radiografia asasinatului politic* 2002; *Politici coloniale în Africa Neagră, în Zargidava*, II/ 2003; *Istoria decolonizării Africii: emanciparea politică a posesiunilor engleze și franceze din Africa Neagră* 2010 sau *Istoria decolonizării Africii: emanciparea politică a posesiunilor italiene, germane, belgiene, spaniole și portugheze din Africa Neagră* 2012 (pe bună dreptate, ultimele două fiind considerate, de către un contemporan, *pionierat în cercetarea istoriei africane*).

Cunoscut în lumea științifică de la noi și de pe celelalte meridiane ale Terrei încă de la mijlocul ultimului deceniu al secolului trecut (a se vedea, în acest sens, lucrarea de doctorat cu titlul *Trăsături generale și particulare în procesul decolonizării fostelor posesiuni engleze și franceze din Africa Neagră*, 1995), emeritul profesor Viorel Cruceanu continuă, de peste 30 de ani, explorarea resurselor nemărginite oferite de complicata lume africană de altădată (cu toate repercusiunile, care se reflectă până în zilele noastre).

Și nimic nu e întâmplător... La sfârșitul anilor '90 și începutul primului deceniu al secolului XXI, ca student al Facultății de Istorie de pe malurile Bahluiului, primeam, prin anul III de studiu, o bibliografie obligatorie, în care (surprinzător sau nu!) la loc de cinste erau și lucrări precum: *Apusul gloriei coloniale a Franței, în Carpica*, XXVII/ 1998; *Quo vadis, Africa (Istoria emancipării politice a posesiunilor engleze și franceze din Africa Neagră)* 1999 sau *Unele aspecte ale mișcării de emancipare națională din Algeria, Maroc și Tunisia, în anii interbelici*, în *Carpica*, XXIX/ 2000. Așadar lucrări esențiale, semnate de profesorul băcăuan, cu titlu

documente, periodice, lucrări generale, lucrări speciale și alte surse (fie ele letrice sau electronice), urmate de câte un *Index de persoane* (care sunt menționate în cuprinsul fiecărui volum).

Recent, distinsul profesor a publicat și al patrulea (sperăm nu cel din urmă) volum din prestigioasa serie menționată mai sus, anume *Africa de Nord: veacul încercărilor, Algeria (1830-1930)*. Apărută la aceeași prestigioasă Editură „Total Publishing” din București (editură la care au fost publicate și primele trei volume din serie), cartea prezintă, de-a lungul a aproape un mileniu (960-1930), cu aceeași acuratețe și rigurozitate științifică, evoluția și complexitatea problematicii poporului și, mai apoi, a națiunii algeriene. Remarcăm utilizarea, în conținutul textului ultimei lucrări, dar și în *Bibliografia* acesteia, a mențiunilor provenind din domeniul inestimabil al *Memorialisticii* universale, cu predilecție a celei franceze, ca instrument specific de lucru în conceperea și structurarea unei astfel de opere.

Astfel, putem consemna apariția, în istoriografia românească actuală, a unei opere fundamentale consacrate istoriei și teritoriului atât de zbuțuit al continentului situat la sud de cel european, căci Africa (parafrazându-l pe regretatul Ioan Gyuri Pascu) nu e *un vis fierbinte*, ci s-a confruntat cu un trecut și cu realități „fierbinți”, care nu pot fi descrise decât de o pană măiastră. Iar meritul operelor apărute sub semnătura lui Viorel Cruceanu, *profesorul nostru, al băcăuanilor*, constă, de fapt, în scoaterea la lumină a acestor realități, mai mult sau mai puțin fierbinți/ crude...

Dimitrie-Ovidiu BOLDUR

Miracolul egiptean

Iată deci Egiptul, țara cea mai veche din lume, cum s-a afirmat în nenumărate rânduri.² Înainte de a fi „izvorul viu al civilizațiilor clasice”³ și chiar înainte de a deveni „cea mai importantă cale de circulație a lumii antice”⁴, Egiptul a fost o vatră de istorie milenară, o istorie cu totul meandrată, aidoma Văii înseși a Nilului care îl străbate, de la al 31-lea până la al 24-lea grad latitudine nordică, de-a lungul celor aproape 6700 de kilometri, între obârșia sa africană și Mediterana. Asemenea traseului marelui fluviu, și fizionomia spirituală a civilizației egiptene apare drept o sinteză mirabilă între un fond original („substrat”) nord- și centrafrican, pe de o parte, și un aport mediteranean („superstrat”?) oriental, pre- și non-indo-european, respectiv semitic, pe de alta. Dacă limba vechiului Egipt este semitică⁵, în sensul că sistemul fonetic, fondul lexical de bază și sintaxa aparțin, tipologic, acestor structuri lingvistice, este, oare, la fel de adevărat și faptul că gândirea egipteană apare subordonată, grație sintaxei care o reflectă în planul limbii, în exclusivitate aceluiși orizont semitic?⁶

Ne interesează, așadar, acele elemente ale utilajului mental care singularizează

Liviu FRANGA

vade mecum

O mare în mijlocul pământului (VI)

În interiorul acestui vast creuzet al civilizației mediteraneene, două sunt, fără îndoială, spațiile în care, de-a lungul întregii existențe umane, formele caracteristice ale evoluției materiale și spirituale au atins nivelul cel mai înalt și, totodată, expresia cea mai intensă de dezvoltare: Egeea¹ și Egiptul. Este vorba, în ambele cazuri, de forme tipice și, totodată, autonome ale unei atari dezvoltări, datorate în primul rând decalajului temporal. Lăsăm la o parte faza finală a evoluției celor două moduri structurale de civilizație, într-o etapă care atestă, în ultimul mileniu prechristic (și,

mai ales, în ultimele patru secole ale acestui mileniu), o veritabilă convergență, dacă nu de-a dreptul o încorporare a unui tip de civilizație în cadrele celui alt tip, diametral opus în aparență. Ceea ce ni se pare cu mult mai profitabil într-o astfel de analiză tipologică este anchetarea fazei (sau a fazelor) inițiale, prin intermediul acelei investigații a originilor, în măsură nu atât să identifice originea sau sursa comună a dezvoltărilor ulterioare, cât să explice paralelismele și convergențele structurale.

concepția egipteană despre lume și existență, gândirea și spiritualitatea acestui ethnos mediteranean în raport cu ambientul tradițiilor, obiceiurilor și mentalității vechi orientale în ansamblu. Se cunoaște, astfel, că egiptenii au fost singurul popor de sorginte semitică din Antichitate care nu a practicat sacrificiile umane. Raportarea lor față de divinitate și transcendent implică o profundă percepere estetică, de

asemenea, nu mai puțin, o anumită transfigurare a realului: zeii nu sunt gândiți ca atare – o teosofie egipteană dogmatică, *sensu stricto*, nu există), ci imaginați, în sensul că sunt gândiți prin imagine, iar imaginea are ca suport material elementele cele mai vizibile ale realului. Așadar, realul devine imagine (predominant, dar nu exclusiv teriomorfă și antropomorfă), iar imaginea, transcendând realul, urcă în

metafizic. Sau, cum memorabil notează Claire Lalouette, „arta, mijlocitoare a eternității, devine în Egipt metafizică”.⁷

1. Datorăm lui Nicolas Platon una dintre cele mai aprofundate analize a configurației de ansamblu specifice bazinului egeean pe durata mileniilor preistoriei, în volumul *La civilisation égéenne (Du néolithique au bronze récent et*

la civilisation mycénienne). Paris, Albin Michel, 1981; var. rom. *Civilizația egeeană*. Vol. I-IV. Traducere de Zoe Petre, Anca Calangiu, Gheorghe-Alexandru Niculescu. *Cuvânt înainte și Mic dicționar de termeni de artă veche și arheologie* de Zoe Petre. București, Editura Meridiane, 1988.

2. A se vedea, de pildă, Claire Lalouette, *op. cit.*, vol. I, p. 6.

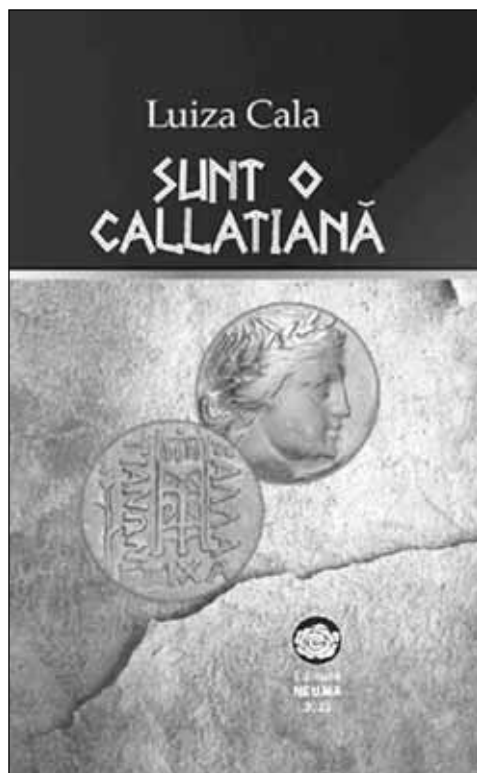
3. Id., *ibid.*

4. Id., *ibid.*

5. Ceea ce se numește, în mod convențional, limba egipteană (atestată prin cele trei faze tradițional denumite paleo-, medio- și neoegeeană) nu reprezintă altceva decât o succesiune de idiomuri, variabile ca aspect lingvistic sub raport cronologic, dar posedând o structură fundamental comună, în pofida celor peste cinci milenii de evoluție. O introducere utilă și accesibilă ne oferă Constantin Daniel, *Civilizația Egiptului antic*. București, Editura Sport-Turism, 1976, cap. *Limba și scrierea egipteană*, pp. 199-215; pentru caracterul pictural-poetic al grafemelor egiptene, a se vedea Claire Lalouette, *op. cit.*, vol. II, pp. 190-191.

6. În acest sens, autoarea imediat mai sus citată afirmă următoarele: „Gândirea vechiului Egipt e turnată însă într-un «țipar» semitic, sintaxa” (vol. I, p. 11).

7. *Op. cit.*, vol. I, p. 12.

A fost cândva, Ca și cum ar fi!, A mai trecut o zi, a mai trecut un veac!... și nu s-ar povesti cum e să citești o callatiană, cum își zice Luiza Cala, o pictoriță de la marea cea mare, care își pune sufletul atât pe pânze, ca pe niște catarge ale explorării în bătaia vântului, cât și pe versuri, ca să ne amintească faptul că nu există val fără cuvânt și nici poezie fără nisip și scoici.

Sunt o callatiană (Apahida, Cluj, Ed. „Neuma”, 2023) este cel mai recent volum de poezii semnat de Luiza Cala. Locuitoare a Callatisului, numele din secolul al VI-lea al actualului oraș maritim Mangalia, Luiza Cala ne plimbă prin antichitate, prin latinătate, cu o acuitate și o pitorească dragoste care te apropie imediat de aceste locuri istorice, de aerul magnific al rememorării, de măreția

Istorie și poezie, la malul Mării Negre

începutului, a cuceririlor epocale, a înțelepciunii transmise până în prezent sub orice formă de piatră, de oracol, de pergament. Luiza Cala rememorează antichitatea prin personalitățile acelor vremuri, pedestaluri pentru prezent. Astfel, poeta dedică versificații lui Demetrios, Heraclid, Istros, Satyros, scribi și ei, ca și cum ar rescrie povești mitologice. Autoarea amintește zeiții precum Hermes, Dyonisos, Apollon, Athema, Demetra, legate de mare și de poezie.

Poate că vestalele, zeițele posedă muza poetei: *Pangalia, Pancalia, Panguala/ Călcau peste mine, / Mă zugerăveau în culori/ De pământ străin*. Luiza Cala se lasă absorbită de uleiurile picturii și desigur alintată de renumiții artiști Țuculescu, Tonitza, Șirato, Dimitrescu, Petrașcu, precursori care au inspirat-o și pe care îi rememorează din suflul de poet. Un elogiu adus pentru Pontus Euxinus este chiar poemul *Apele planetei*, al cărui final este relevant pentru această neîncăpătoare dragoste venită din adâncul pictoriței-poete: *Știa Supremul/ Că rapid s-ar sfârși lumea/ De alegerile noastre rele, / Așa că umplu planeta/ Cu ape albastre, / Pontus Euxinus/ Să spele, să spele*. Și, retoric, desigur, ultimul vers, intenționat singuratic, exilat: *Insulele sunt faptele bune?!*

Capitolul al doilea, cel mai stufoș, este predilect în poezii care se termină cu acel vers-întrebare, venind parcă să răstoarne logica fiecărei idei, dând impresia că autoarea ar mai avea de spus ceva, însă preferă să instaleze o atmosferă a meditației, lăsându-și astfel cititorul ușor contrariat și determinându-l să-și susțină propria părere despre ceea ce pare a i se fi

indus. Poeta se visează plină de duh, în această ipostază găsea rezolvări imediate: *Eram duhul dreptății, / Făceam să se împlinescă/ Toate iubirile adevărate, / Fără raport către nimeni, / Doar către sinceritate. / Când eram duh, / Îmi reușeau toate! / Din sticlă strigă cineva?*

Între *sacru și profan*, autoarea se vede echidistant plasată și înclinată să nu mai asculte de gura lumii slobodă, așa încât problema păcatului primordial, al Evei, este trecut prin propria dezbatere a subiectului, iar apoi îi spune lui Dumnezeu ce gândește, fără rezerve: *Doamne, de ce mă obligă/ Să aleg între/ lubitul meu catedrală, / Tăcut, plictisitor, / Și iubitul meu lupanar, / Vesel, iubitor? / Doar împreună cu amândoi/ Mă simt femeie întregă! / Prin câte cetăți mai trec?*

Din(spre) *spațiu și timp* își alcătuieste Luiza Cala amprentele poetice. Se localizează în timp și spațiu și se delocalizează. În acest sens, se declară migratoare: *Îmi schimb adresa/ Destul de des, / Din carte în carte. / Noua mea carte/ M-a întrebat/ Cât timp o voi locui. / Nu știu, sunt migratoare! / Totuși, doar pe mine/ Mă locuiesc permanent! Poeta sugerează atemporalitatea: *Mai știi locul acela unic, / Locul în care/ Eram fericiți/ Înainte de timp?**

Poezia callatiană este una *nostalgică*, din moment ce este stăpânită de trecutul istoric, îndepărtat, lucru accentuat și de insistența sa poetic-autumnală și în special de luna septembrie, evocată în multe dintre creațiile sale din acest volum. Chiar se declară câștigată de un septembrie visător, bogat, rafinat, blând, iubitor, personificat, așa zice, în bărbatul ideal:

Ascuns în scorburile visării, / Septembrie/ Este al meu! Tristetea/ dezolarea reprezintă factori de tensiune emoțională în străfundul ființei umane, cu atât mai mult în inima unui poet care vibrează la tot ce-l înconjoară, la tot ce devine amintire, la un trecut de care este legat în chipul cel mai admirativ și valoros.

Luiza Cala hălăduiește printre *cuvinte* ca prin cetate, se ocupă de *înmulțirea* lor ca de niște plante roditoare, caută arghezian cuvinte potrivite, iar pentru asta nu grăbește mersul creației, ci își așteaptă, relaxată, muza, întrebându-se dacă și muzele se pot înmulți. Desigur, cuvântul este binecuvântare pentru poet, reprezintă originea creației sale. *Cuvântul este borna zilei? / Doar la amiază ard cuvintele? – exprimă forță și deplinătate, răspunsurile fiind sugerate sau deja cunoscute. O pictoriță-poetă se regăsește adesea în *onirism și contemplație*. Am găsit în versul *Visez și trăiesc, visez!* o sonoritate bizară, antagonică celei din memorabila expresie a lui Labiș, din *Moartea căprioarei: Mânânc și plâng. Mânânc!**

Sentimentul iubirii este tratat discret, în concordanță cu peisajul maritim, cu amintirile cele mai sensibile, cu poezia ca emanație de împlinire, fericire. Poeta vede în bărbatul dorit o combinație alfa și omega, ca simbol al întregului, al totalității, hristicul „cel dintâi și cel de pe urmă, începutul și sfârșitul”, îndrăzneată asemuire! Dar există acel *alfabet sacru al iubirii*, care se învață sunet cu sunet, zi de zi, cu perseverență și îngăduință, fără a ști vreodată câte litere cuprinde.

Ultima poezie din volumul de față este o confesiune poetică: *Știu că sunt/ Cala de la Calaidjoglu, / Cala din Callatis, / Sunt Cala din Callatis*. Poeta se consideră binecuvântată: *Această splendidă coincidență este o discretă semnătură divină.*

Otilia ARDELEANU

Un teatru tânăr, cum este cele sucevean, nu are de mult timp un festival, dar, în cele câteva ediții de până acum, el a crescut constant atât ca amploare, cât și valoric. Ediția din acest an, cea de-a șaptea, desfășurată în perioada 18-28 mai, a fost una remarcabilă prin bogăția și diversitatea evenimentelor și, desigur, prin tema propusă: „Pacea”. O stare pe care și-o doresc toți oamenii normali, care vor să-și trăiască viața liniștit, fără a se confrunța cu forțele răului, cu suferințele, cu distrugerea aduse de războaie. Oamenii nu vor să fie victimele măcelurilor, ororilor războaielor declanșate, de cele mai multe ori, de iraționala sete de putere a puternicilor lumii sau a unor dezaxați. Apele sunt tulburi în lume, la acest început de secol, ceea ce-i îndreptățește pe unii gânditori să vorbească despre un fenomen de nebunie colectivă.

Despre tragicul și absurdul războaielor s-a vorbit la conferința „Pacea”, la care scriitorul, dramaturgul Matei Vișniec, un moderator inspirat, a invitat la dialog interlocutori de diferite profesii și din mai multe părți ale lumii, regizori și directori de teatru, actori, jurnaliști, critici de teatru, dramaturgi, cât și invitați aparținând comunității suceveane. Conferința anunțată, având ca punct de plecare o discuție pe marginea cărții lui Dan-Cristian Turturică „Români deportați în gheturile Siberiei”, s-a transformat astfel într-o dezbateră foarte vie și un prilej de reflecție asupra unui subiect de o extremă gravitate și actualitate, din nefericire. Artiștii, prin sensibilitatea lor, prin firea lor ardentă, pasională, nu au cum să fie neutri față de realitățile îngrijorătoare din lumea în care trăim; dimpotrivă, ei reacționează, angajându-se, prin mijloacele specifice artei lor, în susținerea cauzelor bune. „Nenumărate formule și sintagme au în componența lor acest cuvânt, pace, pe cât de clar pe atât de complex, pe cât de magic pe atât de labirintic. Europa, în forma sa de astăzi, structurată ca o uniune în jurul unor valori solide, este o expresie a păcii, a dezideratului de pace. Iată încă un motiv pentru care merită să reflectăm împreună, în cadrul acestui festival, la ceea

Festivalul Internațional Zilele Teatrului „Matei Vișniec” Suceava

Sub semnul unui cuvânt magic, pace

ce pot face artiștii pentru ca între oameni să se poată crea legături de încredere de natură să favorizeze pacea”, a afirmat Matei Vișniec, accentuând ideea că orice fapt de cultură este o pledoarie pentru pace, pentru speranța într-o lume mai bună.

La festivalul sucevean au fost prezente teatre din Botoșani, Brăila, București, Iași, Republica Moldova (Chișinău), Sfântu Gheorghe, Ucraina, Zalău, teatre de stat și trupe, ansambluri, asociații din zona independentă, spectacolele lor bucurându-se de primirea entuziastă a unui public foarte cald, generos, doritor de astfel de evenimente, care schimbă, împrăștează aerul unui oraș, aducând adevărul și frumosul artistic în viețile lor, constituindu-se, în același timp, într-un liant afectiv al comunității. Conceput într-o formulă complexă, ca un loc de întâlnire, de interferență a artelor, festivalul, desfășurat în mai multe spații, a cuprins, pe lângă spectacole, recitaluri de poezie, conferințe, lansări de carte și de albume, expoziții de artă plastică, de fotografie, concert, spectacole de videomapping, instalații audio-vizuale, workshopuri, ateliere pentru copii și tineret. Foarte bine realizat mi s-a părut albumul de fotografie „Cuvinte întrupate. Imagine și formă în universul teatral al lui Matei Vișniec”, avându-i ca autori pe talentații jurnaliști de cultură și artiști fotografi Luana Popa și Dinel Dumitriu-Teodorescu. Făcând parte din proiectul „Memoria afectivă” al Asociației „Un Concept Luna”, el își îndeplinește menirea de important document care surprinde și fixează efemerul spectacolului de teatru, fiind și o încântare pentru privire. Consemnez, totodată, emoționanta evocare a celei care a fost inițiativa teatrală sucevean, sufletul acestui proiect, Carmen-Veronica Steiciuc, victimă a epidemiei de coronavirus, în

volumul „Amintiri despre Carmen, poeta care alungă norii”, coordonat de Elena-Brândușa Steiciuc și Matei Vișniec. Voi scrie cu alt prilej despre acest tulburător volum comemorativ cu multe fotografii, frumoase și expresive, cu texte sensibile.

Am stat puține zile la Suceava, la început de festival, și nu am văzut decât câteva spectacole, foarte diferite valoric, o selecție mai atentă, mai exigentă impunându-se, cred, pe viitor. Am apreciat spectacolul „Dispariții” de Elise Wilk, al Teatrului „Andrei Mureșanu” din Sfântu Gheorghe, bine, inteligent pus în scenă de Cristian Ban și jucat de o admirabilă echipă actricească. Și am petrecut momente delectabile la „Naufragiat!” de Donald Margulies (Teatrul „Maria Filotti” Brăila), în imaginativă regie a lui Andrei Huțuleac. După niște reprezentații plate, irelevante estetic, fantasticele aventuri ale lui Louis de Rougemont povestite de el însuși (excelent în rol, Ciprian Chiricheș) au însemnat o infuzie de prospețime, de ludic, de bună dispoziție contagioasă. Un spectacol tineresc, de o fantezie nebunatică, interpretat cu farmec, cu poftă de joc de companionii lui Chiricheș, Blanca Doba, Nicolae Cațianis-Jr., Corina Borș, care întrupează mai multe personaje, arborând, năstrușnic și cu repeziciune, altă înfățișare, atitudine, gestică etc.

„Livada”, după A.P. Cehov, premieră în festival

Oare ce poate însemna acel „sunet îndepărtat, amenințător, tainic”, care se aude în „Livada de vișini”, în actul al doilea? Nu știm, dar îl auzim foarte distinct și obsedant în montarea lui Slava Sambriș de pe scena suceveană. Regizorul (director artistic al Teatrului Republican „Lucaefărul” din Chișinău) ne propune o nouă lectură, foarte personală, a cunoscutei piese cehoviene, alegând să o numească generic doar „Livada”. A construit un spectacol elaborat, solid, lucrat în detaliu, având câteva idei interesante, o bună distribuție și, mai ales, un scenograf care i-a materializat cu talent și imaginație viziunea regizorală. Răzvan Bordoș este creatorul unui decor de mare impact vizual, un puternic atu pentru spectacol, care arată ca un spațiu al unui magazin de mărfuri diverse, disparate, un bazar, un fel de consignație, unde au fost aduse obiecte salvate după nefericite întâmplări, strâmtorări materiale, averi pierdute etc. Și totul este gri, un amestec rece de non-culori, transmitând o stare apăsătoare. Sugestia sfârșitului ineluctabil al unei dispărute lumi idilice este conținută și de cenușa care curge când se deschid ușile bătrânului dulap, într-o secvență memorabilă a spectacolului. „Livada” lui Slava Sambriș este foarte cehoviană când vorbește despre nepriceperea și nepuțința oamenilor de a-și trăi viața firesc, frumos, cu vocație, așa cum spunea marele dramaturg, revoltat de existența unor indivizi care nu aveau niciun gând, nicio idee, nicio dorință, niște „oameni inutili”. Și este modernă, actuală când vizează noile realități: goana după putere și avere, „declinul unei clase sociale, prezentându-ne oameni depersonalizați

și înstrăinați de sine, adunând laolaltă anxietățile și deziluziile omenirii”.

La capitolul noutăți ale concepției regizorale, în cronica mea pe scurt notez reconfigurarea tipologiei moșieresei Ranevskaia, pe care o știm nesăbuită, visătoare, romanticoasă, fără simț practic, risipitoare, Cristina Florea, căreia i-a fost încredințat rolul, curturând, în contrast, o femeie sigură pe sine, voluntară. Și aducerea în scenă a lui Grișă, copilul înecat al lui Liubov Andreevna, este o noutate (fie ea și relativă, pentru că s-a mai folosit), mai cu seamă pentru că băiatul are un telefon pe care captează imagini, Mihai Ciobanu fiind foarte implicat în spectacol, într-un chip remarcabil. Sunt bune interpretări în montarea aceasta și în primul rând aș trece-o pe cea, emoționantă, a Clarei Popadiuc, o nefericită Varia, configurată cu multiple, fine nuanțe. Delu Lucaci este foarte credibilă, avântată, însuflețită de elanuri erotice, în Dunișa, Diana Lazăr (Ania), o adolescentă cu inocente și rapide schimbări de umoare. Lopahin al lui Alexandru Marin e bine surprins, având o răsucire tulburătoare și o crispă intimă, dincolo de aerul de învingător. Răzvan Bănuț e un Gaev splicuit și abulic, Horia Butnaru (Pișcik), Cosmin Panaite (Ephodov) își trasează în linii sigure, găsind un ceva particularizator, personajele. Valetul Iașa, dedulcit la triul de Paris, comic în fardoselile și îngâmfarea sa, e redat ca atare de Bogdan Amurăriței. Special guest, Emil Coșeru este însoțit de halloul unui mare actor, o prezență coplesitoare în Firs. O scenă memorabilă este cea în care Carlotta (expresiv conturată de Maria Teișanu), enigmatică, dincolo de bufonadele ei, trage, în repetate tururi ale scenei, o lungă trenă încărcată cu vestigiile trecutului, corabia de jucărie, diverse obiecte, portrete, îngânând solemn un fel de prohod. Al unei lumi în descompunere, în care totul este de vânzare, al sfârșitului unor oameni inutili care, având o singură vocație, cea a ratării, au făcut din viața lor o comedie tragică.

Închei cu certitudinea că ediția a VII-a a festivalului a fost una izbutită, la care a lucrat intens o inimoasă echipă dedicată teatrului, a cărui direcție, energică doamnă Angela Zarojanu, îl conduce cu zâmbetul mereu pe buze, dar cu fermitate și o bună, clară direcție spre performanță. În luna iulie, tânărul și ambițiosul teatru sucevean va fi la Festivalul Internațional de la Avignon, unde este invitat cu două spectacole: „Rinocerii” de Eugene Ionesco și „Occident Express” de Matei Vișniec, în regia lui Alain Timár, director al Teatrului des Halles din Avignon. Să-i urăm succes deplin!

Carmen MIHALACHE

„Ei au doar stele cu noroc/ Și prigoniri de soarte,/ Noi nu avem nici timp, nici loc/ Și nu cunoaștem moarte.// Din sânul vecinicului ieri/ Trăiește azi ce moare,/ Un soare de s-ar stinge-n cer,/ S-aprinde iarăși soare.”

Alea cu tei parfumează tremurat, ca o osândă, drumul fără întoarcere. Ce rămâne după ce ființa se cerne în această mirabolantă călătorie a vieții? Gândul neliniștit al călătorului, apa, focul, aerul și pământul. Douăzeci de ani fără Emanuel Elenescu? Un model pentru mai multe generații. Să fie oare un model uitat? A conviețuit cu muzica peste 80 de ani, într-o viață plină de farmec și deloc lipsită de reliefuri. Cineva, foarte inspirat, observa odată că, în mijlocul celorlalți, Elenescu e asemenea oxigenului ce alimentează și întreține arderea. Doar că în cazul său era vorba de flacăra vie a spiritului. Flacăra cu care își perplexa interlocutorii prin vioiciune, carismă, mobilitate afectivă și verticalitate etică. Pentru mulți devenise un fenomen și, în același timp, curiozitate. Pe cât de distinct și rafinat, pe atât de chițibușar, pe cât de riguros profesional, pe atât de dezinteresat de onoruri, funcții și averi, Elenescu împodobește viața celor din jur cu parfumul volatil al ingenuității sufletești.

Era un exponent al altei vremi, al altei epoci, prinsă în glaciațiunea uitării. Părea un om incapabil de dispreț, ceea ce era în parte adevărat, deoarece știa să mustre cu zâmbetul pe buze și întotdeauna printr-un năucitor joc calam-buristici menit a-și anunța preopinutul.

turnul cu ceas

Ozana KALMUSKI-ZAREA

Aici și Dincolo

Cu regimul comunist, de pildă, a purtat un război personal de gherilă, aflându-se mereu pe punctul de a fi arestat sau demis. Într-o ședință a colectivului de oameni ai muncii de la Radio București – care se confundă cu însăși existența sa –, unde era înfierat cu mânie proletară capitalismul putred, s-a ridicat și a pus întrebarea, aparent naivă, care va face istorie: „Dacă la ei e așa de rău, și la noi e așa de bine, de ce la ei e așa de bine și la noi așa de rău?” I s-a sugerat că poate lipsi de la ședințele viitoare. Nu se temea să existe așa cum era, cum gândea și așa cum simțea, susținut de o mândrie lucidă, de un nobil curaj al nepăsării față de inevitabilele orduri ale vieții. Mai trebuie oare adăugat că noblețea aceasta genuină s-a răsfrânt asupra muzicii pe care a slujit-o ca interpret, compozitor și dirijor acasă și în lume?

În 1938, primește Premiul III de compoziție „George Enescu”, cu *Rapsodia Română* pentru vioară și orchestră. În 1937 obținuse Mențiunea I cu *Variațiunile simfonice pe o temă*

românească. Elenescu cântă ca acompaniator al corului de tineret la Olimpiada din 1932, în fața lui Hitler, este felicitat de Mstislav Rostropovici, primește, la Paris, distincția *Chevalier de l'Ordre des Arts et Lettres* și chiar eternul Ion Iliescu îi acordă înalte distincții oficiale, ridicându-l în grad de cavaler. Un maestru al baghetei, un om normal, Elenescu a fost conștient de valoarea sa, dar gloria nu i-a încetșat gândul. Numele său biblic, Emanuel, „Dumnezeu este cu noi”, i-a fost predestinat. Grația divină l-a înzestrat cu talent și noblețe. Nu arborele genealogic ni l-a recomandat ca aristocrat, ci ținuta, demnitatea, verticalitatea, întreaga sa viață. În legendara, paupera sa garsonieră dintr-un bloc vechi pe Popa Tatu nr. 80, în București – unde doar câțiva aleși au avut acces –, nimic nu oglindea personalitatea chiriașului. Fiindcă, în adevăr, nici măcar proprietar al unei garsoniere nu era, deși a condus Orchestra simfonică a Radioteleviziunii timp de 55 de ani, fără întrerupere. Avere, podoba a

trufiei, ca și inutilitatea altor măiri nu i se potriveau, nu rezonau cu spiritul său mustind când de optimism solar, când de umor negru: „Eu m-am născut de Ziua Femeii, la 8 martie (1911); și voi o să mă sărbătorii și când o să fac plajă la lumânări”.

Elenescu părea să dețină secretul unei anume experiențe a eternității, a unei zone profund simbolice, care scăpa simțurilor noastre, instrumente atrofiate de atâta superficial, de viețuirea lipsită de tensiuni sublimite, de imaterialitatea fecundă a semnificației clipei. Această atitudine de vitalism magic, cu fosforescente explozii de reflexivitate hâtră, te călăuzea spre convingerea că, pentru Elenescu, nu exista nici o iluzie care să-l poată înșela. În ultimele luni de viață, în ordinea, până atunci inexpugnabilă, a certitudinilor sale părea să-și fi făcut loc o îndoială, pe care o provoca să iasă din zidul de tăcere și să i se arate. Începe o senzație ce nu mai corespunde vieții acesteia și voia să învingă acea senzație. Începe, într-un fel ilegal, să-și apropie cealaltă lume, necunoscută, printr-o șaradă de-a lui, printr-un truc, printr-o păcăleală metafizică. Îl aud de parcă ar fi aievea: „Crezi că există ceva Dincolo?” Apropoiindu-se de jurisdicția universală, spiritul său – într-un efort ce se alinia, într-un final, zădărnicii – începe să ridice un colț al cortinei ce despărțea lumile.

E rândul tău să-mi spui povestea lui Dincolo. „Reia-mi al nemuririi nimb/ Și focul din privire,/ Și pentru toate dă-mi în schimb / O oră de iubire...”

Blues în Europa

Aflăm cu multă bucurie că Asociația „Sunetul munților” participă la European Blues Challenge 2023, în Chorzów, Polonia. Aceasta este o oportunitate extraordinară de a reprezenta nu doar festivalul de la Dărmănești, care începe să aibă ecouri din ce în ce mai însemnate pe scena muzicii blues – Open Air Blues in the garden, Dărmănești Jazz Blues Festival –, ci și o ocazie de a promova la nivel european chiar, Dărmăneștiul, dimpreună cu întreg județul Bacău, de a împărtăși cultura locurilor, tradițiile și frumusețea acestora cu publicul internațional prezent la Chorzów. Reprezentându-ne, pe scena acestui eveniment deosebit vor urma *The Southern Cockroaches*; ei vor aduce energie, pasiune și autenticitate pe scena European Blues Challenge.

Decupăm din comunicatul de presă al Asociației „Sunetul munților”: „Ca membru al European Blues Union (EBU) încă din 2019, am fost recunoscuți și apreciați pentru angajamentul nostru în promovarea bluesului și a artiștilor europeni. Festivalul nostru, *Blues in the garden festival*, a devenit un festival de premii pentru EBU, iar această invitație este o recunoaștere a muncii și a pasiunii noastre pentru promovarea culturii prin intermediul muzicii blues”.

European Blues Challenge echivalează cu o ocazie rară de a aduce România în atenția internațională și de a demonstra puterea muzicii de a uni oamenii întru spiritul muzicii de calitate. Evenimentul va presupune totodată întâlniri cu boardul EBU, cu organizatorii de evenimente din Europa și Marea Britanie, cu artiști, cu redactori ai publicațiilor de specialitate ș.a.m.d.

Cu bucurie, nouă ne rămâne să așteptăm cea de-a patra ediție a „Open Air Blues In The Garden” Dărmănești. Vom reveni.

Marius MANTA

Dan PERȘA

Înveșnicirea lumii

Unul dintre cei mai originali și importanți poeți din ultimele trei decenii, Ioan-Radu Văcărescu, are, de-o bucată de vreme, 2009, la Editura AXA, o antologie din toate volumele sale de poezii – *Dreptul la melancolie și alte poeme alese*. Mă întorc din nou la ea și nu fără motiv. Mi-a plăcut de la bun început poezia sa, care mi-a amintit mereu de marile creații poetice, dar fără să fie tributară cuiva, ci cântate într-o gamă personală, pentru mine seducătoare. Te afli, cu poezia sa, într-un tărâm la intersecția dintre real și fantasmatic, dintre prezent și mitologic, dintre sensibilitate și luciditate. Am recunoscut Sibiul din poemele sale atât ca oraș real, cât și ca topos imaginar, redat în profunzimea lui istorică. I-am cunoscut Grădina, căci această impresie, de Grădină, mi-au dat-o poemele lui. O grădină numai bună să rătăcești prin ea ca printr-un Paradis. Chiar și atunci când, în consens cu poezia optzecistă, Ioan-Radu Văcărescu observă realul cotidian. Dar o face în felul său, îndepărtându-se de optzecism: trece pe deasupra lucrurilor, metamor-

fozându-le din obiecte reale într-o recuzită a interiorității. Totul, așa spune, este interiorizat în poezia lui Ioan-Radu Văcărescu. Poate de aceea îmi și place atât de mult. Nu te mai afli între reale, ci între lucruri ce și-au dobândit veșnicia. Grădina sa este, într-un fel, Paradisul, pentru că numai în Paradis veșnicia este veșnică. E un spațiu în care existența poetului ajută propria ta existență și visul său ajută propriul tău vis. Cât de bine te simți în acest tărâm! Cum reușește acest lucru, nu-ți poți da seama. E taina poetului și e misterul poeziei. Cineva ar

putea spune: nu ai dreptate, hai să luăm, ca exemplu, poezia „Spre turn” din volumul „Melancolii retorice” (1994). Nu plouă sălbatic, nu e pasajul subteran inundat, nu intră poetul la Librăria „Humanitas” și se uită la cărți, nu se întâlnește cu Mircea Ivănescu și mai târziu cu Iustin (Panța)? Nu este o poezie în care povestește ce i s-a întâmplat într-o zi? N-a circulat prin orașul real și a spus tot ce-a făcut și a văzut? Și totuși, miracolul se înfăptuiește. Toate acele întâmplări reale s-au transmutat și au intrat în posesia spațiului interior care le luminează într-un fel unic, personal. Și-n această lumină stai tu, cititorul. Spuneam că este imposibil să-ți dai seama cum se întâmplă asta. Poate ca scurtul citat din John Keats să fie o poartă către descifrare: da, sunt fapte reale și obiecte reale, dar poetul le-a păstrat ca „sfinte emoții ale inimii”. Și astfel el vorbește de obiectele lumii ce se preschimbă în prototipul lor platonician și despre întâmplările lumii ce se petrec într-un spațiu fără timp. În lăuntrul său, poetul înveșnicește lumea.

Titlul lucrării lui Ovidiu Pecican, *Românii și Europa Mediană. Contribuții la tipologia culturală a Europei*¹, m-a dus cu gândul la studiul consistent al lui Adrian Lăcătuș, *Modernitatea conservatoare. Aspecte ale culturii Europei Centrale*², și la dezbaterile din urmă cu 20-30 de ani pe această temă. Odată pătrunzând în conținut, se devoalează treptat punți comune ale constituirii unei amprente identitare a omului Europei Centrale, dar în timp ce universitarul brașovean preferă să sondeze vârful modernității conservatoare³: L. Wittgenstein, G. Lukács, H. Broch sau Th.W. Adorno, optând în proiecția fragmentară a textului său să poposească mai mult în arhipelagul valorilor pe insulele Robert Musil și Milan Kundera, universitarul clujean proiectează lumina Europei Mediane pe spațiul autohton și identifică incertitudinile și nevrozele caracteristice, evidențiind *isteria* care se naște în lipsa echilibrului sănătos dintre lucrurile reale, posibile și dezirabile, așa cum constată politicianul și politologul maghiar Bibó István. În acest spațiu al reperelor fragile, în care damnarea identității vine la pachet cu sindromul orfanului/vitregului, în acord cu perspectiva lui Virgil Nemoianu, în care maturizarea este întârziată și în care o formă de infantilism comunitar și de incertitudine a orientării se manifestă ca tendințe majore, un studiu amplu transdisciplinar propus de un enciclopedist nu poate decât să ofere o imagine de ansamblu asupra întregului, dar, mai ales, să ofere direcții de parcurs pentru înțelegerea simptomatologiei culturale. Aparent un proiect etnopsihologic, în care studiile etnografice, psihosociologice, antropologice și istorice vin să completeze o perspectivă culturală care constituie osatura demersului, lucrarea lui Ovidiu Pecican este una necesară, deschizând multiple posibilități interpretative, multiple paliere investigative și o paletă nuanțată de valori care să organizeze cunoașterea nu în raport cu prea clamata excepționalitate românească, ci cu cele trei elemente majore în descrierea singularității (și singurătății) românești, în lumina Europei Mediane și sub briza otomanismului și slavismului încă prezente: singularitatea prin limbă în arealul geografic, prin religie și prin apetenta și adeziunea la valorile civilizației occidentale. Propensiunea occidentală așază teritoriul locuit al românilor sub zodia Medianului și nu stagnarea intermediară, între lumi. Pentru ieșirea din această stare, locuitorii de la marginea Europei Mediane, adică dintr-un soi de mahală în raport cu centralitatea continentală, aparținând spațiului

Adrian LESENCIUC

În mahalaua Europei Mediane

urban, dar trăind într-o formă de ruralism și înapoiere, sunt dispuși – și o probează prin propriul limbaj – să se implice total (excepțională analiza acelor reflexive ale participării integrale, inclusiv în actele defecării, urinării ori copulării), cu riscul de a deveni ridicoli în efortul lor de periferici în raport cu centralitatea civilizației și centrali în raport cu o periferie geografică imatură.

Evident, cartea lui Ovidiu Pecican este scrisă cu un umor molipsitor. Pe coordonata centru-periferie, mahalaua și spiritul ei – la Caragiale e o „categorie sufletească” – se devoalează în spumoasa expresie pecicaniană: „Profunzimea metafizicilor mahalalei este compatibilă cu cea a broșurilor de popularizare, cu literatura de colportaj, cu sintezele improvizate” (p. 241). De aceea, în raport cu unul dintre autorii cardinali, Caragiale – sudul literaturii, într-o roză a vânturilor literare care îi mai cuprinde pe Slavici, vestul, Eminescu, nordul și Creangă, estul –, cel care construiește ficțional „mahalaua spirituală”, observațiile directe și indirecte contribuie la o proiecție în contrabalans cu undulațiile și modulațiile spațiului mioritic⁴, ca spațiu hibrid și potențator prin hibriditatea lui: „Nu clasa socială e definitorie pentru mahalaua caragialescă, ci «ridicolul ce rezultă din neasimilarea civilizației, din spoiala de civilizație, din contrastul dintre pretenție și realitate, din amestecul de civilizație și barbarie, amestec manifestat în idei, în simțiri, în purtări, în limbaj»” (G. Ibrăileanu) (p. 231).

Despre această așezare nedefinită în raport cu civilizația, despre mahalaua extinsă la nivel spiritual (și despre locuitorul ei adaptat, mitocanul, care nu va dispărea nici în orizontul a cincisprezece decenii, după cum zicea Mihail Sebastian), deși în restrângere la nivel topografic, despre seriozitatea prostului care se închipuie orășean locuind spațiul median între urban și rural, o seriozitate pe care o regăsim la toate personajele lui Caragiale, de altfel – „Ați băgat de seamă că în Caragiale există extrem de puțini glumeți?” se întreabă punându-ne pe buze întrebarea prozatorului și dramaturgului brăilean invocat –, despre călădușă pierdere de timp a mof-tangului și despre pleiada de neași descurcări: șmecherul, pișcherul; despre

voracitatea și logofania locuitorului din periferie care trăiește cu iluzia centralității vorbește șăgalnic Ovidiu Pecican. Nu din insistența de a arăta oglinda etnopsihologică, departe de el acest gând, mai ales cea oglindă care cel mai adesea urăște, cea a heteroimaginii, ci pentru a-l dezbăra pe chiulangiul șmecher (șmecheria presupune o relație între cel puțin două persoane; nu poți fi șmecher în raport cu tine însuși) de practicile care, din păcate, îl țin departe de civilizație. E aceeași motivație care l-a împins pe Cantemir să scrie cunoscutul capitol XVII din *Descriptio Moldaviae*, „Despre năravurile moldovenilor”, adică îndreptarea morală. De aceea, revenind la primele capitole ale cărții, chiulangiul șmecher devenit arhetip al acestui spațiu, cel pe care nu-l putea înghiți mult prea seriosul Blaga, mai precis Păcală, este așezat alături de Svejk în tipologia lui Carlo M.

• Ion Mihalache

semnificativ și reprezentativ” (p. 369) sau complexul Fiesco inspirat de Ion Vartic, trauma creatorului frustrat de celebritate. Expresia caustică a lui Ovidiu Pecican vine să curețe (d)efectele așezării mediane satisfăcătoare pentru sine. Acestei așezări lipsite de profunzime, de consistență, dar acompaniată de isteria specifică incertitudinii – în fond, românul e incapabil să se contextualizeze, spune Virgil Nemoianu – îi este necesar un răspuns serios îmbrăcând haina ironiei. Prin acest tip de ironie care demantelează neseriozitatea și netemeinicia așezării, care arată lumii lipsa de haine a împăratului ca în cunoscutul basm al lui Andersen, Ovidiu Pecican înțelege și aplică, deși neagă la suprafața textului, îndemnul Monicăi Lovinescu de a se face o pauză în deriziune. Nu o poți face însă în mahalaua Europei Mediane, decât prin tonul zeflemitor, prin apropierea cu emfază de mof-tangiu, prin negarea contextului volatil și prin arătarea pe față a contextului real la care refuză să adere, încă, românii.

Note

1. Ovidiu Pecican, *Românii și Europa Mediană. Contribuții la tipologia culturală a Europei*, Iași, Ed. „Polihrom”, 2021, 400 p.

2. Adrian Lăcătuș, *Modernitatea conservatoare. Aspecte ale culturii Europei Centrale*, Brașov, Editura Universității „Transilvania”, 2009, 210 p.

3. Acest termen care face obiectul studiului lui Adrian Lăcătuș, aparent unul ambiguu, justifică o tendință a Europei Centrale (sau Mediane) de a opune modernitatea sie înseși: „Născut ca o reacție la modernitate – și nu întotdeauna împotriva acesteia –, conservatorismul s-a plasat ca poziție intelectuală și filosofică într-o permanentă ambiguitate. El este produsul modernității luptând împotriva modernității cu tacticile modernității și adesea de pe pozițiile unei modernități timpurii, ideale, care a produs ficțiunea individului liber, ca entitate spirituală, așa cum o descrie Jakob Burckhardt, surprinzându-l dramatic în momentul emergenței ei în Renașterea italiană, după ce a sfâșiat «vălul» medieval” (p. 17).

4. Dacă mahalaua e locuită de mitocan și de subspecii înrudite, spațiul mioritic, grav până la lipsa de orizont pentru care limba română a găsit asocierea cu rigiditatea corporală a ipostazei în care devine imposibilă eliminarea materiei fecale, e locuit de *homo mioriticus* cu cele două subspecii, *pasivus (philosophicus)* și *activus (haiducensis)* la Mușina, pe care, evident, nu avea cum să-l ocolească Pecican.

Fiind atentă la resorturile ce acționează sufletele personajelor feminine, Teodora Georgiana Amza a avut drept scop al cercetării sale *Forme ale insurgenței feminine în romanele Hortensiei Papadat-Bengescu* (Craiova, Editura Aius, 2022) analizarea formulei inovatoare prin care prozatoarea și-a conturat tipologia protagonistelor sale. Portretistica este privită din toate unghiurile favorabile demersului, aducându-se în discuție celebrele teorii ale lui Sigmund Freud (despre psihanaliză), Carl-Gustav Jung (despre arhetip și inconștient colectiv), Otto Rank (teoria dublului) și Gilbert Durand (despre structurile antropologice ale imaginarii). Iar aceasta, deoarece autoarea este convinsă că personajele bengesciene – începând cu proza scurtă (*Ape adânci*, *Lui Don Juan*, *în eternitate*, *îi scrie Bianca Porporata*, *Femeia în fața oglinzii*, *Romantă provincială*, *Desenuri tragice*) și terminând cu Ciclul Hallipa sau cu rătăcirile scrierei *Străina* – nu au fost surprinse de critica literară la nivelul insurgenței părții sufletești în luptă cu societatea cu și rațiunea dominantă.

Noutatea cercetării (alcătuită dintr-un demers teoretic și critic urmat, inevitabil, de cel analitic) constă tocmai în urmărirea acestor tipologii feminine, prin raportarea la numeroase studii de filosofie, psihanaliză sau psihologie. Cât despre metodele de cercetare, acestea, deși nu întotdeauna menționate într-un echilibru procedural, au fost numeroase și variate: investigația, analiza inductivă și deductivă, studiul de caz și comparația. Cercetarea s-a axat pe parcurgerea întregii opere, de la nuvelistică până la romane și pe aplicarea grilelor de lectură împrumutate din unele cărți de referință, precum *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, a lui Nicolae Manolescu.

În privința obiectivelor, Teodora Georgiana Amza și-a propus parcurgerea următoarelor etape: evidențierea principalelor evenimente care au marcat viața autoarei; prezentarea generală a contextului literar pentru a oferi o imagine de ansamblu asupra sensului ideilor literare ale romancierii și a tehnicilor narative utilizate; investigarea raportului întreținut de Hortensia Papadat-Bengescu cu literatura în general și cu literatura română interbelică în particular; încadrarea scriitoarei în marea familie a prozatorilor interbelici analiști; analiza și interpretarea portretelor personajelor feminine; evidențierea principalelor modalități de construcție a personajelor feminine și a insurgenței feminine; analiza și interpretarea obsesiei.

Pentru o percepție mai clară a opereii Hortensiei Papadat-Bengescu, autoarea studiului a efectuat o trecere în revistă a genezei romanului interbelic, atât pe filiera psihologică, cât și

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

Unitate abisală germinativă

pe aceea a construcției personajului literar. De asemenea, s-a urmărit tehnica romanescă modernă a portretului personajelor în anumite opere literare din literatura autohtonă (*Ion* și *Pădurea spânzuraților*, de Liviu Rebreanu, *Patul lui Procust* și *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, de Camil Petrescu, *Viata la țară* și *Tănase Scatiu*, de Duiliu Zamfirescu, *Rusoaica*, de Gib I. Mihăescu), dar și din literatura europeană (*Farul*, de Virginia Woolf, *Abaddon Exterminatorul*, de Ernesto Sábato, *Petersburg*, *Varșovia* și *Moscova*, de Șalom Aș, *Chéri*, de Sidonie-Gabrielle Colette). Scopul urmărit prin toate acestea a fost de a evidenția complexitatea construcției operei Hortensiei Papadat-Bengescu, dar și de a deschide calea unor reflecții noi asupra construcției personajului său literar. Cert devine și este faptul că Hortensia Papadat-Bengescu a introdus o nouă perspectivă auctorială în literatura noastră, o inedită atitudine literară față de realitatea socială a unui moment istoric (românesc), cu noi forme și valori sociale și morale.

Pentru a detecta sincronizarea scriitoarei române cu marile nume ale literaturii europene și pentru a identifica posibile modele ale acesteia, a fost necesară creionarea unui cadru general și selectarea unor cazuri particulare pentru o cercetare aplicată, de tip comparatist. Referințele care s-au impus au fost Virginia Woolf și Gabrielle-Sidonie Colette, atenția autoarei fiind focalizată asupra trăsăturilor caracteristice permanente ale femeilor și asupra sentimentelor nutrite, indiferent de vârsta lor, încă de la anii fragezi, până la maturitate (copila, adolescenta, femeia tânără, femeia la maturitate și femeia în vârstă). În scrierile lor, personajele feminine întru-chipează, în spirit realist, felurite ipostaze, marcate de sentimente amestecate. Pe de o parte, există sentimente de dragoste și de afecțiune arătate celor din jur (nejustificate sau gratuite uneori), de responsabilitate și devotament față de familie. Pe de altă parte, sunt manifestate anumite tendințe spre frivolitate ale acestora, de năzuința de a fi dorite de bărbați, de nevrozele de care suferă și de răzvrătirile față sau ascunse împotriva dogmelor și a prejudecăților privind situația femeii în familie și în

societate.

Toate manifestările personajelor feminine, care au ca punct de convergență insurgența de tip feminin, ilustrează, potrivit autoarei cărții, în moduri diferite, cele trei tipuri „arhetipale” ale feminității: tipul afroditic (patronat de Afrodita, zeița care caută iubirea doar pentru plăcerile erotice), tipul demetric (patronat de Demetra și de Hera, zeite fidele partenerului, dedicate familiei) și tipul artemedic (patronat de Artemis, zeița castității, ca ipostază ce neagă sensul feminității). Insurgența feminină a fost reflectată, în coduri literare diferite, încă din tragedia antică (uciderea soțului-rege), din noua comedie elină (și din cea latină) pe tema triumfului amoros, în *Măgarul de aur*, de Apuleius, în *Satiricon*-ul lui Petronius, în fabliaux-uri, în scrieri de genul celui cunoscut (parțial) ca replică parodică la *Romanul Trandafirului*, în scrierile lui Boccaccio, în romanul libertin din secolul al XVIII-lea, în literatura din secolul al XX-lea de orientare feministă.

Potrivit necesităților „procedurale” ce decurg din titlul cărții (dar nu întotdeauna acoperit cum se cuvine sau măcar scos în evidență din când în când din partea autoarei), insurgente sunt personajele împotriva

căsătoriei care, după matrimoniu sau după menajul eșuat, nu pot să-și asume un destin singular. Din cauza acestei neguroase determinări psihologice, ele se degradează în cazuri patologice. În consecință, parterii din cadrul cuplurilor manifestă unii față de ceilalți o adversitate ciudată, în urma căreia nu există nici învingători, nici învinși. Insurgența tipului de scriere practicat de Hortensia Papadat-Bengescu constă în faptul că prozatoarea și-a focalizat discursul asupra unor personaje adulterine, asupra unor acte incestuoase sau asupra unor evenimente pe parcursul cărora femeia este „vânător”, iar bărbatul „vânat”. Și mai constă în faptul că „marea europeană” a prezentat boli ale trupului fizic și ale „trupului sufletesc” (sintagmă bengesciană), lucru ce atestă legătura dintre scrierile ei și acelea de factură libertină ale secolului al XVIII-lea.

Sentimentele pe care le nutresc aceste femei față de societatea din care fac parte sunt de dezgust, imoralitate și eșec, deoarece ele nu aparțin lumii respective, fiind considerate niște bastarde. În spatele măștilor se află complexe din care se naște încăpățănarea personajelor de a-și ascunde adevărata față. În universul

bengescian, fiecare individ este singur (nimeni nu comunică cu altcineva), toți au ceva de ascuns, de disimulat. Disecția psihologică întreprinsă de Teodora Georgiana Amza are ca obiect diverse forme de impostură morală și fizică. Masca (masca depravării, masca fecioarei „trunchioase”/degenerescenței, masca toleranței/ fecioarei despletite, masca stăpânirii de sine) este întotdeauna ipostaza răsturnată a schemei interioare a personajului, astfel că punctul de plecare îl constituie convenția socială, limbajul prin care personajele-măști se lasă descoperite.

În acest context specific bengescian, personajele devin monstruoase, incapabile de trăiri profunde, iar dramele prin care trec (incest, adulter, concubinaj, trădare) le lasă placide și imperturbabile, disimularea devenind trăsătura esențială. Cuplurile care se formează în romane sunt cercetate în cuprinsul cărții din două unghiuri auctoriale: unul este cel al aparențelor, fiecare personaj încercând să fie altcineva decât este în realitate, și celălalt este al duplicității, unde fiecare personaj își relevă resorturile intime, dorite sau nedorite.

Cu aderența pierdută la cotidian, personajele trăiesc o viață schizoidă, au o existență dusă dincolo de vis sau de coșmar, întretăiată de imersiuni într-o altă realitate. În acest sens, ipoteza de reconstituire a romanului *Străina*, propusă de Gabriela Omăt, conferă o nouă înfățișare construcției literare bengesciene, procesul înstrăinării făcându-și simțită prezența prin însuși titlul purtat și o ajută pe Teodora Georgiana Amza în analiză. Lume imaginată, realitate secundă, fațeta a unei vieți duble sunt doar câteva dintre denumirile spațiului de dincolo de realitate care domină literatura de început a Hortensiei Papadat-Bengescu. Prozatoarea folosește spațiul (strada, parcul, periferia, pensiunea, căminul, restaurantul, salonul, concertul, sufrageria, budoarul, hipodromul, sanatoriul, orașul) drept cadru experimental pentru a surprinde cu finețe caracterul personajelor. Fiind preocupată de analiza psihologică, autoarea studiului se concentrează asupra fiecărui detaliu al spațiului românesc.

Mai mult decât prin noutate, studiul *Forme ale insurgenței feminine în romanele Hortensiei Papadat-Bengescu* se impune prin sugestiile critice oferite de Teodora Georgiana Amza asupra zonei abisale a personajelor feminine bengesciene – o zonă care asigură unitatea germinativă a scrisului mării noastre prozatoare.

MIHALACHE • Ion Mihalache – Portret

Motto: *Multe lucruri am citit,
puține am trăit.*
Jorge Luis Borges

Ionel SAVITESCU

cartea străină

Jumătate de secol cu Borges*

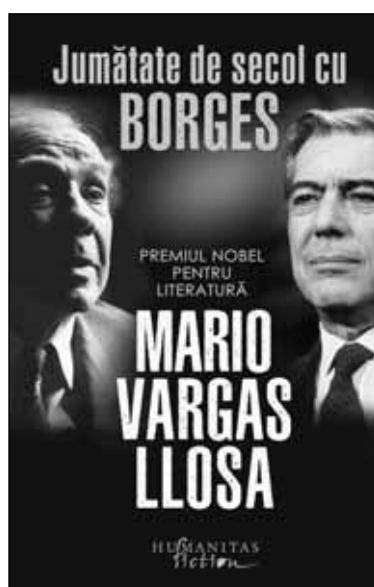
Mario Vargas Llosa (n. 1936) este un scriitor emblematic al Americii Latine, deținător al premiilor Cervantes, Nobel (2010) și Ovidius. În decursul anilor, Llosa a publicat mai multe volume de interviuri cu Gabriel Liiceanu (*Chipuri ale răului în lumea de astăzi*, 2006), Gabriel Garcia Marquez (2022), în fine, cu Borges (2022). Scriitor argentinian – poet, eseist, autor de proză scurtă –, Jorge Luis Borges disprețuia romanul (excepție Conrad și poate Dickens), pentru că pe parcursul a sute de pagini se relua o idee care putea fi clarificată de la bun început. Citindu-l pe Borges pe la începutul anilor '50, Llosa descoperă „o sursă inepuizabilă de plăcere intelectuală [...], iar perfecțiunea prozei sale m-a făcut să conștientizez imperfecțiunile scrisului meu” (pp. 11-12).

Avem în fața noastră un volum de convorbiri ale lui Mario Vargas Llosa cu Borges, alcătuit din comentarii ale operei sale, din interviuri, opinii ale lui Borges despre politică, despre doamne, descrieri realizate în diverse situații sau vizitându-l acasă. De la bun început se impune observația că Borges a fost un scriitor lipsit de mijloace materiale, motiv pentru care a dus o viață austeră, asemenea unui călugăr („Luxul mi se pare o vulgaritate”, p. 52), iar banii de care totuși a dispus i-a folosit pentru cărți și călătorii. Dintre țările nevizitate, Borges dorea mult să cunoască China și India. Fusesse impresionat de Japonia, Anglia și Islanda. Studiază limbile vechi. Borges locuiește în centrul orașului Buenos Aires, într-un apartament modest, împreună cu o asistentă (care-i asigură menajul) și o pisică (Beppo): „Mobilierul este puțin, învechit,

iar umezeala a imprimat cearcăne întunecate pe pereți. Pe masa din sufragerie picură apa din tavan. [...] Dormitorul lui arată ca o chilie: îngust, înghesuit, cu un pat atât de fragil că pare al unui copil, un raft mic plin de cărți anglo-saxone și, pe pereții decolorați, un tigru de ceramică albastră cu palmieri pictați pe spate și decorația *Orden del Sol*” (pp. 25-26).

Borges era nepot și strănepot de militari și de conchistadori spanioli. Alături de Borges a trăit mama sa, o doamnă care a viețuit 99 de ani, murind în 1975. Mama lui Borges, Leonor Acevedo, l-a determinat să se căsătorească în 1967, cu Elsa Astate Millán, mariaj eșuat după trei ani. Mai târziu, relația lui Borges cu Maria Kodama, o argentiniano-japoneză, a fost una benefică.

Surprinzător, Borges posedă puține cărți și niciuna personală sau despre el. Dintre cei care au scris despre Borges numai aceea a lui Marcial Tamayo și Adolfo Ruiz Diaz, *Borges, enigmă și cod de acces* (1955), o citise. Dintre scriitorii francezi, Borges a fost influențat de Montaigne, Flaubert („mai mult decât oricare altul”), Léon Bloy (acesta preia de la Swedenborg și de la cabaliști „ideea universului ca un fel de scriere, ca o criptografie a divinității” – p. 20), iar din poezia franceză preferă *La Chanson de Roland*, Victor Hugo, Verlaine. Dacă s-ar

retrage pe o insulă pustie, Borges ar lua cu sine cinci cărți: Gibbon (*Istoria declinului și a prăbușirii Imperiului Roman*), B. Russell (*Introducere în filozofia matematică*), o carte de Henri Poincaré, un volum dintr-o enciclopedie și Biblia („bibliotecă întreagă”). Întrebat de ce s-a exclus din biblioteca sa, Borges răspunde: „Cine sunt eu ca să stau lângă Shakespeare sau Schopenhauer?” (p. 26), menționând autori care nu figurează între cărțile alese pentru o retragere pe o insulă pustie. Nu va lua nici o carte de poezie: „Eu însumi sunt un fel de antologie a mai multor literaturi. Eu, care îmi amintesc prost circumstanțele propriei vieți, pot să vă spun la ne-

sfârșit, până vă plictisiți, versuri în latină, în spaniolă, în engleză, în engleza veche, în franceză, în italiană, în portugheză” (p. 24). Ținuta lui Borges era ireproșabilă: „Era îmbrăcat cu o corectitudine sobră și ai putea jura că își pune haina și cravata chiar dacă nu iese din casă. Și-a pierdut vederea în urmă cu treizeci de ani, și de atunci i se citește. [...] În adâncul sufletului, știe foarte bine că este un geniu, deși pentru un sceptic precum el, astfel de lucruri nu contează” (pp. 27-28). Disprețuiește politica și pe politicieni, iar opiniile lui Borges au deranjat atât stânga, cât și dreapta. Mario Vargas Llosa mărturisește: „Când eram student, îl citeam cu pasiune pe Sartre și credeam orbeste în tezele lui despre angajamentul scriitorului față de timpul și societatea lui” (p. 63). Mai târziu, ficțiunile lui Sartre le consideră depășite; Llosa devine atras de proza altor scriitori. Recitindu-i cărțile lui Borges în vederea unei conferințe, Llosa spune: „M-am minunat din nou, la fel ca prima dată, de eleganța și puritatea prozei sale, de rafinamentul istoriilor lui și de perfecțiunea cu care știe să le construiască” (p. 66). În 1999, sărbătorindu-se un secol de la nașterea lui Borges, la Paris este omagiat cu fast în mass-media franceză, fiind editat în *Pléiade*, se editează un album cu imagini din viața lui Borges și se deschide o expo-

ziție pregătită de Maria Kodama și *Fundația Borges*. Franța are merite deosebite în promovarea genilor literare străine, prețuind opera lui Borges, care devine un scriitor admirat și tradus „în toate limbile culte ale planetei” (p. 90). În 1963, când Borges a venit la Paris pentru a participa la un simpozion dedicat lui Shakespeare, a impresionat prin franceza îngrijită și conținutul discursului, iar după câteva zile, la Institutul Americii Latine, a susținut o altă comunicare despre care Llosa a spus: „Este una dintre cele mai uluitoare conferințe pe care le-am ascultat vreodată” (p. 91).

După mai multe întâlniri cu Borges, Llosa afirmă: „Era omul cel mai venerat din lume, dar lăsa o impresie extraordinară de singurătate. [...] Probabil că bucuria lui era doar să citească, să gândească și să scrie; restul a fost secundar; s-a lăsat copleșit de onoruri datorită bunei educații primite, știind să se mențină foarte bine la un nivel civilizată, deși fără prea multă convingere” (p. 95). Apropiat al revistei *Sur*, fondată și condusă de Victoria Ocampo, Borges i-a dat rigoare și personalitate. Democrat convins, Borges a fost un adversar al fascismului, nazismului și comunismului: „Urâsc naționalismul, care este un rău al timpului nostru. [...] Să simțim întreaga lume ca fiind patria noastră” (p. 105). A fost contra dictatorilor, care promovează *servilismul, cruzimea, idiolenia*.

Concluzia lui Llosa: „Borges este poate cel mai mare scriitor pe care l-a dat limba spaniolă după clasici, după Cervantes sau Quevedo” (p. 111). Considerațiile despre relația Borges-Onetti, apoi *Borges printre doamne și Călătoria în balon* încheie un volum al lui Mario Vargas Llosa, care se citește cu plăcere și folos, scoțând în evidență personalitatea lui Borges. De reținut că Borges și-a terminat existența în orașul studiilor liceale, în Geneva, unde era însoțit și îngrijit de Maria Kodama. Dintre cărțile consacrate lui Borges, Llosa nu amintește pe aceea a lui Willis Barnstone, *Borges despre Borges. Convorbiri cu Borges la 80 de ani*, tradusă și în limba română, în 1990, la Editura „Dacia”. De aici aflăm, bunăoară, că în 1976 Borges l-a cunoscut pe Matei Călinescu la Bloomington și aflând că este român își amintește că în 1916, la Geneva, citise cartea unei scriitoare române *obscure*, în franceză, în carte fiind și cuvinte românești netraduse, pe care nu le-a înțeles.

*Mario Vargas Llosa, *Jumătate de secol cu Borges*, traducere din spaniolă și note de Mariana Sipoș, București, Editura „Humanitas Fiction”, 2022, 138 p.

Erată

Dintr-o regretabilă eroare, la textul lui Simion-Cornel Galben despre Mihai Pruteanu a fost modificat un cuvânt: în loc de „devenit student”, cum era în textul original, în revista din luna mai a apărut „devine student”, ducând la denaturarea sensului. Autorul roagă cititorii ca fraza următoare:

„Aidoma fratelui său mai mare, Vasile – ajuns la rândul-i critic muzical, teatral și de artă și publicist învederat –, a început cursurile primare în localitatea de baștină, absolvind Școala Gimnazială din Blăgești (1944-1951) și apoi, înrăurit de acesta, devine student al Școlii de Subingineri Silvici din Cluj, Școala Tehnică Silvică din Câmpulung Moldovenesc (1951-1955).”

să fie citită în această formă:

„Aidoma fratelui său mai mare, Vasile, ajuns la rândul-i critic muzical, teatral și de artă, dar și publicist învederat, a început cursurile primare în localitatea de baștină, absolvind Școala Gimnazială din Blăgești (1944-1951) și apoi, înrăurit de acesta (devenit student al Școlii de Subingineri Silvici din Cluj), Școala Tehnică Silvică din Câmpulung Moldovenesc (1951-1955).”

• Ion Mihalache – *Tescani*

Motto: Fiecare cuvânt este o prejudecată.
Friedrich Nietzsche

Să fie, oare, *eterna reînnoțire* un monopol al Asiei? Aceasta este întrebarea pe care Lucian Boia o formulează în „Sfârșitul lumii. O istorie fără sfârșit” (București, Editura „Humanitas”, 2007). Privind și către India antică, așa s-ar părea, dar antichitatea greacă și cea romană, varii tradiții irlandeze, precum și cultura mayașă ne spun că din Asia chemările de sirenă ale eternei reînnoțiri au avut ecouri peste tot.

Urmând (și) discursul fundamental al lui Mircea Eliade („Mitul eternei reînnoțiri”, București, Editura „Univers Enciclopedic”, 1999), *eterna reînnoțire* în mitologia indiană trebuie raportată la existența unor cicluri ale existenței: *yuga* (cicluri scurte) și *mahayuga* (cicluri complete). Ultimele se repetă, formând *kalpa*. Paisprezece *kalpa* formează un manvantara. Acestea se succedă la infinit, identic; eterna reînnoțire în toată perfecțiunea ei sau, cum ar zice Lucian Boia, „sfârșituri ale lumii din belșug, urmate de fiecare dată de noi geneze”. Mahabharata (Pitești, Editura „Paralela 45”, 2005) ne oferă un asemenea tablou al sfârșitului de lume (*pralaya*), un război între *Bine* și *Rău*, un cataclism cosmic în care actorii sunt *focus* și *apa*, urmat de apariția unei lumi purificate. Interesantă este și durata unui ciclu cosmic. Ciclurile mari, *mahayuga*, aveau în calculele inițiale 12000 de ani, pentru ca apoi, ca într-o veritabilă orgie cronologică, durata acestora să fie estimată la 320000 de ani. Putem compara durata

Ion FERCU

Prejudecățile: infern și provocare eternă (39)

ciclurilor cosmice din mitologia indiană cu alte cicluri cosmice. La egipteni, un ciclu avea 36000 de ani. La japonezi, în secolul al XII-lea, fiecare vârstă a lumii (*gō*) are 3200 de ani, un ciclu complet (patru vârste) durează 12800000 de ani, după care totul reîncepe. Anul Mare al stoicilor are 6570000 de ani. La Cicero și Tacitus, acest An măsoară 12954 de ani. În același context, amintim că astronomii babilonieni descoperiseră că revoluțiile planetelor, revoluțiile anuale ale Soarelui și ale Lunii sunt submultipli ai aceleiași perioade comune, Anul cel Mare. La sfârșitul acestuia, Soarele, Luna și planetele își reiau poziția inițială în raport cu stelele fixe. Ei au ajuns la concluzia că viața universului este periodică, trece etern prin aceleași faze, urmând același ritm. Suntem, cu aceste precizări, pe valul *eternei reînnoțiri*. Ciclul de bază era calculat la aproximativ 3600 de ani, de două sute de ori durata *sarosului*, care are aproximativ 18 ani. Este ciclul eclipselor care se repetă după 223 lunări (*luna lunară* sinodică are, în medie, 29,53059 zile)...

Pentru Berose (Bérossos) Caldeul, preot, astronom și istoric născut în Babilon, Marele An se întinde pe 432000 de ani sau 120 de

cicluri de 3600 de ani. Și Marele An a suferit două cataclisme. Primul este un *cataclism de foc* (o Conflagrație), la solstițiul de vară al universului, în timpul conjuncției planetelor din Rac. Al doilea este un *cataclism al apei*, un *potop* care are loc la solstițiul de iarnă al universului, în timpul conjuncției planetelor din Capricorn. Interesantă este informația oferită de Seneca („Întrebări naturale”, III, 29): „Berose, traducătorul lui Bélos, interpretul zeului Bel, preotul din Mardouk, atribuie aceste revoluții stelelor și într-un mod atât de afirmativ, încât fixează timpul Conflagrării și Potopului. «Globul», a spus el, «va lua foc atunci când toate stelele, care au acum cursuri atât de diverse, se vor uni sub Rac și se vor așeza în așa fel, una sub cealaltă, încât o linie dreaptă ar putea traversa toate centrele lor. Potopul va avea loc atunci când toate aceste constelații sunt adunate împreună sub Capricorn. Primul dintre aceste semne guvernează solstițiul de iarnă; celălalt, solstițiul de vară. [...] Indiferent dacă universul este un suflet sau un corp guvernat de natură, cum ar fi copacii și plantele, orice ar trebui să opereze sau să treacă, de la prima până la ultima zi, într-o constituția sa, așa cum într-un

germen este închisă toată dezvoltarea viitoare a omului». Seneca are chemări seducătoare către problematica eternei reveniri. În „Scrisori filosofice alese” (București, Editura *Minerva*, 1981), filosoful stoic, percepător al lui Nero, înalță un adevărat imn reînnoirii vieții și moralei, avansând o viziune originală potrivit căreia, după stingerea chiar și a stirpei sălbăticiunilor, ale căror obiceiuri au trecut asupra oamenilor, pământul va absorbi din nou apele, va constrânge marea să se oprească și să spumege între țărnițele sale: „Oceanul, alungat din sălașurile noastre, va fi împins în ținuturile sale tainice, și astfel vechea ordine va fi restabilită. Viețuitoarele vor fi zămislite din nou și se va dăruia pământului un om care nu cunoaște crima, născut sub cele mai favorabile auspicii. Însă candoarea acestuia nu va fi de lungă durată, ci va ține numai puțin, când sufletele sunt încă noi” (*op. cit.*, *Cartea a III-a*, cap. XXX).

Revenind la durata ciclurilor cosmice, Mircea Eliade (*op. cit.*, p. 113) ne invită să sesizăm ordinea în această avalanșă de cifre: „De fapt, asistăm la repetarea infinită a aceluiași fenomen (creație-destrucție-creație nouă), presimțit în fiecare *yuga* („auroră”, „crepuscul”), dar complet rea-

lizat în *mahayuga*, fiecare reluând aceleași etape (*krita*, *treta*, *dvapara*) și sfârșind printr-o *pralaya*, un *ragnarök* (destrucția definitivă) [...], având loc la sfârșitul fiecărei *kalpa* printr-o *mahapralaya*”. Eliade spune că tot „ceea ce merită să reținem din această orgie de cifre este eterna repetare a ritmului fundamental al Cosmosului: destrucția și re-crearea lui periodică” (*ibid.*, p. 114). James Joyce este sensibil la virtuțile *eternei reînnoțiri* din mitologia indiană și atunci când parodiază predicția teozofilor pentru termenii sanscriți: „Chestionat, pe numele său pământesc, despre locul unde se aține în lumea cerească, afirma că acum se afla pe calea *pralaya* sau a reînnoțirii, dar că mai era încă supus judecății la cheremul anumitor entități setoase de sânge la nivelurile astrale inferioare. Ca răspuns la o întrebare în ce privește întâile senzații în marea trecere dincolo, afirmă că mai înainte văzuse totul ca printr-o oglindă întunecată, dar că cei care au trecut dincolo au posibilități supreme de dezvoltare atmică deschise în fața lor. Întrebat dacă viața de dincolo seamănă cu experiența noastră trupească, răspunde că nu auzise de la ființe mai favorizate acum în spirit că sălașurile lor erau prevăzute cu tot confortul domestic modern, cum ar fi talafana, alavatra, hatakaldă wataklasat [telefon, lift, cald și rece (instalații)]; n. n., I.F.) și că adeptii pe treapta superioară erau scufundați în valuri de voluptate de cea mai pură natură” („Ulise”, București, Editura „Univers”, 2012; episodul 12, *Ciclopul*, p. 289).

◦ Ion Mihalache – Nud

Yes-Eu

Maieutică multiplă

În povestea vieții tale repetate – povestea rămânând aceeași, viața însă fiind reluată prin arhiveculatului mit al reînnoțirii, ce trebuie crezut pe cuvânt, sau pe toate cuvintele în care este depănat; în acest basm al vieții tale repetate – niciun idol, ceea ce reduce cu mult interesul. Adică asta deja nu mai poartă fesul, în genere trecând sub tăcere orice zicătoare.

În cazul tău nu se poate spune că te-ai născut din nou nici măcar pentru a comite – cuminte – o glumă, ci se poate spune, din păcate repetitiv, din care motiv – și nițel agresiv – că te-ai re-născut pe vechi, același care – laș – lași toate în seama larvelor palavrelor tradiționale, naționale și adiționale. Sigur (aici nu ar merge sinonimul *bineînțeles*, dat fiind că lucrurile continuă să rămână neînțelese), în baza acestor dezvăluiri nu poate fi nici amintit de sfințenie, mântuirea trecând pe pista sinonimului *fad* – *terminare*, astfel că nu vei fi mântuit, ci terminat. Problema cercetată fiind (cel puțin sub aspect psihedelic) dacă la renaștere, la reînnoțire se simt – simte cineva – junghiurile nașterii autentice, fapt ce ar interesa mai curând moașele decât teologii.

Pe cât de legală ar fi reînnoțirea ta pe lume, tocmai ca act autosăvârșit într-o de sine zămislire ca lăsat perpetuu în voia vieții,

moartea nefiind decât nevoia neputinței. Tu, a cărui reînnoțire zici că ține cel puțin trei zile – nu obligatoriu la rând, ci oricât de dispersate în astea toate, numite univers.

Nu mai ai teamă că noua ta reînnoțire ar putea fi obstrucționată parțial sau total. Reînnoțirea cea de toate zilele, ca dovadă că agonia este apanajul creației, dar mai abilită – al procreației, ceea ce de fapt duce la același rezultat: cel procreat tinde spre creație, ursitoarele simt junghiurile facerii de om pe nou și defacerii de neînfință – această varză metafizică înfoliță în rânduri de foi care-i rotunjesc căpățâna.

Iar grădinarul se declară pe post de moașă – sigur, e vorba de Socrate cu maieutica lui, din această grecească noțiune reținând primele două silabe: *mai eu* – adică reînnoțirea ta ar fi un surplus de eu, un *mai eu* decât ești în fiecare caz când mori, până în zori sau până peste mai multe secole – e posibil și un decalaj uriaș. Pentru că viața este o eternă tevatură între dragoste și ură – de unde măștile norilor care par să nu exprime nimic inteligibil, ci să ascundă doar discordanțele ca părți componente ale universului.

Leo BUTNARU

N. 20 iunie 1938, în satul Bețești, comuna Reditu, județul Neamț. Profesor, poet, eseist, redactor, publicist. Ivit în familia agricultorilor Maria (n. Chelaru) și Vasile Merticaru, s-a bucurat în prima parte a existenței sale de o copilărie fericită alături de cei cinci frați și surori, însă totul s-a schimbat la începutul anilor '50, când părinții săi, posesori ai unei suprafețe de 14 hectare de teren arabil, au fost declarați chiaburi și, drept consecință, supuși la opresiuni de tot felul. Plăcându-i poveștile, a învățat să citească încă înainte de a păși pe porțile școlii, așa încât atunci când a intrat în clasa I „citise și memorase deja toate poveștile culese de Petre Ispirescu, număra până la o sută și înapoi și știa tabla înmulțirii, uimind învățătoarea, care îl articulase cu o nuia pe motiv că nu era atent la ore“. Fiind doar 9 elevi într-o clasă simultană, citea și de pe manualul celor de clasa a II-a, iar în clasa a III-a învăța limba rusă predată celor de clasa a IV-a, astfel că atunci când a ajuns la finalul ciclului primar „știa să citească și să traducă mai bine decât toți aceștia“. După absolvirea claselor primare (1945-1949) și gimnaziale (1950-1953) în cadrul Școlii Generale Reditu, la sfaturile și la insistențele învățătorilor Sofica și Grigore Merticaru pe lângă părinții săi, devine elev al Școlii Medii de Băieți din Bacău (1953-1956; actualul Colegiu Național „Ferdinand I“). Ca licean a continuat să „citească, alandala, povești, poezii, rugăciuni, romane“, să adăncească lecturile din creația lui Creangă, Jules Verne, Tolstoi, Balzac, Coșbuc, Sadoveanu, Eminescu, Topîrceanu, Alecsandri, pe care „ii devora“ încă de la 14 ani, să vadă spectacolele de teatru și filmele proiectate la Bacău și, după ore, să frecventeze Biblioteca Județeană. Deși a avut o situație școlară dintre cele mai bune, timp de un lustru nu și-a putut continua studiile din pricina cotelor împovăraătoare la care au fost supuși părinții, singurii susținători material, astfel că li s-a alăturat acestora la muncile agricole și, când s-a ivit prilejul, a lucrat ca pedagog, funcționar, bibliotecar, învățător și profesor suplinitor. În 1960 șansa i-a surâs iarăși, câștigând o bursă la

Personalități băcăuane

Mihai Merticaru

Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza“ din Iași, pe care o absolvă în 1965, cu lucrarea de licență „Critica snobismului în opera Hortensiei Papadat-Bengescu“, sub coordonarea prof. univ. dr. doc. Constantin Ciopraga, care o apreciază cu nota maximă. După absolvire, este profesor titular de limba și literatura română la Școala Nemțșor, comuna Vânători-Neamț (1965-1967), la Școala Profesională din Buhuși (1967-1968) și, concomitent, colaborator la ziarul „Steagul roșu“ din Bacău. În 1968, când ia ființă ziarul „Ceahlăul“ din Piatra-Neamț, este angajat ca redactor la secția culturală, unde funcționează până în 1974, când cotidianul devine hebdomad. În urma reorganizării acestuia, revine în învățământ la Școala Generală Nr. 5 din Piatra-Neamț (1974-2000), unde e titularizat prin concurs și activează până la pensionare. Deși a început să scrie versuri încă din clasa a VI-a și a frecventat mai multe cenacluri din Buhuși, Bacău și Iași, a refuzat să publice înainte de 1989, pentru că nu a acceptat să scrie ode închinete partidului. Ca poet a debutat, drept urmare, destul de târziu, pe 17 septembrie 1992, când revista „Literatura și Arta“ din Chișinău i-a publicat poezia „Fabulă“ și, o săptămână mai târziu, poemul „Dragă Prutule“. De atunci a continuat să publice poezii și cronici literare la revistele *Albatros*, *Amprentele sufletului*, *Amurg sentimental*, *Antiteze*, *Apostolul*, *Arena literară*, *Argeș*, *Ateneu*, *Asachi*, *Baadul literar*, *Banchetul*, *Boem@*, *Bucovina literară*, *Bucureștiul literar și artistic*, *Cadran cultural*, *Caiete botoșăne*, *Cervantes*, *Climate literare*, *Conexiuni*, *Conta*, *Convorbiri literare*, *Cronica*, *Destine literare*, *Dor de Dor*, *Ecoul*, *Flacăra*, *Haiku*, *Hyperion*, *Impact*, *La Tazlău*, *Leviathan*, *Lido dell anima*, *Limba și literatura*, *Litere*,

Luceafărul, *Lumină lină* (S.U.A.), *Melidonium*, *Monitorul cultural*, *Monitorul de poezie*, *Nord literar*, *Observatorul* (Canada), *Oglinda literară*, *Origini*, *Plumb*, *Poezia*, *ProSaeculum*, *Parnas XXI*, *Revista Nouă*, *Revista română pentru literatură și artă*, *România literară*, *Salonul literar*, *Semn*, *Spații culturale*, *Spiritul critic*, *Surâsul Bucovinei*, *Suplimentul literar al ziarului Monitorul de Neamț*, *Tecucul literar-artistic*, *Teleormanul cultural*, *Vatra veche*, *Vocativ* s.a., la care a adăugat peste 260 de articole de specialitate, inserate în paginile publicațiilor cu profil pedagogic *Revista de pedagogie*, *Tribuna învățământului* și *Tribuna școlii*. Editorial a debutat cu volumul de versuri „Vânătoare princiară“ (Iași, Editura „Cronica“, 1992), urmat tot aici de altele similare – „Catedrală de azur“ (1994), „Scriere cuneiformă“ (1997) – și de cărțile de eseuri „Repere literare și stilistice“, vol. 1 (1996) și vol. 2 (1998). Șirul volumelor de poeme a continuat cu „Întâlnire pe pod“ (Iași, Editura „Timpul“, 2003, cu o prefață de Adrian Alui Gheorghe), „Imperiul lupului“ (Piatra-Neamț, Editura „Crigarux“, 2006), „Împărăția clipei/ The Kingdom of an Instant – 333 de micropo-

eme în stil haiku“ (Iași, Editura „Convorbiri literare“, 2007), „Arca lui Petrarca“ (Iași, Editura „Poezia“, 2008, cu o prefață de Lucian Strochi), „Împărăția frigului“ (Editura „Timpul“, 2009), „Geometrie lirică“ (Cluj-Napoca, Editura „Limes“, 2010), „Umbra păsării“ (idem, 2011, cu o prefață de Constantin Tomșa), „Arta euritmiei“ (Iași, Editura „Vasiliana-98“, 2012), „Vesnicia dintre clipe“ (idem, 2013), „Miresme celeste, poeme alese“ (Iași, Editura „Tipo Moldova“, 2013), „Fiordurile memoriei“ (Piatra-Neamț, Editura „Cetatea Doamnei“, 2014), „Flacăra din piatră“ (Satu Mare, Editura „Inspirescu“, 2015), „101 sonete“ (Chișinău, Editura „Ideal“, 2015), „Urciorul de aur“ (București, Editura „Ravex Coms“, 2016), „Culori viscolite/ Snowdrifted colours“ (București, Editura „Eikon“, 2016), „Zbor lăuntric/ Inward Flight“ (Editura „Ideal“, 2017), „Vis și abis“ (Roman, Editura „Mușatinia“, 2018), „Triolete“ (Piatra-Neamț, Editura „Cetatea Doamnei“, 2019), „Brăul Afroditei“ (Râmnicu Sărat, Editura „Rafet“, 2020), „Grădini celeste“ (București, Editura „eLiteratura“, 2020), „Rondeluri“ (Bacău, Editura „Ateneul scriitorilor“, 2020), „Sonete alese“ (idem, 2021) și „Lumina invizibilă/ Luce invizibile“ (Piatra-Neamț, Ed. „Cetatea Doamnei“, 2022). La acestea se adaugă auxiliarele didactice „Ghidul candidatului pentru examenul de capacitate. Repere literare și stilistice“ (Editura „Cronica“, 1999) și „Teste propuse și rezolvate pentru examenele de capacitate, bacalaureat și admitere la facultate. Gramatică și stilistică“ (Editura „Crigarux“, 1999; ediția a II-a, 2001), precum și zecile de poezii incluse în peste 50 de antologii, dintre care cele mai cunoscute sunt „Poezia pădurii“ (coordonată de Radu Cârnelci, București, Editura „Orion“, 1999), „Sprijinit pe o carte înflorită/ Apoggiato ad un libro fiorito“ (Campanotto Editare,

2001), „Abgenutzter engel: 10 rumanische Dichter“ (Kastellaun, Editura Dionysos, 2003), „Greieri și crizanteme. Haiku“ (Editura „Orion“, 2007), „Scoici de mare/ Sea Shells“ (Constanța, Editura „ExPonto“, 2007), „Lumina cuvintelor“ (Craiova, Editura „Sitech“, 2011), „Scriitori din Neamț“ (Piatra-Neamț, Editura „Răzeșu“, 2012), „Simbioze lirice“, vol. 16 (București, Editura „Amarol“, 2015) etc. Coordonator al revistei școlare „Muguri“ (1978-1988), redactor al revistei „Antiteze“, membru în colectivul de redacție al publicațiilor „Bucureștiul literar și artistic“, „Teleormanul cultural“ și „Spirit critic“, al Societății Scriitorilor din județul Neamț, al Filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor (1999) și membru de onoare al Maison Naaman's pour la Culture (Liban, 2016), a fost răsplătit pentru creația sa cu importante distincții, între care amintim Premiul special al Concursului Național de Poezie (Cluj-Napoca, 2006), Premiul revistei „Salonul literar“ (2013), Premiul pentru poezie al Filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor (2014), Prix Littéraires Naji Naaman și Prix d'Honneur (pour ouvres completes – Liban, 2016), Premiul literar internațional CORONA (Italia, 2017), Premiul I și Drobia de Aur la Concursul Național de Poezie al revistei „Dor de Dor“ (2018), Premiul de Merit Poetic acordat de revista „Monitorul de Poezie“ la Concursul Internațional Monitoriada (2019), Premiul I pentru cel mai frumos sonet, al Concursul Internațional al revistei „Cervantes“ (2020), Premiul „Victor Frunză“ al Festivalul Internațional de Creație Literară „Titel Constantinescu“ (2020), Premiul de Excelență (2021) și Premiul „Paul Valéry“ ale revistei „Lido dell anima“ (Roma, 2022), Premiul pentru poezie al revistei „Limba și literatura“ (Chișinău, 2022). Declarat Cavaler al Poeziei, pentru magia creației literare, la Gala Poeziei „Șapte Nimi România“ (2021), tradus în engleză, germană și italiană, octogenarul nemțean are încă multe de spus, pregătind noi surprize cititorilor.

Cornel Simion GALBEN

India, ca o adiere!

În perioada 8-13 iunie 2023, Muzeul de artă contemporană al Centrului de Cultură „George Apostu“ din Bacău a găzduit expoziția „Fascinanta Indie“, organizată de ambasada acestei țări la București, în colaborare cu Ministerul Culturii din România. La vernisaj, Excelența Sa dl ambasador Rahul Shrivastava, într-un gest de respect pentru gazde și pentru public, și-a început discursul său în limba română, continuând în limba engleză. Domnia-sa a mulțumit oficialităților locale și conducerii Centrului „George Apostu“ pentru sprijinul acordat și pentru primirea prietenească de care a avut parte. A reamintit faptul că se împlinesc 75 de ani de când au fost stabilite relații diplomatice între India și România, două țări care și-au consolidat de-a lungul timpului legăturile economice, politice și culturale. De asemenea, profitând de prezența în sală a primarului orașului Slănic-Moldova, dl Gheorghe Baciu, a rememorat acțiunile comune realizate împreună cu autoritățile și prietenii din stațiunea de la poalele Nemirei.

Cu pasiune și pricepere, despre India plină de mister și contraste a vorbit Alin-Sebastian Popa, șef de serviciu la Centrul de Cultură, gazdă ad-hoc a evenimentului. El a prezentat bogăția culturală a acestei țări-continent, fascinația pe care o trezește în mintea celui care ajunge, într-un fel sau altul, să intre în contact cu istoria ei de peste cinci mii de ani. Expoziția în sine a fost o dovadă a acestor afirmații. Vizitatorii au putut admira piese textile, îmbrăcăminte tradițională, obiecte de cult sau doar decorative (realizate de artiști care au folosit tehnici arhaice), alături de fotografii minunate menite să-i îndemne pe privitori să viseze la călătorii mirifice.

Evenimentul a fost onorat de prezența subprefectului Gabriel-Stănică Lupu, a primarului Lucian-Daniel Stanciu-Viziteu și a viceprimarului Liviu Mirosceanu, a numeroși oameni de cultură, ziaristi, profesori și elevi, cu toții interesați să descopere „Fascinanta Indie“, chiar dacă expoziția – oricât de bogată în exponate a fost – a reprezentat doar o fărâma de poveste, o adiere miraculoasă de istorie străveche. (Șt.R.)

Sherzod ARTIKOV (Uzbekistan)

După premieră

Murod Ikromovich aruncă o privire fugară la ceas, apoi își potrivește ochelarii, se aplecă pe o parte și privi în holul principal al teatrului, întinzându-și gâtul. „Premiera va începe chiar acum.”

La momentul acela, ochii mei erau pe numele din afișul spectacolului.

– Profesoare, ți se par ciudate numele din spectacol? I-am întrebat după ce am intrat și ne-am ocupat locurile, amintindu-i de afiș, scris cu litere mari.

Murod Ikromovich, așteptând cu nerăbdare să se ridice cortina, a încuviințat din cap și a zis: „Așa e”. După câteva minute, cortina s-a ridicat și a început spectacolul. Actorii au început să-și joace rolurile care le fuseseră încredințate de regizor. Văd și acum mișcările lor, starea lor din monologuri și dialoguri. Cei câțiva spectatori care se adunaseră urmăreau spectacolul cu interes.

– Până acum, am citit doar romanele lui Guntekin, zise Murod Ikromovich, apropiindu-se de urechea mea în mijlocul spectacolului. Iată aici piesele lui uimitoare scrise pentru scenă. Da, așa cum ai zis, „Khalala” e un nume ciudat pentru o piesă. Dar nu-i acorda atenție.

Deși drama, care a devenit interesantă datorită jocului actorilor pe scenă, era un subiect obișnuit, n-a fost chiar plictisitor de urmărit. Era evident că regizorul a abordat cu pricepere capacitățile evenimentelor, tendința de desfășurare a acestora, punctul culminant și soluția. Poate din acest motiv sau din alte cauze, importanța acesteia pentru profesor a crescut pe măsură ce se apropia de ultima scenă.

– Uimitor, uimitor! a continuat, aplaudând încontinuu. Spectacolul acesta trebuie să facă parte din repertoriul acestui teatru.

Urmărind piesa, m-am raliat opiniei sale. Sincer, până acum trăisem cu impresia că romanele lui Gutenkin erau scrise mai bine și nu-mi puteam scoate ideea aceasta din minte. Poate pentru că eu crescusem citind romanele sale încă din copilărie și îmi plăcuseră în acea vreme. La sfârșit, publicul a aplaudat îndelung actorii și actrițele. După aplauze, unii le-au oferit flori, cu recunoștință, alții s-au fotografiat cu ei, felicitându-i.

– În curând, zise Murod Ikromovich când am plecat spre garderobă, va fi pusă în scenă drama lui Vina Delmar „Faceți loc pentru ziua de mâine”. Nu pot să cred. Vina Delmar jucată din nou?!

Mi-am luat haina și i-am dat-o profesorului pe a lui.

– Să nu aveți nicio îndoială!

– Ai dreptate, zise profesorul punându-și haina, dându-și jos ochelarii și ștergându-i cu o batistă de mătase. Doar că nu-mi vine să-mi cred ochilor.

L-am privit zâmbind.

– Piesa lui Delmar este planificată în repertoriul teatrului. Nu e cazul să ne îngrijorăm.

Spre deosebire de mine, profesorul și-a încheiat nasturii hainei și a înfășurat-o strâns în jurul lui. Afară era extrem de rece: decembrie se dusese, iarna își intrase bine în drepturi și ninge slab.

– Murod Ikromovich, am zis după ce am ieșit afară, nu vi s-a părut că foarte puțini oameni au venit astăzi la teatru?

– Așa se pare, a răspuns imediat. Chiar mă gândeam și eu la asta.

– În opinia mea, nici numele piesei, nici al scriitorului nu stârnește interesul oamenilor.

Profesorul mergea înaintea mea și ajunsese la scara uriașă care despărțea teatrul de stradă, s-a oprit o clipă, privind zăpada care îi cădea pe față.

– Crezi că în zilele noastre oamenii pot deosebi piesele scrise pentru scenă? m-a întrebat, privindu-mă cu un zâmbet.

A luat-o pe scări în jos, cu grijă, fără să-mi aștepte răspunsul, iar după ce a ajuns, m-a așteptat într-o parte.

– Omenirea s-a schimbat mult de la începutul secolului al XXI-lea, zise, fără să acorde atenție faptului că i-am lăsat întrebarea fără răspuns. Din pricina progresului științific și tehnologic, oamenii și-au reconsiderat atitudinea față de literatură și artă, printre alte lucruri. Cei mai mulți deja nu mai intră într-o librărie sau nu se mai duc la concertele de muzică clasică și la teatre. Oamenii care au venit azi să vadă piesa lui Gutenkin și cei care vor veni s-o vadă pe a lui Delmar data viitoare și aceia care stau în jurul nostru reprezintă o mică parte neschimbată a omenirii. Datorită acestui număr mic de oameni, miracolul numit Teatru încă supraviețuiește în învechirea spirituală a zilelor noastre, care a devenit epideemică.

Se pare că Murod Ikromovich a întâlnit niște cunoscuți dintre cei care au venit la teatru și, ca de obicei, i-a salutat dând din cap.

– Acum, oamenii se împart în două categorii: oameni ai secolului douăzeci și oameni ai secolului douăzeci și unu.

Îmi amintește de „Părinți și copii” a lui Turgheniev. Oamenii secolului douăzeci merg în biblioteci, concerte de muzică clasică, diferite muzee naturale sau de artă și la teatre, pentru că iubesc și cinstesc literatura, muzica clasică, arta și istoria și, în același timp, înțeleg bine că au nevoie de ele pentru creșterea lor spirituală. Care crezi că e motivul pentru asta? Asta se datorează faptului că, în copilăria lor, au crescut ascultând basme și povești precum „Frații curajoși”, „Buratino”, „Albă-ca-Zăpada”, „Motanul încălțat” și folclor, cum ar fi „Gorogly” și „Alpomish”, spuse de bunicile lor, și cântece de leagăn cântate de mame. Invidioși pe părinții lor care citeau cărți la lumină slabă sau la lumânare, au luat din biblioteci și au citit cărți de Abdulla Kadyri, Chingiz Aytmatov și Lev Tolstoi și au cumpărat cărți și biblioteci din banii economisiți. Săptămânal, la școală, profesorii îi duceau în excursii la muzee de artă plastică, istorie sau tradiție locală. Când au crescut și s-au îndrăgostit, jenați, se întrebau unul pe altul dacă merg la teatru. Aici este motivul iubirii și respectului lor. De aceea își mai găsesc încă timp să meargă în biblioteci, la concerte de muzică clasică, la muzee și teatre. Pe de altă parte, oamenii secolului douăzeci și unu văd viața mai mult din perspectiva progresului științific și tehnologic. Avansul științei și tehnologiei îi interesează mai mult decât creșterea spirituală. Nu au nevoie de fantezie și imaginație. Nu se simte nicio nevoie de a vorbi de gusturile artistice. Au nevoie numai de o viață bazată pe un calcul precis și atașată unui anumit program, incluzând o medie de opt ani, ceea ce îi face fericiți. Pentru ei, lumea fanteziei și a imaginației, ca și lumea artei, e guvernată de un program care este un element al evoluției științifice și tehnologice. De aceea, nu au nevoie de cărți pe hârtie, depozitate pe rafturi din fier aflate în interiorul unei clădiri; sau de Simfonia a Cincea a lui Beethoven sau de lumea muzicii clasice compusă din opera „Don Juan” a lui Mozart; muzee constând din

picturi de Monet, Cezanne, Renoir sau Picasso și, în cele din urmă, de un teatru care nu e scutit de problemele eroilor lui Guntekin sau Vina Delmar. Pe de o parte, nu pot fi învinovați. Până la urmă, în loc să asculte povești în copilărie, au crescut ascultându-și bunicile cum își calculează pensia cu ajutorul unui calculator și, în loc de cântece de leagăn, și-au ascultat mamele vorbind cu prietenele la telefon. Au aflat că tatăl lor era mereu nerăbdător să-și spele sau să-și repare mașina. Profesorii erau rezervați în a-i duce în excursii, la muzee sau în parcuri și chiar să le accepte lucrările independente sau abstracte, deoarece nu erau scrise în format electronic. Când au dat peste treaba numită dragoste, s-au invitat unul pe altul la un restaurant care făcea mare valvă în oraș, cu ușile deschizându-se spontan când oamenii se apropiu, sau în parcuri cu atracții de fier care puteau provoca dureri de cap și greață.

Aparent, profesorului i s-a făcut frig, pentru că nu mai vorbea. Era o stație de autobuz aproape de teatru. Am mers acolo. Când ne-am urcat în autobuz, vântul rece bătea și mai tare. Nu doar rece, dar și puternic era vântul iernii. Când a ajuns pe lângă ferestrele autobuzului trântindu-le puternic, s-a auzit ca un țipăt. La scurtă vreme, zăpada s-a transformat în ploaie și a început să toarne. Picăturile de mărimea unui bob de mazăre s-au izbit rapid de geamurile autobuzului și le-au udat instantaneu pe toate.

– Dacă aș intra cumva în casă! zise Murod Ikromovich, când a coborât în stația sa.

I se citea în ochi și pe față că era înghețat. La vârsta lui, era normal.

– Ne vedem mâine, zise, strângându-mi mâna în timp ce cobora.

I-am spus la revedere și mi-am luat locul la fereastra autobuzului. Când a ajuns jos, s-a apropiat de oglindă înainte ca autobuzul să plece și a vorbit cu voce ridicată, spunându-mi ceva. Dar, la început, n-am înțeles ce zisesese. Pe de o parte, era împiedicat de zgomotul vântului, care sufla neobosit, pe de altă parte, toate gândurile mele erau la reflecțiile lui curente. Se pare că zisesese: „Premiera a fost grozavă”.

Traducere din uzbekă în engleză:

Muslimakhon Makhmudova;

Traducere din engleză în română:

Florentina-Loredana Dalian

Note:

* Rashod Nuri Guntekin – scriitor turc, autor de romane și piese de teatru (1889 – 1956)

** Vina Delmar – scriitoare americană de proză scurtă, roman, piese de teatru și scenarii (1903 – 1990)

*** Abdulla Kadyri – scriitor și romancier uzbek (1894-1938)

**** Chingiz Aytmatov – scriitor și romancier kârgâz (1928-2008)

• Ion Mihalache – Balcic